Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe

1642

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE – BUCUREȘTI 1981

Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe

1642

TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE
DE
ALEXANDRU ELIAN

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE
BUCUREȘTI — 1981

CUVÎNT ÎNAINTE

Către sfîrşitul lui octombrie 1642, mănunchiul de teologi sosiţi de peste hotare şi care se bucuraseră de ospitalitatea lui Vasile Lupu, sfîrşiseră, la Iaşi, cercetarea şi îndreptarea unei Mărturisiri de credinţă ortodoxe venite de la Chiev. În noua sa alcătuire, lucrarea, tradusă în greceşte, a şi fost, de îndată, trimisă la Constantinopol pentru a căpăta întărirea cuvenită din partea Marii Biserici [1].

Manuscrisul, în limba latină [2], sosit din ceea ce se numea pe atunci Rusia Mică, era opera Mitropolitului Chievului, Galiţiei şi a toată Rusia, Petru Movilă. Fecior, nepot şi frate de voievod, numărînd printre rudele sale apropiate şi un mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Petru studiază, din fragedă vîrstă în Polonia, ţară cu care Movileştii aveau strînse şi trainice legături. Intrat, în vîrstă de treizeci de ani, în 1627, în cinul monahicesc, ajunge repede igumen al vestitei mînăstiri, zisă din

1. Cea mai informată şi exactă prezentare a împrejurărilor în care s-a iniţiat, s-a desăvîrşit şi difuzat prin tipar «Mărturisirea Ortodoxă» rămîne Introducerea Pr. Niculae M. Popescu la ediţia dată împreună cu Diac. Gh. I. Moisescu: Ὀρθόδοξος Ὁμολογία *Mărturisirea ortodoxă. Text grec inedit, ms. Parisinus 1265. Text român*, ed. Buzău, 1691..., cu o precuvîntare de Tit Simedrea, Mitropolitul Bucovinei, Bucureşti, 1942. Să se vadă şi Al. Elian, *Contribuţia grecească la «Mărturisirea Ortodoxă»* în «Balcania», V (1942), p. 79—135. Traducerea de faţă urmează textul grecesc al ediţiei de mai sus.

2. Pentru ceea ce priveşte textul latin al Mărturisirii ca şi pentru toate problemele ridicate de Mărturisirea lui Movilă se va recurge cu folos la ed. Antoine Malvy et Marcel Viller, *La Confession orthodoxe de Pierre Moghila Métropolite de Kiev (1633—1646)*. Texte latin inédit publié avec introduction et notes... în «Orientalia Christiana», vol. X, num. 39, Octobri et Decembri 1927, Roma—Paris, 1927.

Peşteră, Lavra Pecerska — din Chiev, iar în 1633 este ales mitropolit, urmînd să păstorească pînă la sfîrşitul lui 1646, cînd se stinge din viaţă. Primele decade ale veacului al şaptesprezecelea sînt, pentru Biserica cîrmuită de Movilă, vremuri de restrişte din pricina progreselor ameninţătoare pe care le făcuse uniaţia, începînd încă din ultimii ani ai secolului precedent. Constituirea unei puternice Biserici uniate, cu o ierarhie deosebit de întreprinzătoare, propaganda îndrăzneaţă pe care aceasta o întreprinsese în rîndul ortodocşilor, îi determină pe aceştia din urmă să convoace, în toamna lui 1640, un sobor la Chiev, în dorinţa de a găsi mijloacele potrivite de stăvilire a pătrunderii învăţăturilor eterodoxe în rîndurile creştinilor pravoslavnici. Mitropolitul Movilă a şi adus cu sine ceea ce s-a numit mai tîrziu *Expositio fidei Ecclesiae Russorum*, o Mărturisire de credinţă ortodoxă, care a fost supusă discuţiilor din sinod.

Toate învăţăturile dintr-însa au fost primite, mai puţin două, care au prilejuit o dezbinare. Era vorba de poziţia pe care Biserica trebuia să o afirme, privind locul sufletelor după moarte şi, de asemenea, momentul prefacerii Darurilor, legat de cuvintele pe care sfinţitul slujitor le rosteşte în acelaşi timp. Hotărîrea definitivă urma să fie dată de Marea Biserică din Constantinopol, căreia i s-a şi cerut sprijinul. Purtînd o asemenea înaltă sancţiune, Mărturisirea de credinţă trebuia să fie un îndreptar de neştirbită dreaptă-credinţă pentru credincioşii din Rusia chievană, aflată pe atunci sub coroana Poloniei, care avea toate motivele să sprijine o întindere a uniaţiei în teritoriile ce atîrnau de ea. Nu a fost totuşi vorba de o trimitere, nemijlocit, la Constantinopol, a acelei *Expositio fidei* (în limba latină, deci) — pe care Marea Biserică probabil nici nu ar fi acceptat-o.

S-a hotărît, deci, ca proiectul încuviinţat — cu rezervele amintite — de sinodul din 1640 să fie supus unor dezbateri între teologi, atît din Rusia Mică, cît şi din Constantinopol, pentru a se ajunge la forma definitivă, după care întărirea Marii Biserici rămînea doar o simplă formalitate. Întîlnirea teologi-

lor trebuia să se petreacă într-o ţară ortodoxă, care să aibă relaţiile cele mai bune atît cu Chievul cît şi cu Patriarhia ecumenică. S-a recurs astfel, după o oarecare întîrziere, la Moldova, unde ospitalitatea fastuoasă a lui Vasile Lupu, pe atunci cel mai de seamă sprijinitor al Marii Biserici, a îngăduit delegaţilor veniţi din Răsărit şi Miazăzi cele mai prielnice condiţii de lucru.

Într-adevăr, în toamna lui 1642 au şi sosit la Iaşi trei clerici din Chiev : Isaia Trofimovici Kozlovski şi Ignatie Oxenovici, igumeni ai unor mînăstiri, şi Iosif Kononovici, rectorul vestitei academii movilene din Chiev, cu limba de predare latină. Din Constantinopol soseau : fostul mitropolit al Niceii, Porfirie, şi predicatorul Marii Biserici, Meletie Sirigul, socotit cel mai de seamă teolog grec din veacul său. Nu a asistat la lucrări nici unul dintre ierarhii moldoveni, cum greşit mai cred încă unii cercetători, pentru că nu a fost vorba decît de ceea ce am numi azi o reuniune de experţi în probleme în care erau direct interesate numai cele două părţi : Chievul şi Constantinopolul. Izvoarele contemporane, de altfel, nu lasă nici un fel de îndoială în această privinţă.

Delegaţii au căzut de acord asupra punctelor controversate, hotărînd, în spirit ortodox, că nu există pentru sufletele trecute din viaţă, un loc intermediar, echivalent Purgatoriului catolic, chiar lipsit de focul curăţitor şi, iarăşi, că prefacerea Darurilor se petrece odată cu rostirea invocării Duhului Sfînt, adică ceea ce numim Epicleza Euharistică.

Meletie Sirigul ar fi dorit, se pare, ca această conferinţă teologică din Iaşi, de la Trei Ierarhi, să ia atitudine şi împotriva catehismului apărut cu cîţiva ani în urmă sub numele patriarhului ecumenic, acum defunct, Chiril Lucaris, care prin caracterul său netăgăduit calvinizant stîrnise o adevărată furtună printre teologii noului Bizanţ. Un sinod constantinopolitan îl condamnase în 1638 şi tot pe atunci Meletie Sirigul începuse să lucreze la vestita sa *Intîmpinare* împotriva catehismului, care s-a tipărit însă mai tîrziu, în 1690, la Bucureşti. Sînt semne că rătăcirile puse — pe drept sau pe nedrept — în seama lui

Lucaris pricinuiseră neliniște și printre ortodocșii din regatul polon, unde fostul patriarh era bine cunoscut. Un sinod, ținut la Constantinopol, în mai 1642, osîndise din nou, punct cu punct, învățăturile eterodoxe din catehismul lucarian. Totuși, nici delegații Chievului și se pare nici gazda, adică Voievodul moldovean, nu au încuviințat o atare dezbatere; așa încît «Mărturisirea», în forma sa ultimă dobîndită la Iași, se deosebește printr-un puțin obișnuit ton irenic, fără ascuțișuri polemice împotriva catolicilor sau protestanților.

Lucrarea a fost apoi tradusă în limba greacă populară de însuși Sirigul și trimisă la Constantinopol, însoțită de o versiune latină. Còpii fidele după amîndouă versiunile, greacă și latină, ni s-au păstrat, și ele se găsesc azi într-un manuscris al Bibliotecii Naționale din Paris.

Despre întărirea pe care patriarhul Partenie cel Bătrîn și ceilalți patriarhi apostolici din Răsărit au acordat-o în 1643 «Mărturisirii» vom reveni mai jos. Să amintim însă că, în decembrie 1642, ieșea de sub teascurile de la Trei Ierarhi prima tipăritură grecească dată la lumină în Moldova, cuprinzînd — pe o foaie volantă — în registrul inferior, scrisoarea de mulțumire a delegaților greci și ruteni către Vasile Lupu, pentru sprijinul căpătat, iar, în partea de sus, scrisoarea sinodală a patriarhului ecumenic, Partenie I, cuprinzînd condamnarea punct cu punct — la amintitul sinod din mai 1642 — a capitolelor eterodoxe din catehismul lucarian. În mod surprinzător, actul este subscris, pe lîngă membrii sinodului patriarhicesc și înalții demnitari ai Marii Biserici, și de ierarhi ruși și moldoveni: mitropolitul Varlaam, episcopii de Roman, Rădăuți și Huși, precum și de Serafim, igumenul de la Trei Ierarhi [3]. Sînt mulți cercetătorii care au socotit greșit că gramata lui Partenie întărește hotărîrile așa-numitului sinod de la Iași (care de fapt s-a ținut cîteva luni mai tîrziu) și că, implicit, ierarhii moldoveni au semnat fiindcă participaseră la lucrările sinodului.

3. O bună reproducere fotografică a tipăriturii, la N. Cartojan *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1940, pl. următoare p. 96. Vezi și importantele precizări ale lui Nic. M. Popescu, *ed. cit.*, p. XXVIII n. 1.

Cu aceasta sfîrşim ceea ce s-ar putea numi preistoria Mărturisirii Ortodoxe. Aceasta — într-o formă care nu ştim cu cît se deosebea de conceptul latin al lui Movilă, care nu ni s-a păstrat — merită însă cu prisosinţă să fie legată de numele marelui ierarh, care a iniţiat-o şi, desigur, a şi redactat-o în cea mai mare măsură.

Tratatele ortodoxe de Teologie Simbolică socotesc, îndeobşte, că, în veacul al şaptesprezecelea, au fost date la lumină trei Mărturisiri de credinţă principale şi anume — în ordinea alcătuirii lor — cea a lui Mitrofan Critopulos, cea a lui Petru Movilă şi, ultima, Mărturisirea lui Dositei al Ierusalimului. Credem că locul cîştigat de Mărturisirea lui Movilă în lumea ortodoxă şi în afara ei se desprinde mai limpede, dacă vom caracteriza pe scurt celelalte două Mărturisiri, punînd în lumină ceea ce le deosebeşte, în chip vădit, de cea dintîi.

Expunerea credinţei Bisericii Răsăritene, pe care o datorăm lui Critopulos [4], a luat naştere în împrejurări speciale. Tînărul protosinghel grec şi viitor patriarh al Alexandriei, ocrotit de Chiril Lucaris, în cursul unei lungi călătorii de studii în Europa protestantă s-a oprit şi în orăşelul german Helmstädt, unde, în 1625, la cererea profesorilor luterani ai universităţii din localitate, a alcătuit un mic tratat de teologie dogmatică ortodoxă, completat cu un capitol asupra stării de atunci a Bisericii Răsăritene din imperiul otoman. Într-un secol în care, în urma Contrareformei, polemicile dintre romano-catolici şi diferitele confesiuni protestante deveniseră deosebit de acerbe, se recurgea uneori, de către una sau cealaltă dintre părţile în dispută, la ortodocşi fără poziţii oficiale în sînul Bisericilor, pentru asemenea expuneri de credinţă a Bisericii Răsăritene, care le puteau sluji în susţinerea anumitor puncte controver-

4. Pentru tot ceea ce priveşte Mărturisirea lui Kritopulos să se vadă lucrarea temeinică a lui Ioan I. Ică, *Mărturisirea de credinţă a lui Mitrofan Kritopulos, însemnătatea ei istorică, dogmatică şi ecumenistă*, în «Mitropolia Ardealului», XVIII (1973), p. 209—471. Textul mărturisirii, în traducerea românească — cea dintîi tălmăcire într-o limbă modernă — se află la p. 414—471.

sate de doctrină. Mitrofan Critopulos, simplu protosinghel, a fost unul dintre aceştia şi anume solicitat de protestanţi. Cîteva decenii mai tîrziu, marele învăţat moldovean, Nicolae Milescu, pe atunci în exil, a fost solicitat, de data aceasta, de o personalitate din lumea catolică, să întocmească o expunere, mai restrînsă, a învăţăturii ortodoxe, cu specială privire la Euharistie şi astfel s-a ajuns, în 1665, la alcătuirea cunoscutului *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*[5]. Dacă scrierea lui Critopulos putea să apară favorabilă poziţiilor protestante, expunerea lui Milescu înclina spre cele romano-catolice, fără ca vreuna din ele să denatureze esenţa învăţăturii de credinţă a Răsăritului. Ne găsim, astfel, în faţa unor expuneri cu caracter particular, care nu angajau Biserica ; acesteia nici nu i s-a cerut, de altfel, să le acorde sancţionarea sa oficială. Socotim, de aceea, că titlul de «Mărturisire de credinţă», care deseori li s-a dat, nu este cel mai potrivit şi poate da naştere la confuzii. Să mai amintim că aşa numita «Mărturisire» a lui Mitrofan Critopulos, publicată pentru prima oară în Germania, în 1661, s-a bucurat de o slabă şi tîrzie răspîndire printre ortodocşi, deşi meritele ei, sub raport speculativ, nu pot fi puse la îndoială. O asimilare a cuprinsului ei de către pături mai largi ale credincioşilor ar fi fost, de altminteri, anevoioasă, din pricina aparatului conceptual folosit de Critopulos şi a limbii puriste în care îşi prezintă expunerea. În sfîrşit, zelul ecumenist al autorului, precum şi caracterul aşa-zis irenic al Mărturisirii sale, de care se vorbeşte uneori, merită să fie meditate în lumina constatărilor unui bun cunoscător al activităţii viitorului patriarh, care relevă «punctul de vedere oarecum limitat al Mărturisirii lui Critopulos, binevoitor faţă de protestanţi şi înverşunat faţă de catolici»[6].

---

5. Vezi Al. I. Ciurea, Mărturisirea de credinţă a Spătarului Nicolae Milescu, *«Stella Orientalis Occidentali splendens»*, în «Ortodoxia», X (1958), p. 511—538.

6. Cf. Ioan I. Ică, *op. cit*, p. 319. O apreciere judicioasă a Mărturisirii lui Critopulos a dat I. Michalcescu, *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch — orientalischen Kirche*, Leipzig, 1904, p. 185.

Mărturisirea de credință a lui Dositei al Ierusalimului a apărut în împrejurări ce amintesc de cele care au dus la alcătuirea expunerii mai sus amintite a lui Nicolae Milescu și anume datorită polemicii dintre janseniști și reformați în jurul catehismului imprimat la Geneva în 1629 și 1633, sub numele lui Chiril Lucaris și, în special, în problema transsubstanțierii (după terminologia catolică), adică a prefacerii Darurilor, în Taina Euharistiei. Dositei, neîmpăcat adversar al Reformei, nu putea împărtăși tezele vădit eterodoxe ale catehismului lucarian, dar — pe de altă parte — s-a străduit cu orice prilej să conteste paternitatea lui Lucaris asupra catehismului genevez.

Sinodul din Ierusalim, ținut în 1672, va cuprinde, așadar, în actele sale, datorită lui Dositei, atît încercarea de absolvire a defunctului patriarh ecumenic de învinuirea de a fi profesat convingeri calviniste, cît și o contestare, punct cu punct, a catehismului lucarian, printr-o Mărturisire de credință construită exact ca o replică ortodoxă a acestuia. Într-adevăr, în 18 «decrete» sau articole și 4 întrebări, atîtea cîte cuprindea și catehismul lucarian [7], Dositei expune, concis și limpede, aspectele de căpetenie ale învățăturii ortodoxe. Lucrarea, sub multe privințe remarcabilă, redactată într-o limbă mai accesibilă decît cea folosită de Critopulos, a primit în cîteva rînduri consacrarea din partea ierarhiei eclesiastice ortodoxe și s-a bucurat, prin tipar, de o răspîndire

7. Din literatura teologică în limba română privitoare la confruntarea dintre Dositei și catehismul lucarian se poate folosi teza de licență a lui Foțiu G. Balamaci, *Confesiunea lui Cyril Lucaris și a lui Dositei, patriarhul Ierusalimului, și deosebirile dintre ele*, București, 1906. Anterior, Arhiereul Meletie Gălățeanu, în lucrarea sa *Apărarea Ortodoxiei în secolul al XVII-lea*, București, 1902, publicase textul grec și latin al confesiunii lucariene, însoțit de traducerea românească. În continuare se reproducea textul original al Mărturisirii lui Dositei, cu scurte indicații, în limba română, care preced «decretele» și întrebările Mărturisirii. Lucrarea lui Meletie Gălățeanu, alcătuită însă fără spirit critic, mai cuprinde și cîteva piese, în original și traducere, referitoare la Mărturisirea Ortodoxă a lui Movilă, despre care am făcut sau vom face mențiune, în cele ce urmează. Din bibliografia străină relevăm lucrarea lui Curt R. A. Georgi, *Die Confessio Dosithei (Jerusalem 1672). Geschichte, Inhalt und Bedeutung*, München, 1940.

considerabilă, mai mică totuşi decît a Mărturisirii lui Movilă. Ceea ce o deosebeşte de aceasta din urmă, este, în primul rînd, tonul hotărît polemic, antiprotestant, al argumentării, care a dus, pe de o parte, la unele lacune şi limitări în expunere, iar pe de alta, la folosirea izbitoare a unei terminologii şi chiar a unor concepte împrumutate scolasticii apusene, asupra cărora însuşi Dositei a crezut, mai tîrziu, că trebuie să revină [8].

«Mărturisirea Ortodoxă», pe care o dăm la lumină într-o nouă tălmăcire, spre deosebire de Mărturisirile mai sus amintite este alcătuită sub formă catehetică şi cuprinde trei părţi, corespunzînd celor trei virtuţi teologale, cu 261 de întrebări şi răspunsuri. Aprecieri asupra cuprinsului s-au făcut în repetate rînduri, cu competenţă, de dogmatişti români şi străini [9]. Nu au lipsit nici rezerve ostile din partea unor teologi ortodocşi contemporani, care cu greu se pot justifica [10]. În general, însă, aprecierile au fost pozitive, uneori de-a dreptul elogioase. Deşi s-au putut ridica unele obiecţii cu privire la felul în care este organizată materia prezentată şi apartenenţa ei la diviziunile lucrării, precum şi oarecare uşoare neclarităţi sau posibile insuficienţe (în eclesiologie, de pildă), «Mărturisirea» lui Movilă rămîne «pururea un monument foarte preţios al Ortodoxiei şi un ajutor cu totul neîntinat de rătăciri, pentru simbolică» [11]. Duhul irenic în care a fost redactată şi pe care l-am relevat va ajuta neîndoios să fie luată ca bază de plecare pentru o viitoare «Mărturisire unică» şi obligatorie, cum se doreşte, şi care va trebui să ţină seama de spiritul ecumenist, care însufleţeşte în prezent lumea creştină.

8. O preţioasă comparaţie între Mărturisirea lui Kritopulos şi cea a lui Dositei, la Ioan I. Ică, *op. cit.*, p. 319—328.

9. Vezi, acum în urmă, lucrarea citată a lui Ioan I. Ică, p. 310—319.

10. Vezi Precuvîntarea lui Tit Simedrea, la ediţia amintită a lui Nic. M. Popescu şi Gh. I. Moisescu, p. VII—VIII şi Ioan I. Ică, *op. cit.*, p. 317, n. 414.

11. Opinia aparţine cunoscutului teolog grec H. Andrutsos, citat de Ioan I. Ică, *op. cit.*, p. 317—318; pentru unele rezerve ale acestuia din urmă, vezi *ibidem*, p. 315—316.

O însuşire pe care nu o putem trece cu vederea este şi limba curat populară în care a fost tălmăcită, în greceşte, de Meletie Sirigul, ceea ce a fost relevat încă de patriarhii veacului al şaptesprezecelea, de Nectarie al Ierusalimului sau de Dionisie al Constantinopolului [12]. Structura gramaticală şi stilul, voit la nivelul oamenilor fără învăţătură deosebită, a ajutat şi credem că va mai ajuta şi într-o traducere, la răspîndirea sa în straturile largi ale dreptcredincioşilor.

Cît priveşte izvoarele, Mărturisirea Ortodoxă şi le-a căutat, în primul rînd în Sfînta Scriptură şi — într-o măsură mai mică — în scrierile sfinţilor părinţi. Sub raportul citatelor scripturare, nici una din Mărturisirile veacului al şaptesprezecelea nu întrece ca număr pe cele din Mărturisirea lui Movilă. Este un adevărat florilegiu, care slujeşte nu numai rosturile catehetice ale lucrării, dar înseamnă şi un nepreţuit auxiliar pentru predicator, care găseşte trimiterile la Vechiul şi Noul Testament, ilustrînd şi întemeind enunţări dogmatice, grupate pe teme, şi le poate întrebuinţa cu folos mai ales în omiliile exegetice. Literatura patristică este şi ea utilizată, dar numărul citatelor este mult mai restrîns şi se află cu precădere în prima parte — «Despre credinţă» — a Mărturisirii. Îi vom găsi, astfel, reprezentaţi pe sfinţii: Ciprian, Chiril al Ierusalimului, sfinţii capadocieni, Ioan Hrisostom, cu o omilie care i se atribuie (vezi P. I, 29), pe Pseudo-Dionisie Areopagitul, dar mai ales Ioan Damaschin, dogmatistul prin excelenţă al Bisericii Răsăritene, care este folosit, după cercetările învăţatului catolic Marcel Viller, în cel puţin cincizeci şi cinci de locuri din Mărturisire [13], ceea ce dovedeşte că marele teolog, prin a sa *Expunere a credinţei ortodoxe*, este îndreptarul de frunte folosit de Movilă în alcătuirea sa.

Oarecum surprinzătoare pare utilizarea (Part. I-a, într. 71) unui pasaj din aşa numitul Simbol atanasian sau *Quicumque*, text simbolic apusean din perioada post-augustiniană, atribuit,

12. Amintim mai jos de gramatele lor din 1667, respectiv 1672, care trebuiau să slujească de precuvîntări la unele ediţii ale Mărturisirii Ortodoxe.
13. Vezi Marcel Viller, *op. cit.*, p. 171—175.

fără temei, lui Atanasie cel Mare [14]. În forma sa latină, în care s-a redactat și s-a păstrat, Simbolul cuprinde pe *Filioque*. Mărturisirea ortodoxă, folosind o traducere grecească, înlătură însă formula purcederii Duhului Sfînt *și de la Fiul*. În cîteva rînduri sînt menționate sinoadele ecumenice, cu excepția celui din Halkedon și a sinodului al șaselea, ținut la Constantinopol (sinodul quinisext este, însă, menționat în două rînduri). O însemnătate deosebită se acordă, însă, primelor două (Partea I-a, într. 12), odată ce lor li se datorează Simbolul de credință numit niceo-constantinopolitan. Sinoadele locale sînt și ele amintite, la fel și canonul apostolic 66 (Partea I-a, într. 88).

Din literatura post-patristică, se remarcă folosirea exegezelor la Evanghelii, a lui Teofilact de Ohrida, arhiepiscop al Bulgariei, la răscrucea veacurilor XI și XII, ale cărui scrieri s-au bucurat de o deosebită prețuire în lumea slavă și — mai tîrziu — s-au tradus și în românește [15]. În sfîrșit, din a doua jumătate a secolului XVI, se menționează (P. I, 98) unul din Răspunsurile patriarhului ecumenic Ieremia II, către teologii luterani din Tübingen, cu privire la legătura dintre cele șapte Taine ale Bisericii și cele șapte daruri ale Duhului Sfînt [16].

Singurul teolog romano-catolic pomenit în Mărturisire (Partea I-a, într. 71) este cardinalul Cesar Baronius (1538—1607), care, în ale sale *Annales ecclesiastici*, sub anul 809, amintește de cele două tabele ridicate de papa Leon III, pe care era gravat Simbolul de credință, în limbile greacă și latină, fără adaosul *Filioque* [17].

14. Pentru Simbolul atanasian, zis și «Quicumque», se poate vedea I. Mihălcescu, *La théologie symbolique au point de vue de L'Eglise Orthodoxe Orientale*, Bucarest-Paris, 1932, p. 36—41, unde se dă și textul (latin) al Simbolului. Cf. și Marcel Viller, *op. cit.*, p. 139—142: *Le symbole dit de Saint Athanase et l'Eglise d'Orient.*

15. Pentru Teofilact de Ohrida și opera sa exegetică, vezi H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 649—651.

16. Date bogate asupra *Răspunsurilor Patriarhului Ieremia II* la Ioan I. Ică, *op. cit.*, p. 301, 310.

17. Vezi Marcel Viller, *op. cit.*, p. 128—129: *Léon III et le Filioque.*

Dacă fidelitatea Mărturisirii Ortodoxe față de învățătura Bisericii sobornicești și apostolice de Răsărit este îndeobște recunoscută, s-a ridicat totuși întrebarea dacă schema de organizare a materialelor folosite, uneori chiar aceste materiale însele, precum și modul de formulare a unor adevăruri dogmatice, nu poartă urmele unor influențe primite din partea unor catehisme romano-catolice, care circulau în vremea lui Movilă. S-a pornit de la însăși împărțirea Mărturisirii Ortodoxe în trei mari diviziuni, corespunzînd celor trei virtuți teologale și care era urmată de numeroase catehisme occidentale care luau pildă de la *Enchiridion de fide, spe et caritate*, al Fericitului Augustin.

Este greu de stabilit care anume catehisme au fost consultate de alcătuitorul Mărturisirii noastre. S-au făcut apropieri cu Catehismul roman al Conciliului tridentin (1566), dar mai ales, cu *Summa doctrinae christianae*, a lui Petrus Canisius (1555) [18] și asemănările au fost puse în lumină nu numai de teologi apuseni, ci și de unii ortodocși. Îl vom aminti doar pe marele dogmatist român Ioan Mihălcescu (viitorul mitropolit Irineu, al Moldovei și Sucevei) care, în 1904, arată că «Asemănarea dintre dispoziția și tratarea materiei din «Mărturisirea Ortodoxă» și schema obișnuită a catehismelor romano-catolice poate să-și găsească explicația în faptul că Petru Movilă a trăit multă vreme printre catolici» [19]. În afară de aceasta, Meletie Sirigul, a cărui contribuție la redactarea formei definitive a Mărturisirii a fost hotărîtoare, a stat și el sub înrîurirea unor teologi de frunte apuseni, cum a fost cardinalul Bellarmin (1542—1621). Să remarcăm, totuși, că și cei care socotesc de netăgăduit folosirea marelui catehism al lui Canisius de către Movilă, care ar fi cules dintr-însul și o parte din numeroasele citate scripturare ce împodobesc Mărturisirea, se simt îndatorați să arate că «Movilă nu copiază ci, în mod vădit se inspiră din catehismul latin» [20]. Afirmația este

18. Vezi Marcel Viller, *op. cit.*, p. XCI—CVI : *Les sources latines de Moghila : Les catéchismes catholiques.*
19. I. Mihălcescu, *Die Bekenntnisse...*, p. 25.
20. Vezi Marcel Viller, *op. cit.*, p. CVI.

mai cumpănită decît aceea a unui teolog rus contemporan, G. Florovsky, care declara, la congresul teologic din Atena, din 1936, că «*Mărturisirea Ortodoxă* este croită în întregime numai din stofă catolică» [21].

Am socotit necesare aceste precizări pentru a risipi unele îndoieli care ar putea încolți în cugetul unora din viitorii cititori ai Mărturisirii. O operă de cateheză și pedagogie ortodoxă are nu numai îngăduința, dar și îndatorirea de a folosi experiența mai bogată a altor confesiuni creștine, pentru a împărtăși, în chipul cel mai nimerit, adevărurile de credință pe care le mărturisește și care rămîn neștirbit cele ale străvechii tradiții ortodoxe. O într-ajutorare interconfesională, cerută și de împrejurările istorice și locale în care se elaborează o Mărturisire de credință, este, în felul ei, o manifestare în spirit ecumenic, care trebuie salutată după cuviință.

În acest chip, alcătuirea lui Petru Movilă, chiar dacă, raportată la problemele și exigențele vremii noastre, poate dovedi oarecari lipsuri sau formulări mai puțin clare, reprezintă și azi un îndreptar de credință de o neprețuită valoare. Ceea ce a reprezentat această carte în trecut pentru creștinătatea răsăriteană, dar și pentru unii eterodocși care doreau să cunoască, în formularea ei cea mai autorizată, învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe, merită să fie amintit.

Prin scrisoarea sinodală din 11 martie 1643 [22], a patriarhului Constantinopolei, Partenie I — căruia i se alătură ceilalți trei patriarhi ortodocși din Răsărit, membrii sinodului Marii Biserici și înalții dregători ai patriarhiei ecumenice —, se întărește cu sancțiunea autorității supreme (un adevărat *consensus Ecclesiae dispersae*) textul grec al Mărturisirii Ortodoxe care, în toamna anului precedent, fusese trimis Patriarhiei Ecumenice de exarhii ei, pe atunci încă aflători la Iași. Se relevă conformitatea învățăturilor cuprinse într-însa cu dogmele și cu canoanele Bisericii lui Hristos.

---

21. Citat de Tit Simedrea, în Precuvîntarea la *ed. cit.*, din 1942, p. VII.

22. Scrisoarea este publicată la finele traducerii de față a Mărturisirii ortodoxe.

In iulie 1672, patriarhul Dionisie al Constantinopolei, dînd binecuvîntarea pentru o nouă ediție a Mărturisirii, care însă nu a ajuns să vadă lumina tiparului, îndeamnă creștinii ortodocși să primească «cu laude această carte de învățătură ortodoxă, căci este cucernică și folositoare de suflet» și-i sfătuiește să păstreze cartea și să nu părăsească «citania ei pururea mîntuitoare» [23].

Sinodul din Ierusalim, din 1672 — cu prilejul căruia s-a elaborat o nouă Mărturisire, opera lui Dositei, este drept, cu un caracter mai special, pronunțat polemic — declară că, fără deosebire, întreaga Biserică a Răsăritului «a primit și primește» Mărturisirea Ortodoxă din 1642 [24]. În 1699, în luna februarie, de sub tiparnița de la Snagov și sub îngrijirea pe atunci a ieromonahului Antim Ivireanul, apare o nouă și prea frumoasă ediție a Mărturisirii, în originalul său grecesc.

Dositei al Ierusalimului, în lunga lui epistolă către creștinii drept-credincioși pusă în fruntea volumului și în care, pe larg, ia apărarea lui Chiril Lucaris împotriva învinuirilor de eterodoxie, găsește cîteva cuvinte de laudă și pentru Mărturisire, care se retipărea acum însoțită de un comentar al învățatului grec Visarion Macri, din Ianina, cea dintîi, adică alcătuirea lui Petru Movilă, trebuind să fie citită ca fiind «îndreptar și regulă pentru credința ortodoxă» [25]. Cu puțin înainte, în 1698, același Dositei, care îndruma fără preget viața religioasă din Țările române, poruncea de curînd hirotonitului episcop al Ardealului, Atanasie Anghel, să păzească cu strictețe «dogmele, Tainele și năravurile Bisericii Răsăritului, neclintite, care să văd că fățișat și curat propoveduiește Sfînta Scriptură, și aiave învață purtătorii de Dumnezeu părinți; iară însăși cum pre scurt le dovedește acestea cartea ce să chiamă *Pravoslavnica Mărturisire*, care de curînd s-au

23. Vezi *Mărturisirea Ortodoxă*, ed. N. M. Popescu și Gh. I. Moisescu, p. 180.
24. Citat de Marcel Viller, *op. cit.*, p. LXIII.
25. Vezi Emile Legrand, *Bibliographie hellénique du XVII-e siècle*, t. III, Paris, 1895, p. 75.

scos pre limba rumânească și s-au și tipărit rumânește»[26]. Era vorba, desigur, de traducerea din 1691 a logofătului Radul Greceanu asupra căreia ne vom opri în cele ce urmează.

Să adăugăm că dovezi asemănătoare de înaltă prețuire se vor da și de înalta ierarhie bisericească rusă, patriarhul Moscovei, Adrian, recomandînd, în 1696, Mărturisirea Ortodoxă ca pe o «carte de Dumnezeu însuflată»[27].

O privire cît de sumară a edițiilor, în cîteva limbi, pe care această scriere le-a cunoscut este, poate, și mai grăitoare. Prima ediție, numai în limba greacă, s-a dat la lumină în 1667, în Olanda, prin purtarea de grijă a Marelui Dragoman, Panaiotachi Nicusios, și cu o precuvîntare a patriarhului de Ierusalim Nectarie, din 1662, care evocă pe larg împrejurările în care a fost alcătuită și apoi îndreptată, la Iași, Mărturisirea lui Movilă. O a doua ediție se va datora profesorului din Uppsala, Laurentius Normannus, și se va imprima la Lipsca, în 1695; ea nu face totuși decît să reproducă ediția precedentă, adăugînd și traducerea sa latină. Despre cea de a treia ediție, de la Snagov, din 1699, întocmită după un manuscris astăzi pierdut, s-a făcut mențiune mai sus. De atunci, ediții și traduceri în diferite limbi, ale Mărturisirii Ortodoxe n-au încetat să apară[28]. Mitropolitul Tit Simedrea, în Precuvîntarea sa la ediția din 1942 a Mărturisirii, enumeră cele mai multe din aceste tipărituri[29]. Avem astfel mai multe traduceri slavono-ruse, începînd cu cea din 1685. De pe una din aceste traduceri, textul a fost transpus în limba germană și publicat în 1727, și apoi încă de două ori, în același veac. Ediții slavono-sîrbe, tipărite la Veneția sînt imprimate în 1764 și 1777. O traducere bulgară apare în 1888; alta, în limba olandeză, în 1722. Cîteva traduceri engleze văd lumina tiparului, începînd cu 1762. O

26. Citat de Tit Simedrea, *Precuvîntare*, la *ed. cit.*, N. M. Popescu și Gh. I. Moisescu, p. IV.
27. Citat de Marcel Viller, *op. cit.*, p. LXIII.
28. Vezi Nic. M. Popescu, *Introducere*, la *ed. cit.*, p. XXXI—XXXVI.
29. Tit Simedrea, *loc. cit.*, p. V—VI.

tălmăcire în limba maghiară apare la Pesta, în 1791. Merită să fie semnalată şi ediţia în patru limbi (greacă, latină, germană şi slavonă), imprimată la Moscova în 1781.

Cît priveşte traducerile în româneşte, cea dintîi se datoreşte logofătului Radul Greceanu şi apare, în 1691, la Buzău, purtînd în frunte, pe lîngă obişnuitele stihuri la stema ţării, o scrisoare de închinare către Voievodul Constantin Brîncoveanu şi o alta, «cătră cetitoriul pravoslavnic». Este cea dintîi tălmăcire a Mărturisirii într-o limbă naţională, şi a fost urmată, pînă în 1942, de nu mai puţin de şaisprezece ediţii româneşti, pe larg descrise de Gh. I. Moisescu, unul din editorii, care — în acest din urmă an — reproduce traducerea lui Greceanu, ridicînd aşadar numărul ediţiilor româneşti la optsprezece [30].

Este limpede că, date fiind atît recomandările ierarhiei superioare bisericeşti, cît şi neobişnuita răspîndire a Mărturisirii, în veşmîntul atîtor limbi, opera lui Movilă şi-a cîştigat un loc neatins de nici o altă lucrare similară din cadrul teologiei simbolice ortodoxe.

În mod firesc se ridică atunci întrebarea cu privire la statutul său şi al altor Mărturisiri, în raport cu cărţile simbolice, în sensul strict al termenului, în măsura în care existenţa unor asemenea cărţi este recunoscută de Ortodoxie. În această privinţă, poziţia teologiei ortodoxe româneşti a fost limpede formulată de N. Chiţescu, cu un sfert de veac în urmă. Adevărate texte simbolice sînt cele elaborate în epoca de constituire a Bisericii şi care au fost formulate sau însuşite de un sinod ecumenic. «În fruntea lor — afirmă dogmatistul român — stă Simbolul niceoconstantinopolitan, rod incomparabil al celor dintîi două sinoade ecumenice» [31]. Cît priveşte Mărturisirile de credinţă — în fruntea cărora stă, cum s-a văzut, Măr-

30. Vezi Gh. I. Moisescu, *ed. cit.*, p. XLIX—LXVI. Retipărirea traducerii lui Greceanu din 1691 se cuprinde în p. 183—328 ale volumului.

31. N. Chiţescu, *Însemnătatea Mărturisirilor de credinţă în cele trei mari confesiuni creştine*, în «Ortodoxia», VII (1955), p. 485.

turisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă — acestea sînt «opere create, *după concepția ortodoxă,* pe temeiul celor două izvoare ale Descoperirii dumnezeiești, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, și aprobate de ierarhia superioară a Bisericii, în împrejurări istorice speciale. Ca atare, ele sînt deosebite atît de simplele tratate de dogmatică, cît și de catehisme; în același timp, ele nu fac parte din Tradiția dumnezeiască. Ele formează însă unul dintre principalele capitole ale Tradiției bisericești și sînt parte integrantă a marelui curent dinamic al Tradiției creștine» [32].

Prețioase îndreptare sau călăuze pentru creștinul ortodox dornic să-și asimileze învățătura de credință a Bisericii, în laturile sale esențiale, Mărturisirile nu au putut totuși căpăta sancțiunea supremă a unui sinod ecumenic sau pan-ortodox. Ele se validează în măsura în care se conformează învățăturii oficiale a Bisericii, întemeiată pe Sfintele Scripturi și pe Tradiția dumnezeiască, mai ales cea formulată în epoca sinoadelor ecumenice.

Ceea ce s-ar putea dovedi că rămîne în afara acestei învățături «este supus legii discriminării» [33]. Oricum, Mărturisirile de credință apărute — cum s-a spus — în «împrejurări istorice speciale» pot fi depășite de formulări noi, care să privească adevărurile veșnice ale învățăturii creștine dintr-un unghi impus de situația Bisericii în epoca noastră și care, cu unele completări sau clarificări suplementare, să poată deveni obligatorii pentru toată lumea ortodoxă [34].

Pînă atunci însă Mărturisirea Ortodoxă, opera unui român și — în forma sa definitivă — cristalizată pe pămînt ro-

32. *Ibidem,* p. 488.
33. *Ibidem,* p. 498.
34. Cf. Ioan I. Ică, *op. cit.,* p. 385—391 : *Problema necesității compunerii unei Mărturisiri de credință ortodoxe unice.*

mânesc, rămîne o neegalată carte de învăţătură şi de zidire sufletească creştină.

Citeva lămuriri asupra felului în care a fost lucrată tălmăcirea de faţă ni se par necesare. Traducerea s-a făcut după textul grecesc din ediţia N. M. Popescu şi Gh. I. Moisescu, apărută în 1942. S-a urmărit o redare cît mai scrupuloasă a formei originale, cu toate repetările sau stîngăciile de exprimare ale ei, în dauna, eventual, a unei formulări mai îngrijite, româneşti.

Trimiterile existente în ediţiile anterioare au fost verificate cu grijă, pentru Vechiul şi Noul Testament, după următoarele ediţii mai recente ale Sfintei Scripturi. Pentru Vechiul Testament (mai puţin Psaltirea) s-a recurs la *Biblia sau Sfînta Scriptură, tipărită acum a doua oară... cu aprobarea Sfîntului Sinod*, Bucureşti, 1975. Cît priveşte Noul Testament şi Psaltirea, îndreptar ne-a fost : *Noul Testament cu Psalmii, tipărit sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod*, Bucureşti, 1979.

Citatele scripturare reproduc — în traducerea de faţă — întocmai textul celor două ediţii româneşti amintite, chiar dacă în originalul grec se găsesc, în foarte puţine cazuri, uşoare abateri, pricinuite, credem, fie din scăpări de condei, fie din folosirea unor ediţii ale textelor testamentare mai puţin riguroase decît cele care au stat la baza noilor traduceri româneşti. Micile deosebiri sînt întîlnite mai ales în Vechiul Testament, pentru care originalul grec al Mărturisirii foloseşte scrupulos traducerea Septuagintei, ceea ce nu se întîmplă întotdeauna în noile tălmăciri româneşti. Pentru un singur citat, din Iov, 19,25—27 (Partea I-a, într. 121), deosebirea fiind mai mare, am socotit potrivit să urmăm şi noi, în traducere, textul Septuagintei.

Trimiterile la textele patristice le-am făcut — după pilda edițiilor mai noi ale Mărturisirii — referindu-ne la bine cunoscuta colecție a abatelui I. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. I—CLXI, Paris, 1857—1866, indicînd, după abrevierea P.G., numărul volumului și al coloanei despărțite prin virgulă. O excepție am făcut pentru două citate dintr-o omilie atribuită lui Ioan Hrisostom și editată abia la începutul secolului nostru și care, deci, nu putea figura în *Patrologia* lui Migne (Partea a II-a, într. 29). Dăm aici, după A. Malvy, trimiterea respectivă: textul a fost publicat de S. Haidacher, în *Zeitschrift für Katholische Theologie*, 31 (1907), p. 163, r. 32 și p. 164, r. 27 [35].

Trebuie să observăm că paginile reproduse de Mărturisire din operele sfinților părinți nu concordă întotdeauna cu textul oferit de Patrologia lui Migne sau cu alte ediții mai recente. Faptul se datorește, probabil, unor ediții defectuoase care au stat la îndemîna redactorilor tălmăcirii grecești a Mărturisirii sau, poate, unor confuzii și impreciziuni datorite acelorași. Așa bunăoară citatul din Simbolul zis atanasian (Partea I-a, într. 71) corespunde numai în parte cu textul din P.G. 28, 1584, iar fragmentul din Chiril al Ierusalimului (Partea I-a, într. 50 și n. 129) nu poate fi identificat ca atare în Cateheza XIII, ci se apropie, doar, sub raportul cuprinsului, de P.G. 38, 816.

AL. ELIAN

35. Vezi A. Malvy, *op. cit.*, p. 84, n. 1.

MĂRTURISIREA ORTODOXĂ A CREDINȚEI BISERICII SOBORNICEȘTI ȘI APOSTOLEȘTI RĂSĂRITENE

ÎNTREBAREA I

Ce trebuie să păzească creștinul drept-credincios și sobornicesc pentru a moșteni viața cea de veci?

RĂSPUNS

Dreaptă credință și fapte bune, fiindcă cine le ține pe aceste două este bun creștin și are nădejde temeinică în mîntuirea cea veșnică, după cum mărturisește Sfînta Scriptură: *Vedeți dar că din fapte este îndreptat omul, iar nu numai din credință* [1] și cuvîntul de mai jos: *Căci precum trupul fără de suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este* [2]. Iar, în altă parte, dumnezeiescul Pavel spune deopotrivă: *Avînd credință și cuget bun, pe care unii lepădîndu-le au căzut din credință* [3] și, într-alt loc: *Păstrînd taina credinței în cuget curat* [4].

1. Iac. 2, 24.
2. Iac. 2, 26.
3. I Tim. 1, 18.
4. I Tim. 3, 9.

ÎNTREBAREA II

De ce trebuie creștinul mai întîi să creadă și apoi să săvîrșească fapte bune?

RĂSPUNS

Fiindcă este cu neputință să fie cineva plăcut lui Dumnezeu fără credință, după cum spune Pavel: *Fără credință, dar, nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că Se face răsplătitor celor care Îl caută* [5]. Ca să placă deci creștinul lui Dumnezeu și pentru ca faptele sale să-i fie bine primite, mai întîi trebuie să aibă credință în Dumnezeu și, în al doilea rînd, să-și îndrepte viața sa, potrivit cu credința.

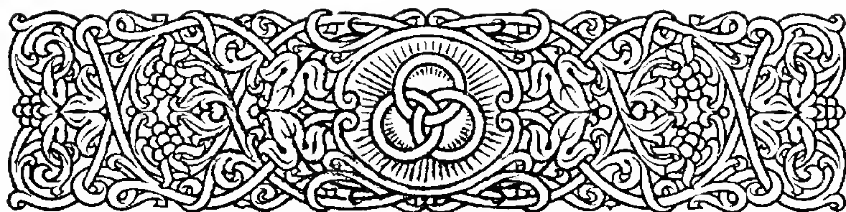
ÎNTREBAREA III

Aceste două îndatoriri din ce se alcătuiesc?

RĂSPUNS

Din cele trei virtuți teologice, adică credința, nădejdea și dragostea, potrivit cărora vom împărți și cele trei părți ale Mărturisirii, astfel încît în cea dintîi să mărturisim despre articolele credinței, într-a doua despre nădejde și despre Rugăciunea domnească și despre Fericiri, iar într-a treia, despre dumnezeieștile porunci, în care se cuprinde dragostea cea către Dumnezeu și către aproapele.

5. Evr. 11, 6.

PARTEA ÎNTÎIA
A MĂRTURISIRII ORTODOXE
A BISERICII RĂSĂRITENE

DESPRE CREDINŢĂ

ÎNTREBAREA IV

Ce este credinţa ?

RĂSPUNS

Credinţa este (după fericitul Pavel) : *încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute. Prin ea cei din vechime au dat buna lor mărturie* [6]. Sau, în aşa chip : Credinţa ortodoxă, sobornicească şi apostolească este să credem din inimă şi din gură să mărturisim un Dumnezeu, în trei ipostase, după învăţătura aceluiaşi Pavel, care spune : *căci cu inima sa crede spre dreptate, iar cu gura sa mărturiseşte spre mîntuire* [7]. Pe lîngă aceasta, creştinul ortodox trebuie să socotească drept lucru adeverit şi neîndoios că toate articolele de credinţă ale Bisericii soborniceşti şi ortodoxe ne sînt lăsate de Domnul nostru Iisus Hristos, în Biserică, prin mijlocirea apostolilor Săi, iar sinoadele ecumenice le-au tîlcuit

---

6. Evr. 11, 1.
7. Rom. 10, 10.

şi le-au cumpănit. Şi să creadă într-însele, după cum porunceşte Apostolul, cînd grăieşte : *Deci, dar, fraţilor, staţi neclintiţi şi ţineţi predaniile pe care le-aţi învăţat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră* [8]. Iar, într-alt loc : *Fraţilor, vă laud că în toate vă aduceţi aminte de mine şi ţineţi predaniile precum vi le-am dat* [9]. Din aceste cuvinte este vădit că articolele credinţei au întărirea şi dovada că sînt, parte din Sfînta Scriptură, parte din predania bisericească şi din învăţătura soboarelor sfinţilor părinţi. Care lucru făcîndu-l învederat, sfinţitul Dionisie astfel grăieşte : *Căci temeiul ierarhiei noastre sînt cuvintele dumnezeieştii predanii ; prea cinstite cuvinte le numim, cîte ni s-au încredinţat de sfinţii noştri învăţători, de Dumnezeu insuflaţi, în scrierile lor sfinte şi în cărţile lor teologice, dar şi cele în care povăţuitorii noştri au fost călăuziţi de bărbaţii sfinţiţi, printr-o învăţătură de taină, nematerială şi apropiată cumva de ierarhia cerească, de la cuget la cuget, prin mijlocirea cuvîntului trupesc, dar nematerial, adică nescris* [10]. Învăţăturile noastre sînt, deci, de două feluri. Pe unele le mijloceşte scrierea : cele care se cuprind în cărţile teologice ale Sfintei Scripturi, iar altele sînt învăţăturile lăsate prin viu grai de către apostoli şi acestea s-au tîlcuit de către soboare şi de sfinţii părinţi ; şi pe acestea două se întemeiază credinţa. Şi nu se cuvine să fie închisă doar în ascunzişul inimii, ci să se şi vestească cu gura şi să se mărturisească, fără teamă şi fără şovăire, după cum spune şi sfinţitul Psalmist : *Crezut-am, pentru aceasta am grăit* [11]. Şi noi : credem, pentru aceasta şi grăim.

ÎNTREBAREA V

Cîte sînt articolele de credinţă sobornicească şi ortodoxă ?

8. II Tes. 2, 15.
9. I Cor. 11, 2.
10. P.G. 3, 376.
11. Ps. 115, 1.

RĂSPUNS

Articolele de credință sobornicească și ortodoxă sînt douăsprezece, potrivit cu simbolul celui dintîi sinod de la Niceea și al celui de al doilea, de la Constantinopol, în care, în așa chip s-au înfățișat toate cîte țin de credința noastră, încît nu se cade să credem nici mai multe, nici mai puține, nici în alt chip, decît cum au înțeles acei părinți. Numai că, unele din aceste articole sînt deslușite și se înțeleg de la sine, și altele cuprind într-însele lucruri tainice, și de la acestea capătă înțeles și celelalte.

ÎNTREBAREA VI

Care este cel dintîi articol al credinței ?

RĂSPUNS

Cred într-unul Dumnezeu Tatăl, atotțiitorul, făcătorul Cerului și al pămîntului, văzutelor tuturor și nevăzutelor.

ÎNTREBAREA VII

Ce fel de învățătură se cuprinde în acest articol al credinței ?

RĂSPUNS

Acest articol al credinței cuprinde două învățături. Întîi, să creadă cineva și să mărturisească, cum că este un Dumnezeu, în Treime proslăvit, și că în dumnezeire Tatăl este începutul și rădăcina Fiului și a Duhului Sfînt. În al doilea rînd învață că Însuși Dumnezeu cel în Treime a făcut din neființă toate cele văzute și nevăzute, după cum Psalmistul, mărturisind, grăiește : *Că El a zis și s-au făcut, că El a poruncit și s-au zidit* [12].

12. Ps. 148, 5.

ÎNTREBAREA VIII

Ce încredinţare trebuie să am despre Dumnezeu?

RĂSPUNS

Trebuie să crezi că este un Dumnezeu, întru Sfînta Treime, potrivit cu Scriptura, care spune: *Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate şi prin toate şi întru toţi* [13]. Care, ca unul ce este bun şi prea bun, cu toate că este întru Sine desăvîrşit şi slăvit, cu toate acestea a făcut dintru nefiinţă lumea, pentru ca şi alte fiinţe să se împărtăşească din bunătatea Sa. Dar ce anume este Dumnezeu în fiinţa Sa, aceasta este cu neputinţă să se ştie de vreo făptură, nu numai văzută, dar şi nevăzută, adică nici de înşişi îngerii, fiindcă nu este defel vreo asemănare între ziditor şi zidire. Şi prin urmare: *Este de ajuns pentru cucernicia* [noastră] (după cum mărturiseşte Chiril al Ierusalimului) *să ştim că avem un Dumnezeu, Dumnezeu Care este şi este în veci, pururi asemenea şi acelaşi cu El însuşi, afară de Care nu este alt Dumnezeu* [14]. După cum grăieşte Însuşi Dumnezeu, prin proorocul Său: *Eu (sînt Dumnezeu) Cel dintîi şi Cel de pe urmă şi nu este alt dumnezeu afară de Mine* [15]. Iar Moise, către poporul israelit, cu îndemn astfel grăieşte: *Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn* [16].

ÎNTREBAREA IX

Dar dacă Dumnezeu este Unul, se pare că ar trebui să fie şi o singură persoană?

RĂSPUNS

Nu trebuie, fiindcă Dumnezeu este Unul în fire şi fiinţă, dar în trei chipuri, după cum este limpede din învăţătura a Însuşi Mîntuitorul nostru, Care a spus apostolilor Săi: *Mergînd,*

13. Ef. 4, 6.
14. P.G. 33, 548.
15. Is. 44, 7.
16. Deut. 6, 4.

învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh[17]. Din aceste cuvinte se vede că într-o singură dumnezeire sînt trei persoane, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Tată, Care mai înainte de veci naște pe Fiul din însăși ființa Sa și purcede pe Sfîntul Duh ; Fiu, născut din Tatăl, înainte de veci, de o ființă cu El ; Duh Sfînt, înainte de veci purcezînd din Tatăl, de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. Tîlcuind aceasta, dumnezeiescul Damaschin grăiește astfel: *Fiul și Duhul Sfînt îl arată pe Tatăl ca singura obîrșie*[18]. Și, într-un loc, același spune: *Fiul este din Tatăl, prin mijlocirea nașterii; Duhul Sfînt și El este din Tatăl, dar nu prin mijlocirea nașterii, ci prin purcedere*[19]. Și Grigorie Teologul, la cuvintele Apostolului către romani : *Pentru că de la El și prin El și întru El sînt toate*[20], grăiește astfel : *Cel dintîi* (adică : *de la El) trebuie să-l punem în seama Tatălui, cel de-al doilea — în seama Fiului, și cel de-al treilea — în seama Sfîntului Duh, ca să se știe că este o Treime în dumnezeire*[21]. Și, pe lîngă acestea, fiindcă deopotrivă și întocmai și fără nici o abatere ne botezăm în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Deci, ceea ce este Tatăl și firea Sa, tot aceea este și Fiul, și Sfîntul Duh. Dar, desigur, Tatăl este, după fire, Dumnezeu adevărat și veșnic, făcător al tuturor făpturilor văzute și nevăzute, la fel este deci și Fiul și Sfîntul Duh și sînt de o ființă între Ei, după învățătura evanghelistului Ioan, care spune : *Căci trei sînt care mărturisesc în Cer : Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh și Aceștia trei una sînt*[22]. La aceste cuvinte numai aceasta trebuie amănunțit, cum că Tatăl este obîrșia dumnezeirii Fiului și a Sfîntului Duh ; aceste două persoane sînt din Acela, Acela însă, din nimeni. Așa am fost învățați de Însuși Adevărul cel veșnic, de Mîntuitorul nostru Iisus. Așa am primit învățătură de la sfinții apostoli. Iar sinoadele ecumenice și locale, ca și învățătorii Bisericii

17. Mt. 28, 19.
18. P.G. 94, 829.
19. P.G. 94, 821.
20. Rom. 11, 36.
21. P.G. 36, 348.
22. I In 5, 7.

altfel nici n-au învățat, nici n-au lăsat sau întărit, decît în acest chip și această învățătură o ține deopotrivă Biserica noastră drept-credincioasă și sobornicească. Pentru această credință, sfinții mucenici și-au vărsat sîngele și și-au schimbat viața de aci, cu moartea. În același chip trebuie să credem și noi neclintit și să păzim această credință fără greș și cu tărie și să murim pentru ea (cînd nevoia o cere), pentru nădejdea în mîntuirea noastră, cu ajutorul și al faptelor noastre bune, pentru care vom avea răsplată veșnică în ceruri.

ÎNTREBAREA X

Aș dori să pricep într-un chip mai limpede taina Sfintei Treimi.

RĂSPUNS

Prin nici o asemănare nu este cu putință să se învedereze desăvîrșit acest lucru și să se înfățișeze deslușit minții noastre în ce chip Dumnezeu este unul în ființă și trei în ipostase. Și cum că, prin nici o asemănare nu se poate cunoaște, o mărturisește Însuși Dumnezeu, numit Iehova, prin proorocul Său, care spune : *Cu cine Mă veți pune alături și Mă veți face egal, cu cine Mă veți asemăna, ca să fiu deopotrivă ?* [23] așa încît nici o minte, nu numai omenească, dar nici îngerească, nu poate să înțeleagă, nici limbă să tîlcuiască. De aceea trebuie să spunem, împreună cu Apostolul : *Noi surpăm iscodirile minții și toată trufia care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu și tot gîndul îl robim spre ascultarea lui Hristos* [24]. Credem, fără vreo îndoială, că Dumnezeu și Tatăl, ființînd din veac și pînă în veac, și Care, iarăși, nu-Și trage ființa de la nimeni, naște pe Fiul și purcede pe Duhul Sfînt. Despre care marele Atanasie mai pe larg învățînd, a grăit în Simbolul său și astfel, crezînd, nu căutăm mai departe, fiindcă cel ce ia în cercetare și iscodește măreția dumnezeiască este oprit de Scriptură, care spune : *Cele mai presus de tine nu le căuta și cele mai tari*

23. Is. 46, 5.
24. II Cor. 10, 5.

decît tine nu le iscodi. Cele ce s-au poruncit ție, acelea cu cuviință le cugetă, că nu-ți sînt de nevoie cele ascunse. În multele tale îndeletniciri nu te ține de lucrurile zadarnice[25]. Ne este de ajuns, deci, atît : cum că Sfînta Scriptură a Legii celei vechi, înfățișîndu-ne un singur Dumnezeu, ni-L tălmăcește în trei persoane, zicînd : *A zis Dumnezeu : «să facem om după chipul și asemănarea Noastră»*[26] și : *Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi*[27], *și haidem dar să Ne pogorîm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul*[28]. La fel a arătat și proorocul, cînd a spus : *Și strigau un (înger) către altul zicînd : Sfînt, sfînt, sfînt este Domnul Savaot, plin este tot pămîntul de slava Lui*[29]. Și sfințitul Psalmist a grăit : *Cu cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor*[30]. Despre aceasta grăiește mai pe larg și Sfînta Scriptură și învățătorii Bisericii.

ÎNTREBAREA XI

Care sînt însușirile lui Dumnezeu?

RĂSPUNS

După cum Dumnezeu este nepătruns, tot așa și însușirile Sale sînt nepătrunse ; dar cît putem culege din Sfînta Scriptură și de la învățătorii Bisericii, într-atît avem puterea și să înțelegem și să grăim. Și de aceea trebuie să știm că însușirile dumnezeiești țin unele de persoană și altele de ființă.

ÎNTREBAREA XII

Care sînt însușirile lui Dumnezeu după persoane ?

RĂSPUNS

Însușirile după persoane, în cele dumnezeiești, sînt acelea după care Persoanele Sfintei Treimi Se deosebesc, așa încît

25. Inț. Sir. 3, 20—22.
26. Fac. 1, 26.
27. Fac. 3, 22.
28. Fac. 11, 7.
29. Is. 6, 3.
30. Ps. 32, 6.

una să nu poată fi o alta. Adică persoana Tatălui nu este persoana Fiului, fiindcă Tatăl nu este născut din cineva, pe cînd Fiul este născut din Tatăl, după fire, mai înainte de veci, potrivit cu Scriptura, care spune: *Din pîntece, mai înainte de luceafăr Te-am născut*[31]. A fi Tatăl, așadar, și a fi Fiul și a fi Duhul Sfînt [adică]: nenașterea și nașterea și purcederea, deosebesc persoanele în cele dumnezeiești, dar nu ființa, care nicicînd nu se împarte întru sine, ci numai se desparte de creație. Iar una și aceeași persoană nu poate să fie a celui născut, împreună cu a celui nenăscut. La fel trebuie să gîndim și despre Duhul Sfînt, Care purcede din ființa și firea Tatălui, fără începătură, adică din veci și este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, dar Se desparte de Tatăl, prin însușirea Sa personală, fiindcă purcede din Acela. Și, iarăși, Se desparte de Fiul, fiindcă nu este din Tatăl prin chipul nașterii, după cum este Fiul, ci prin chipul purcederii, din Însuși Tatăl, și sînt de o ființă între Ei și Fiul și Duhul Sfînt, pentru că și aceste două persoane sînt din aceeași și însăși firea Tatălui și sînt de o ființă cu Tatăl, odată ce sînt din firea Lui. Pentru care Grigorie Teologul grăiește astfel: *Aceasta ține deopotrivă de Fiul și de Duhul Sfînt, că și una și cealaltă persoană, din aceste două, sînt din Tatăl, iar însușirea Tatălui este aceasta, că este nenăscut, iar a Fiului, că este născut și a Duhul Sfînt, că este purces*[32]. O însușire personală a Fiului mai este și toată iconomia întrupării, pe care nu și-a luat-o nici Tatăl, nici Duhul Sfînt. În acest chip ne învață să credem și să mărturisim Sfînta Biserică, cea sobornicească și apostolească, un Dumnezeu după fire în Treimea (persoanelor). Pentru care citește ce s-a hotărît la cel dintîi sinod ecumenic de la Niceea și la cel de-al doilea, de la Constantinopol.

ÎNTREBAREA XIII

Care sînt însușirile lui Dumnezeu, care țin de ființă?

31. Ps. 109, 3.
32. P.G. 35, 1221.

RĂSPUNS

Însuşirile lui Dumnezeu care ţin de fiinţa Sa sînt acelea care se potrivesc la fel şi Tatălui, şi Fiului, şi Sfîntului Duh, anume : a fi Dumnezeu, a fi veşnic, fără de început, fără de sfîrşit, bun, atotputernic, ziditor, mai-înainte-ştiutor, atoateveghetor, la toate de faţă şi pe toate împlinindu-le, nemărginit, atoateştiutor, al celor ascunse şi al celor văzute şi — ca să spun pe scurt — afară de acele însuşiri personale, de care am vorbit : nenaşterea, sau a fi Tatăl şi obîrşia ; naşterea, sau a fi Fiul întrupat ; purcederea, sau a fi Duhul Sfînt ; orice se spune despre Dumnezeu, toate acelea sînt însuşiri ale fiinţei dumnezeieşti, pe care le au, deopotrivă, şi cele trei persoane, fără vreo deosebire.

ÎNTREBAREA XIV

De ce, în primul articol al credinţei, lăsîndu-se la o parte celelalte însuşiri, au pus numai pe aceea de atotţiitor ?

RĂSPUNS

Deoarece cu acest cuvînt se tîlcuieşte mai amănunţit însuşirea lui Dumnezeu, fiindcă nici o făptură nu se poate numi atotputernică, iar aceasta, din două pricini. Mai întîi, fiindcă nu-şi are de la ea însăşi firea sa, ci de la ziditorul ei. În al doilea rînd, fiindcă nu poate şi ea, în nici un chip, să facă o făptură din nimic. Aceste două însuşiri se potrivesc numai atotputernicului Dumnezeu. Cum că Dumnezeu este atotputernic, El Însuşi ne arată, spunînd în Apocalipsă : *Eu sînt Alfa şi Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul*[33]. La fel grăieşte şi arhanghelul : *Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă*[34]. Şi această atotţinere şi atotputernicie a lui Dumnezeu este statornicită de însăşi vrerea şi bunăvoinţa Sa : încît, adică, să nu facă tot ceea ce poate ; ci numai ceea ce voieşte, aceea şi poate şi

33. Apoc. 1, 8.
34. Lc. 1, 37.

face. După cum spune sfinţitul Psalmist : *Dumnezeul nostru e în cer ; în cer şi pe pămînt toate cît a voit a făcut*[35]. Putea să facă zeci de mii de lumi ca aceasta, dar nu a voit. Trebuie, apoi, înţeleasă această atotputernicie a lui Dumnezeu cum că este întru desăvîrşire, departe de orice neîmplinire şi neputinţă, cum se învederează cu o pildă : Dumnezeu nu poate să fie rău, sau să păcătuiască, sau să Se mintă pe Sine sau să Se tăgăduiască, cum spune Pavel[36], fiindcă aceasta este lucru al nedesăvîrşirii. Şi dacă Dumnezeu ar fi vrut să fie rău, sau să înşele, sau să Se tăgăduiască pe Sine, n-ar fi fost atotputernic, fiindcă acestea, prin ele însele, sînt semne ale lucrurilor nedesăvîrşite. Dumnezeu este deci atotputernic prin voinţa şi bunătatea Sa, cea întru totul desăvîrşită, după cum o slăveşte Proorocul cîntăreţ, cînd grăieşte : *Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru ? Tu eşti Dumnezeu care faci minuni. Cunoscută ai făcut către popoare puterea Ta*[37]. Şi, în sfîrşit, se cheamă atotputernic şi atotţiitor fiindcă toate stau în puterea Lui şi lumea a făcut-o fără nici o greutate şi fără vreo osteneală, numai cu voinţa Sa.

ÎNTREBAREA XV

Şi dacă Dumnezeu este necuprins şi se află pretutindeni, de ce se spune că locuieşte în ceruri şi în alte locuri de pe pămînt, mai deosebite ?

RĂSPUNS

Nu că cerul sau Sionul sau vreun alt loc ar mărgini cumva dumnezeirea cea fără materie şi fără trup, fiindcă Dumnezeu nu are vreun loc, ci El este loc pentru Sine. Dar fiindcă în aceste locuri El lucrează mai cu deosebire, iar lucrările şi harul Său se arată mai învederat şi mai des, pentru aceasta se zice că locuieşte într-însele. De pildă : în ceruri (cum spune sfinţitul Damaschin), *căci în acestea se află îngerii care fac*

35. Ps. 113, 11.
36. Vezi Evr. 6, 18 şi II Tim. 2, 13.
37. Ps. 76, 13.

voia Lui și-L slăvesc veșnic ; pe pămînt, fiindcă aci, datorită trupului Său, a avut legături cu oamenii ; în sfînta Biserică, fiindcă acolo, în chip deosebit, harul Său se dăruiește credincioșilor și slava Sa se vestește. Deopotrivă, și fiecare loc în care se arată în vreun chip harul lui Dumnezeu se cheamă loc al Său [38].

ÎNTREBAREA XVI

Și dacă zici că este o însușire numai a lui Dumnezeu să cunoască toate, adică pe cele ascunse și pe cele învederate, cum de le-au cunoscut și proorocii și îngerii ?

RĂSPUNS

Dumnezeu cunoaște prin Sine însuși toate cele ascunse și din adîncuri ale oamenilor și ale îngerilor, nu numai atunci cînd gîndesc la ele, dar încă înainte de zidirea lumii, după cum grăiește Scriptura : *Ochii Domnului de zece mii de ori sînt mai luminoși decît soarele și privesc la toate căile oamenilor și văd toate părțile cele ascunse* [39]. Iar, în alt loc : *A cunoscut Domnul toată știința și a căutat la semnul veacului. Vestind cele ce au trecut și cele ce vor veni și descoperind urmele celor ascunse* [40]. Și Ioan, în Apocalipsă : *Eu sînt Cel care cercetez rărunchii și inimile, și voi da vouă fiecăruia după faptele voastre* [41]. Îngerii însă și oamenii, dacă vreodată știu cele ascunse din viitor, le știu din dumnezeiască descoperire, după cum stă mărturie Scriptura, cînd grăiește : *El descoperă cele mai adînci și cele mai ascunse lucruri* [42]. Cum i-a descoperit lui Elisei ceea ce sluga lui, Ghehazi, luase într-ascuns, pe drum, de la Neeman [43]. Iar lui Petru apostolul,

38. P.G. 94, 852.
39. Inț. Sir. 23, 27.
40. Inț. Sir. 42, 25.
41. Apoc. 2, 23.
42. Dan. 2, 22.
43. Vezi IV Regi 5, 26.

despre Anania și Safira [44]. Și o asemenea știință au avut încă și toți proorocii.

ÎNTREBAREA XVII

Mai sînt cumva și alte însușiri, pe care numai Dumnezeu le are ?

RĂSPUNS

Însușirile lui Dumnezeu sînt nenumărate. Dar cele despre care am vorbit mai sus, ca unele ce sînt de folos pentru mîntuire, sînt de ajuns ca să ne arate ce trebuie să știm despre Dumnezeu. Pentru aceasta, tu, lăsînd la o parte pe celelalte, crede statornic și neclintit că este un (singur) Dumnezeu, în Treimea Persoanelor, atotputernic, Care Se află pretutindeni și le știe pe toate, neschimbat în fire și veșnic.

ÎNTREBAREA XVIII

Fiindcă, în acest articol, este pus cuvîntul acesta : făcător, oare Dumnezeu este făcătorul tuturor lucrurilor ?

RĂSPUNS

Fără nici o îndoială, Dumnezeu este făcător al tuturor făpturilor văzute și nevăzute. Și înainte de orice a făcut toate puterile cerului din neființă, cu socotința Sa, ca pe niște cîntăreți aleși ai slavei Sale. Și a zidit acea lume, pătrunsă numai de minte, care L-a cunoscut bine pe Dumnezeu, după harul care i s-a dat, și care se supune cu desăvîrșire voinței Sale. Apoi s-a zidit de Dumnezeu, din neființă, lumea aceasta văzută și materială. Iar apoi, Dumnezeu a făcut pe om, îndoită alcătuire din suflet, nematerial și înzestrat cu judecată, și din trup material, ca să se cunoască de la un om, cu îndoită alcătuire, cum că El Însuși este făcătorul celor două lumi, al celei nemateriale și al celei materiale. Și, din această pricină, omul se numește : lume mică [45], fiindcă poartă în sine chipul lumii celei mari.

44. Vezi Fapte 5, 1—10.
45. Vezi P.G. 94, 873.

ÎNTREBAREA XIX

Odată ce Dumnezeu a plăsmuit întîi pe îngeri, ce trebuie să credem despre ei?

RĂSPUNS

Îngerii sînt duhuri, plăsmuite de Dumnezeu dintru neființă în ființă, ca să-L slăvească în cîntări pe Dumnezeu și să-L slujească. Apoi ca să servească și în lumea aceasta, oamenilor, călăuzindu-i spre împărăția lui Dumnezeu. Li se încredințează, de asemenea, paza cetăților, a împărățiilor, a țărilor, a mînăstirilor, a bisericilor și oamenilor, clerici și mireni. O pildă pentru aceasta avem în Faptele Apostolilor, unde scrie: *Iar un înger al Domnului, în timpul nopții, a deschis ușile temniței și, scoțîndu-i, le-a zis: Mergeți și, stînd, grăiți poporului în templu toate cuvintele vieții acesteia*[46]. Și iarăși: *Un înger al Domnului a venit deodată (...) și a zis lui Petru: Încinge-te și încalță-te cu sandalele (...) Pune haine pe tine și vino după mine*[47]. Și, după puțin: *Și Petru, venindu-și în sine, a zis: Acum știu cu adevărat că Domnul a trimis pe îngerul Său și m-a scos din mîna lui Irod, și din toate cîte aștepta poporul iudeilor*[48]. Deopotrivă îngerii îi păzesc și pe cei mici, după învățătura Mîntuitorului nostru, Care a spus: *Că zic vouă: Că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri*[49]. Ei mai poartă încă, înaintea Măreției dumnezeiești, rugăciunile și milosteniile noastre și celelalte fapte bune. Nu fiindcă Dumnezeu, chipurile, n-ar căta, la milosteniile noastre și n-ar auzi rugăciunile noastre, ci fiindcă aceia mijlocesc pentru noi. Și, în Legea cea veche, înainte să fie dată legea lui Moise, îngerii învățau pe străbunii noștri legea și voia lui Dumnezeu și le arătau calea mîntuirii, precum mărturisește sfințitul Dionisie. Și, mai tîrziu, după ce s-a dat legea, i-au învățat,călăuzindu-i spre bine. Și Scriptura înseamnă acest

46. Fapte 5, 19—20.
47. Fapte 12, 7—8.
48. Fapte 12, 11.
49. Mt. 18, 10.

fapt, spunînd că îngerii s-au arătat proorocilor și le-au spus dinainte cele ce se vor întîmpla; precum lui Iosif, cînd îngerul i-a dat de veste să ia aminte la hotărîrea lui Irod, zicînd: *Scoală-te, ia Pruncul și pe mama Lui și fugi în Egipt și stai acolo pînă ce-ți voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă*[50]. De asemenea și cînd Iosif se temea să slujească Fecioarei, îngerul Domnului l-a îmbărbătat și i-a dat învățătură. Ei mai descoperă și lucrările dumnezeiești, după cum la vremea nașterii lui Hristos au descoperit păstorilor că Hristos S-a născut în Betleem. Și, după porunca lui Dumnezeu, stînd alături de fiecare om, îl feresc de orice primejdie și alungă pe vrăjmașul sufletelor noastre care, fără milă, pedepsește pe om, cînd înțelege că Dumnezeu i-a îngăduit. Și cum că îngerul ne păzește, știm limpede din ceea ce spune Scriptura pentru cel ce nădăjduiește în Domnul: *Că îngerilor Săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale. Pe mîini te vor înălța ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău*[51].

ÎNTREBAREA XX

În cîte trepte se împart îngerii?

RĂSPUNS

După cum spune Dionisie[52], se împart în nouă cete, iar acestea, în trei trepte. Iar în prima treaptă se află aceia care sînt mai aproape de Dumnezeu, precum Tronurile, Heruvimii și Serafimii; într-a doua treaptă sînt Stăpîniile, Domniile și Puterile, iar într-a treia — Îngerii, Arhanghelii, Începătoriile. Și ei sînt în asemenea chip orînduiți, încît îngerii cei mai de jos primesc de la cei mai de sus luminarea și binefacerile dumnezeiești. Acești îngeri au rămas în harul lui Dumnezeu pe vecie, odată ce nu s-au întovărășit cu Lucifer, ca să se împotrivească lui Dumnezeu. Și pentru aceasta, căpătînd acest har nu pot să greșească niciodată, și nu datorită firii lor, ci

50. Mt. 2, 13.
51. Ps. 90, 11—12.
52. Vezi P.G. 3, 200

harului lui Dumnezeu. Și cele ce s-au arătat sînt de-ajuns pentru cunoașterea îngerilor, în măsura în care o cere rostul scurtei învățături ortodoxe de față. Și noi, știind că îngerii ne ajută și mijlocesc pentru noi, să-i chemăm în orice rugăciune a noastră, ca să-L roage pe Dumnezeu pentru noi, și mai cu seamă, pe acel înger care este păzitorul nostru.

ÎNTREBAREA XXI

Ce trebuie să credem despre îngerii cei răi?

RĂSPUNS

Cum că îngerii cei răi au fost făcuți buni de către Dumnezeu, fiindcă tot ce a făcut Dumnezeu a făcut bine. Dar aceia, cu însăși a lor voință au ajuns răi, după cum mărturisește Domnul nostru despre căpetenia lor, cînd zice: *El, de la început a fost ucigător de oameni și nu a stat întru adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Cînd grăiește minciuna, grăiește dintru ale sale, căci este mincinos și tatăl minciunii* [53]. Aceștia sînt începătorii a toată răutatea, defăimători ai măreției dumnezeiești, înșelători ai sufletelor omenești — și ei și uneltele lor — după cum ne face predanie Biserica, spunînd: *Fiți treji, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită* [54]. Cu toate acestea, se cade să știm că demonii nu-și pot folosi puterea lor față de vreun om sau și de altă făptură, fără ca Dumnezeu să îngăduie. Și la aceasta, martoră este Scriptura, cînd spune: *Iar demonii Îl rugau, zicînd: Dacă ne scoți afară, trimite-ne în turma de porci. Și El le-a zis: Duceți-vă* [55]. De asemenea se cade să știe fiecare și aceasta: că nu pot sili pe om să păcătuiască; numai cu ispita îl amăgesc. Fiindcă omul este stăpîn pe sine și acestei cîrmuiri de sine nici Însuși Dumnezeu nu-i aduce vreo silnicie sau vreo ananghie. Și, odată ce

53. In 8, 44.
54. I Pt. 5, 8.
55. Mt. 8, 31.

ei sînt osîndiți pe veci, nu vor ajunge niciodată să primească harul dumnezeiesc, după cum s-a spus : *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui*[56].

ÎNTREBAREA XXII

Ce trebuie să credem despre celelalte făpturi ?

RĂSPUNS

Cum că Dumnezeu le-a făcut pe toate din nimic, prin porunca Lui și, la urmă, l-a alcătuit pe om și l-a făcut stăpîn peste toată făptura care se află sub cer, zicînd : *Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpînească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate viețățile ce se tîrăsc pe pămînt și tot pămîntul*[57]. Același lucru îl spune și sfințitul Psalmist : *Pusu-l-ai pe dînsul peste lucrul mîinilor Tale, toate le-ai supus sub picioarele lui. Oile și boii, toate ; încă și dobitoacele cîmpului ; păsările cerului și peștii mării, cele ce străbat cărările mărilor*[58]. Și, mai sus : *Micșoratu-l-ai pe dînsul cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat pe el*[59]. Dar, fiindcă omul n-a păzit porunca lui Dumnezeu, în rai, cînd era nevinovat, ci a luat și a mîncat din fructul oprit, pentru aceasta a fost lipsit de vrednicia lui și de starea pe care o avea în vremea nevinovăției sale. Și, izgonit din rai, a ajuns așa cum îl zugrăvește proorocul, cînd spune : *Omul, în cinste fiind, n-a priceput ; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor*[60]. Și a auzit cuvintele : *Căci pămînt ești și în pămînt te vei întoarce*[61].

56. Mt. 25, 41.
57. Fac. 1, 26.
58. Ps. 8, 6—8.
59. Ps. 8, 5.
60. Ps. 48, 12.
61. Fac. 3, 19.

ÎNTREBAREA XXIII

Care era starea de nevinovăție a omului, adică de curăție și de lipsă de păcat a lui?

RĂSPUNS

De două feluri este starea lipsei de răutate, adică a nevinovăției (după sfîntul Vasile). Întîia este o înstrăinare de bunăvoie de la păcate, cînd — adică — omul se îndepărtează cu însăși voința sa de la greșeli, datorită deprinderii pe care o are și obișnuinței îndelungate cu faptele bune. A doua este neștiința și necunoașterea răului, adică atunci cînd nu cunoaște și nici n-a încercat întru nimic răul, fie din pricina vîrstei sale, fie din alte pricini. Și, potrivit cu acest al doilea fel, erau nevinovăția și lipsa de răutate în Adam, înainte să păcătuiască, sădite într-însul potrivit cu toată desăvîrșirea și dreptatea, atît în privința minții, cît și a voinței. În minte se cuprinde toată știința, iar în voință, toată blîndețea și bunătatea. Deoarece, cunoscînd Adam prea bine pe Dumnezeu (întrucît, în vremea aceea, îi era îngăduit și i se cuvenea), odată ce-L cunoștea pe Dumnezeu, cunoștea toate lucrurile împreună cu El. Și de aceasta avem dovadă, între altele, cînd s-au adus la Adam toate viețuitoarele ca să le dea nume. Și le-a numit pe fiecare dintr-însele, ceea ce s-a întîmplat fiindcă le cunoștea firea lor, nu dintr-altă învățătură, ci doar fiindcă gîndea și cugeta la Dumnezeu și la bunătățile Lui. Cît despre voință, aceasta se supunea întotdeauna judecății, cu toate că era pururi slobodă și omul avea putere să păcătuiască sau să nu păcătuiască. După cum se spune în Scriptură: *Să nu zici: Domnul m-a depărtat, că cele ce El le-a urît nu le vei face. Să nu zici: El m-a înșelat; n-are El lipsă de omul păcătos. Toată urîciunea o urăște Domnul, și nu este iubită celor care se tem de Dînsul. El din început a făcut pe om și l-a lăsat în mîna sfatului său. De vei vrea, vei ține poruncile și credința și vei face cele bine-plăcute. Pus-a înaintea ta foc*

și apă și la ori care vei vrea, vei întinde mîna ta. Înaintea oamenilor este viața și moartea și oricare le va plăcea li se va da[62]. Și după puțin: *Nimănui n-a poruncit să lucreze nelegiuit și nimănui n-a dat libertate să păcătuiască*[63]. Așadar, într-o astfel de stare de nevinovăție și lipsă de păcat se afla omul, asemenea îngerilor. Cum însă a greșit, călcînd porunca, îndată, chiar acolo, în rai, a căpătat starea de păcat și a ajuns muritor. Căci așa ne încredințează Scriptura, zicînd: *Plata păcatului este moartea*[64]. Și atunci, pe dată a pierdut desăvîrșirea judecății și a cunoștinței, iar voința s-a plecat mai mult spre rău decît spre bine. Și astfel, odată ce el a încercat răul, starea de nevinovăție și de lipsă de răutate s-a schimbat în starea de păcat, și omul desăvîrșit s-a înjosit întru atîta, încît să spună, împreună cu David: *Iar eu sînt vierme și nu om*[65].

ÎNTREBAREA XXIV

Sînt oare toți oamenii supuși acestui păcat?

RĂSPUNS

După cum toți oamenii se aflau în starea de nevinovăție, în Adam, tot astfel, și după ce a greșit, toți au greșit într-însul, și au rămas în starea de păcat. De aceea sînt supuși nu numai păcatului, dar și pedepsei datorată păcatului. Care pedeapsă se cunoaște prin această hotărîre a lui Dumnezeu: *Căci, în ziua în care vei mînca din el, vei muri negreșit!*[66]. Pomenind de aceasta, grăiește și Apostolul: *Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el*[67].

62. Inț. Sir. 15, 11—17.
63. Inț. Sir. 15, 20
64. Rom. 6, 23.
65. Ps. 21, 6.
66. Fac. 2, 17.
67. Rom. 5, 12.

Din care pricină, încă din pîntecele maicii noastre ne zămislim și ne naștem cu acest păcat, cum spune sfințitul Psalmist: *Că iată, întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea*[68]. Și păcatul acesta se numește strămoșesc. Întîi, fiindcă, înainte de el, omul nu era întinat de nici un alt păcat, cu toate că diavolul era stricat de păcatul lui, din îndemnul căruia a odrăslit și în om păcatul acesta numit strămoșesc. Acestuia îi este supus și Adam care l-a săvîrșit și noi, care coborîm dintr-însul. Apoi, fiindcă omul nu se zămislește decît în păcat.

ÎNTREBAREA XXV

Odată ce Dumnezeu știa că Adam va greși, de ce l-a plăsmuit?

RĂSPUNS

Nu numai despre păcatul lui Adam, dar și despre răutatea Luceafărului, înainte de a-l plăsmui știa prea bine. Și despre fiecare gînd, cît de mic, și despre fiecare făptură știa ce avea să cugete și să săvîrșească. Cu toate acestea, El n-a voit ca păcatul omenesc sau viclenia diavolului să biruiască bunătatea dumnezeiască. Ca să învedereze, deci, mai mult bunătatea Sa, l-a făcut bun pe acel înger, dar acesta, cu însăși voința și hotărîrea lui s-a făcut rău; deopotrivă l-a făcut și pe om, care a greșit din îndemnul aceluia. Cu toate acestea, cît privește pe om, Dumnezeu a chibzuit ca, odată cu păcatul acestuia, să strălucească și mai puternic bunătatea Lui, odată ce avea să trimită pe Unul Născut Fiul Său în valea aceasta a pămîntului, să ia trup de la Prea Curata Fecioară cu împreună-lucrarea Sfîntului Duh, ca să răscumpere pe om și să-l ridice în împărăția Sa cu și mai mare slavă decît era în rai, pentru rușinarea diavolului. Și, pentru aceasta, acel păcat nu L-a împiedicat pe Dumnezeu să plăsmuiască pe om.

68. Ps. 50, 6.

ÎNTREBAREA XXVI

Dacă Dumnezeu a cunoscut toate, înainte de a le da ființă, oare le-a și hotărît, deopotrivă, dinainte, să fie bune și rele și să nu ajungă altminteri de cum au ajuns?

RĂSPUNS

Dumnezeu, înainte de facerea lumii, a cunoscut toate lucrurile, dar numai pe cele bune le-a hotărît dinainte (cum zice sfințitul Damaschin), fiindcă ar fi fost împotriva bunătății dumnezeiești dacă le-ar fi hotărît dinainte pe cele rele. Iar rău a socotit că este numai păcatul, deoarece nimic rău nu se află, la drept vorbind, în lume, fără numai păcatul, care este călcarea legii dumnezeiești și a voii dumnezeiești. Iar celelalte, cu care Dumnezeu ne pedpsește pentru păcatele noastre, precum ciumă, foamete, războaie, boli și altele asemenea lor se numesc rele, cu privire la noi, fiindcă ne aduc suferințe și necazuri de care să ne ferim. Înaintea lui Dumnezeu însă ele nu sînt rele, fiindcă au puterea binelui, odată ce, pedepsindu-ne cu acestea, ne îndeamnă spre bine. Și cînd Scriptura spune: *Se întîmplă vreo nenorocire în cetate fără ca Domnul să nu o fi pricinuit?* [69], ea numește nenorocire dreapta pedeapsă a lui Dumnezeu. Și, iarăși, Dumnezeu hotărăște dinainte, potrivit cu înțelepciunea și dreptatea Sa, numai acele lucruri care nu stau în puterea noastră să se întîmple. Dar acele lucruri bune care stau în puterea noastră să se petreacă le hotărăște, venind și El, cu bunăvoia Sa, în sprijinul voinței noastre. Care fapt nu nimicește firea cîrmuirii de sine.

ÎNTREBAREA XXVII

Ce este cîrmuirea de sine?

RĂSPUNS

Cîrmuirea de sine a omului este o voință slobodă și neatîrnată. Și se naște din socotință, adică din judecată, ca să

69. Amos 3, 6.

săvîrşească binele sau răul. Fiindcă făpturile înzestrate cu judecată trebuie să aibă o fire cîrmuitoare şi să o folosească în chip slobod, sub călăuzirea minţii. Şi această minte, cînd omul se afla în starea de nevinovăţie, adică înainte de a păcătui, era nestricăcioasă în desăvîrşirea ei, iar datorită păcatului s-a stricat. Dar voinţa, deşi a rămas nevătămată, putînd să dorească binele sau răul, a ajuns totuşi, la unii oameni, mai şovăitoare şi înclină spre rău; iar la alţii, spre bine. Pentru care, Marele Vasile grăieşte astfel: *Prin însăşi voia şi hotărîrea sa, fiecare poate fi, fie sămînţă sfîntă, fie dimpotrivă*[70]. Auzi ce spune Pavel: *Căci eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos*[71]. Şi cuvintele acelea pe care le spune: *Celor cîţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu*[72]. Acest sfînt dascăl arată că, deşi voinţa omenească a suferit de pe urma păcatului strămoşesc, cu toate acestea şi acum, în vremea de faţă, stă în hotărîrea fiecăruia să fie bun şi fiu al lui Dumnezeu, sau rău şi fiu al diavolului. Toate acestea stau în mîinile şi in puterea omului. Iar faţă de ce este bun, harul dumnezeiesc vine într-ajutor; dar el îl întoarce pe om şi de la rău, fără să silnicească cîrmuirea de sine a omului.

ÎNTREBAREA XXVIII

Odată ce oamenii se nasc în stare de păcat, oare numai trupul este din sămînţa lui Adam sau, împreună cu el, şi sufletul?

RĂSPUNS

Trupul omenesc se trage din sămînţa lui Adam, dar sufletul vine de la Dumnezeu, cum spune Scriptura: *Domnul, Care întinde cerurile ca un cort, Care pune temelie pămîntului şi Care zideşte duhul omului în lăuntrul său*[73]. Iar, într-

70. P.G. 30, 612.
71. I Cor. 4, 15.
72. In 1, 12.
73. Zah. 12, 1.

altă parte : *Și ca pulberea să se întoarcă în pămînt cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, Care l-a dat* [74]. Pe lîngă acestea, dacă sufletul ar fi fost din sămînța omului, ar muri laolaltă cu trupul și s-ar risipi în pămînt. În Scriptură vedem, dimpotrivă, acolo unde Hristos, vorbind cu tîlharul, pe cruce, a spus : *Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai* [75]. Fiindcă trupul lui a rămas pe cruce, iar sufletul său, ca duh fără de moarte, a mers în rai, împreună cu Hristos. Dacă însă ar fi fost din sămînță de om, ar fi murit pe cruce, împreună cu trupul. Apoi, cum s-ar fi putut adeveri cuvintele Domnului nostru, Care spune : *Au n-ați citit ce vi s-a spus vouă de Dumnezeu, zicînd : Eu sînt Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov ? Nu este Dumnezeul morților, ci al viilor* [76]. Ceea ce trebuie înțeles nu pentru trup, ci pentru suflet, fiindcă trupurile morților s-au risipit în pămînt. Dar cuvîntul se adeverește pentru suflet care, odată ce este viu, stă în orice vreme înaintea lui Dumnezeu. Dar, dacă și el ar fi din însăși sămînța din care este și trupul, ar muri împreună. Iar sufletul se dă de către Dumnezeu, după ce trupul s-a înfiripat și ajunge în stare să-l primească. Și cînd este dat, se revarsă în tot trupul, cum face focul în fierul înfierbîntat. Dar, printr-o socoteală mai deosebită, se află în cap și în inimă.

ÎNTREBAREA XXIX

Dacă Dumnezeu este A-toate-făcător, trebuie, așadar, să Se îngrijească de toate ?

RĂSPUNS

Acesta este adevărul. De la mic la mare, pe toate le cunoaște cu de-amănuntul și de toate Se îngrijește, de fiecare din cîte a făcut. Precum putem să cunoaștem din cuvintele lui Hristos, Care spune : *Au nu se vînd două vrăbii pe un*

74. Ecl. 12, 7.
75. Lc. 23, 43.
76. Mt. 22, 31—32.

ban? Și nici una din ele nu va cădea pe pămînt fără știrea Tatălui vostru. La voi însă și perii capului, toți sînt numărați[77]. Această pronie se arată și în vechea Scriptură, prin glasul lui David, cînd spune: *Ochii tuturor spre Tine nădăjduiesc și Tu le dai lor hrană la bună vreme. Deschizi Tu mîna Ta și saturi pe toți cei vii de bunăvoință*[78].

ÎNTREBAREA XXX

Oare același lucru sînt, întru cele dumnezeiești, preștiința, mai înainte-hotărîrea și pronia?

RĂSPUNS

Preștiința, mai înainte-hotărîrea și pronia sînt lucrări deosebite întru cele dumnezeiești. Fiindcă pronia are legătură cu lucrurile ce au fost create. Dar preștiința și mai înainte-hotărîrea sînt la Dumnezeu mai înainte să ia ființă toate cele create, deși în chipuri deosebite. Preștiința este o cunoaștere a celor ce vor să fie, fără o îngrădire a felurilor, fără să se hotărască ce anume are să fie. Iar înainte-hotărîrea, potrivit cu preștiința, este o orînduire a felurilor, adică rînduiește ce anume urmează să ia ființă, dar numai ce este bine, nu și ce este rău. Fiindcă, dacă ar rîndui și răul, ar fi împotriva bunătății firești a lui Dumnezeu. De aceea, pe drept cuvînt putem spune, după înțelegerea noastră, că, la Dumnezeu, în rîndul întîi stă preștiința și apoi înainte-hotărîrea. Apoi, după creație, urmează și pronia celor create. De aceasta, Apostolul ne-a învățat în chip limpede, cînd a spus: *Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărît (...). Iar pe care i-a hotărît mai înainte, pe aceștia i-a și chemat; și pe care i-a chemat, pe aceștia i-a și îndreptat; iar pe care i-a îndreptat, pe aceștia i-a și mărit*[79]. Și o ase-

77. Mt. 10, 29.
78. Ps. 144, 15.
79. Rom. 8, 29 și 30.

menea socotință se cuvine să se facă numai pentru om, fiindcă celelalte făpturi (în afara îngerilor, care se află într-o stare sigură și fără primejdie) nu țin de mai înainte-hotărîre, fiindcă nu au cîrmuirea de sine și de aceea într-însele nu se află nici un păcat și orice fac, fac potrivit cu firea lor, și de aceea nici nu se pedepsesc, nici nu se preamăresc.

ÎNTREBAREA XXXI

Din acest articol al credinței, ce alta mai aflăm despre Dumnezeu și despre făpturi?

RĂSPUNS

Orice lucru bun poți cugeta, pune-l în întregime pe seama lui Dumnezeu, bunul cel mai înalt, ca fiindu-i pricină și începătură. Și orice este rău, să știi că acesta este străin și departe de El, nu după loc, ci după fire. Cît privește făptura, în măsura în care ce s-a făcut de El este lucru bun, și ea este bună. Dar cu această deosebire că, atunci cînd făptura înzestrată cu judecată și cîrmuire de sine se îndepărtează de Dumnezeu, ea este rea; nu pentru că așa ar fi fost plăsmuită, ci datorită faptelor sale nesocotite. Însă făptura lipsită de judecată, care nu are cîrmuire de sine, este bună, în tot chipul, în firea ei.

ÎNTREBAREA XXXII

Care este al doilea articol al credinței?

RĂSPUNS

Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat; născut, nu făcut, cel de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut.

ÎNTREBAREA XXXIII

Ce învață pe ortodocși acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Două lucruri tălmăcește: întîi, că Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, este Dumnezeu veșnic, născut din însăși firea Tatălui, deopotrivă cinstit și deopotrivă slăvit cu Tatăl, cum El Însuși a spus despre Sine: *Și acum, preaslăvește-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuți, cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea*[80]. Apoi, în acest articol se găsește învățătura aceasta, că — adică — Iisus Hristos este nu numai făcătorul lucrurilor, dar al însuși timpului și al veacului, în care au luat naștere ființele, după cum a grăit Apostolul: *Prin Care a făcut și veacurile*[81]. Iar despre ființe, Ioan Evanghelistul spune: *Lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut*[82].

ÎNTREBAREA XXXIV

Aceste două cuvinte, care sînt puse în acest articol: I i s u s H r i s t o s, ce înseamnă ele?

RĂSPUNS

Iisus înseamnă Mîntuitor, precum a tălmăcit arhanghelul, grăind către Iosif: *Ea va naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus, căci El va mîntui poporul Său de păcatele lui*[83]. Și de aceea, după o îndreptățită socotință, numele acesta nu se poate da vreodată, în nici un chip, în lumea aceasta altcuiva decît Domnului și Mîntuitorului nostru, Care a slobozit întreg neamul omenesc din robia diavolului. Iar Hristos înseamnă uns, deoarece, în legea cea veche, cei unși se chemau hristoși, adică preoții, împărații și proorocii. Întru aceste trei slujiri a fost uns Hristos și nu în chip obișnuit, cum au fost alții, ci în chip deosebit de toți ceilalți unși, cum spune des-

80. In 17, 5.
81. Evr. 1, 2.
82. In 1, 10.
83. Mt. 1, 21.

pre El Psalmistul: *Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea; pentru aceasta Te-a uns pe Tine Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtașii Tăi*[84]. Și această ungere trebuie înțeleasă în legătură cu Sfîntul Duh, că a fost uns de Duhul cel Sfînt, după spusa proorocului Isaia: *Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul M-a uns să binevestesc săracilor*[85]. Aceste cuvinte Hristos le înțelege despre Sine, cînd zice: *Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta, în urechile voastre*[86]. Hristos îi întrece pe părtașii săi, în trei înalte vrednicii și măreții covîrșitoare. Iar cea dintîi este preoția, după rînduiala lui Melchisedec, despre care Apostolul astfel grăiește: *Iar de Dumnezeu a fost numit: Arhiereu după rînduiala lui Melchisedec*[87]. Tot el, într-alt loc, Îl numește pe Hristos preot, pentru că S-a adus pe Sine jertfă lui Dumnezeu și Tatăl, și spune: *Care, prin Duhul cel veșnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană*[88], și, mai jos: *Hristos a fost adus odată jertfă ca să ridice păcatele multora*[89]. A doua măreție deosebită și înălțime covîrșitoare este împărăția Sa, pe care a arătat-o arhanghelul Gavriil, cînd i-a dat vestirea mîntuitoare Preacuratei Fecioare, zicînd: *Și Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său, și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfîrșit*[90]. De asemenea și magii, la vremea Nașterii Sale, purtînd daruri, au dat mărturie pentru împărăția Sa, zicînd: *Unde este regele iudeilor, Cel ce S-a născut?*[91]. Aceasta o dovedește și ce s-a scris deasupra osîndei Sale, la vremea morții: *Iisus Nazarineanul, Împăratul iudeilor*[92]. Și pentru a

84. Ps. 44, 9.
85. Is. 61, 1.
86. Lc. 4, 21.
87. Evr. 5, 10.
88. Evr. 9, 14.
89. Evr. 9, 28.
90. Lc. 1, 32.
91. Mt. 2, 2.
92. In 19, 19.

treia covîrșitoare vrednicie, Moise a dat proorocie, de la Dumnezeu, zicînd: *Prooroc din mijlocul tău și al fraților tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău*[93]. Această măreție a Lui s-a făcut cunoscută prin Sfînta Sa învățătură, prin care Și-a tălmăcit și dumnezeirea Sa, precum și cîte altele erau îndestulătoare pentru mîntuirea oamenilor, după cum Însuși a spus: *Le-am făcut cunoscut numele Tău*[94]. Și, mai sus: *Cuvintele pe care Mi le-ai dat le-am dat lor, iar ei le-au primit și au cunoscut cu adevărat că de la Tine am ieșit și au crezut că Tu M-ai trimis*[95]. Iar slujirea de prooroc (care era a treia înaltă vrednicie) Hristos a arătat-o cînd a grăit dinainte ce va avea să fie, nu prin vreo descoperire oarecare, ci din însăși cunoștința Sa, ca Dumnezeu și om adevărat.

ÎNTREBAREA XXXV

Din ce pricină Fiul lui Dumnezeu se cheamă: Unul-Născut?

RĂSPUNS

Sfînta Scriptură învață deslușit că Fiul lui Dumnezeu este Unul-Născut, cînd spune: *Am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-născut din Tatăl*[96] și, mai jos: *Fiul cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui*[97]. Și Se cheamă Unul-Născut, fiindcă unul singur este, după ființă, Fiu al lui Dumnezeu. Ceilalți, cîți se numesc fii ai lui Dumnezeu, capătă numele acesta după har și după înfiere, nu după fire, așa cum sînt toți credincioșii și aleșii lui Dumnezeu. Iar harul acesta al înfierii se dă prin mijlocirea lui Hristos, cum spune Scriptura: *Celor cîți L-au primit care cred în numele Lui le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu*[98].

93. Deut. 18, 15.
94. In 17, 26.
95. In 17, 8.
96. In 1, 14.
97. In 1, 18.
98. In 1, 12.

ÎNTREBAREA XXXVI

Ce înseamnă aceste două cuvinte: lumină din lumină?

RĂSPUNS

Pentru înțelegerea lor trebuie să știm că lumina este de două feluri, una creată și alta necreată. Și, pentru lumina creată, Scriptura spune: *Și a zis Dumnezeu: «Să fie lumină!» Și a fost lumină. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric*[99]. Iar despre lumina necreată, proorocul spune: *Nu vei mai avea soarele ca lumină în timpul zilei și strălucirea lunii nu te va mai lumina; ci Domnul va fi pentru tine o lumină veșnică și Dumnezeul tău va fi slava ta. Soarele tău nu va mai asfinți și luna nu va mai descrește; ci Domnul va fi pentru tine lumină veșnică*[100]. Și această lumină se înțelege, aci, că este cea necreată, după cum se vădește din cuvintele articolului de față, care spune: Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut nu făcut. Lumina cea creată, însă, a fost făcută din nimic. Dar lumina cea născută, adică Fiul, este din ființa Tatălui. Pentru aceasta, Apostolul grăiește astfel: *Care, fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui și care ține toate cu cuvîntul puterii Sale, după ce a săvîrșit, prin El însuși, curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea-înalte*[101]. Tot așa și El grăiește despre Sine: *Eu sînt lumina lumii, cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții*[102]. Iar lumină din lumină se spune fiindcă are în sine toată ființa Tatălui, după cum, cînd o lumină se aprinde de la alta, cuprinde în sine toată firea aceleia. Tot astfel, aceste cuvinte care se află în articolul de față: *prin Care toate s-au făcut*, trebuie înțelese că, după cum Fiul este de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl, tot astfel este și Făcător și nu s-au făcut printr-Însul ca printr-un serv sau printr-o unealtă; cum

99. Fac. 1, 3—4.
100. Is. 60, 19
101. Evr. 1, 3.
102. In 8, 12.

scrie Scriptura: *În lume era și lumea prin El s-a făcut*[103], adică de Dînsul.

ÎNTREBAREA XXXVII

Care este al treilea articol al credinței?

RĂSPUNS

Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.

ÎNTREBAREA XXXVIII

Ce învață acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Patru lucruri învață. Întîi, că Fiul lui Dumnezeu, pentru mîntuirea noastră, S-a coborît din ceruri, după făgăduința Sa, în pîntecele Preacuratei Fecioare Maria, cum Însuși spune despre Sine: *Și nimeni nu s-a suit la cer, decît Cel ce S-a coborît din cer, Fiul omului*[104]. Și S-a coborît din cer, nu ca să schimbe locul, fiindcă, odată ce este Dumnezeu, Se află pretutindeni și pe toate le împlinește, ci fiindcă așa a bineplăcut Măreției Sale să Se smerească pe Sine luînd firea omenească. În al doilea rînd, acest articol învață că Domnul nostru Iisus Hristos a luat adevărata fire omenească și nu una părelnică sau închipuită. Și atunci trupul Său s-a plăsmuit în pîntecele Preafericitei Fecioare, cînd ea a răspuns îngerului și a zis: *Iată roaba Domnului, Fie mie după cuvîntul tău!*[105] Atunci, de îndată S-a făcut om desăvîrșit, cu toate mădularele Sale, și cu suflet care gîndește, unite cu Dumnezeu. Și, într-unul și același ipostas, a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat. Și neprihănita Fecioară a fost cunoscută drept Maica lui Dumnezeu, după cum Elisaveta a grăit către ea: *Și de unde*

103. In 1, 10.
104. In 3, 13.
105. Lc. 1, 38.

mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu? [106] De asemenea este nevoie să știm și aceasta, că nici firea dumnezeiască nu s-a schimbat în cea omenească, nici cea omenească în cea dumnezeiască, ci fiecare fire a rămas întreagă într-un singur ipostas, cu toate însușirile ei în afară de păcat, cît privește firea omenească.

ÎNTREBAREA XXXIX

Ce învață în al treilea rînd acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Cum că întruparea lui Hristos s-a făcut prin lucrarea Sfîntului Duh; că, așa cum Fecioara înainte de zămislire era fecioară, tot așa și în timpul zămislirii și după zămislire a rămas fecioară, și chiar la naștere, păstrînd neștirbită pecetea fecioriei sale, încît, și după naștere ea este, în veacuri fără de sfîrșit, fecioară.

ÎNTREBAREA XL

Ce alta mai cuprinde acest articol?

RĂSPUNS

În privința Preacuratei Fecioare Maria, Maica Domnului. Pe aceasta, odată ce s-a învrednicit să împlinească o atare taină, toți ortodocșii sînt datori să o slăvească după cuviință și să o cinstească pe ea ca Maică a Domnului nostru Iisus Hristos sau, mai bine zis, ca pe Născătoarea de Dumnezeu. De aceea, Biserica i-a făcut o cîntare, alcătuit din cuvintele arhanghelului și ale sfintei Elisaveta, punînd și de la ea puține altele, în chipul acesta: *Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te, cea plină de dar, Marie, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat rodul pîntecului tău, fiindcă ai născut pe Mîntuitorul sufletelor noastre.*

106. Lc. 1, 43.

ÎNTREBAREA XLI

Ce trebuie să gîndim despre aceste cuvinte de întîmpinare?

RĂSPUNS

Mai întîi trebuie să crezi că aceste cuvinte de întîmpinare își au începutul și rădăcina de la Însuși Dumnezeu, și au fost aduse din ceruri, pe pămînt, de arhanghel, deoarece arhanghelul nu s-ar fi încumetat să le rostească, dacă Dumnezeu nu i-ar fi poruncit. Iar cuvintele pe care le-a spus sfînta Elisaveta, de la Duhul Sfînt le-a grăit, ceea ce este vădit, fiindcă evanghelistul zice : *Și Elisaveta s-a umplut de Duh Sfînt și cu glas mare a strigat : Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat* este *rodul pîntecelui tău* [107]. Iar cuvintele pe care le-a adăugat Biserica și acestea sînt de la Duhul Sfînt. Și însăși Biserica, potrivit cu puterea pe care o are, poruncește să slăvim foarte adesea pe Fecioara cu această cîntare, în vremea rugăciunii.

ÎNTREBAREA XLII

Ce învățătură se află în aceste cuvinte de întîmpinare?

RĂSPUNS

În aceste cuvinte de întîmpinare se află pomenirea întrupării Fiului lui Dumnezeu și a binefacerilor pe care ni le-a dăruit printr-însa. De asemenea ele ne împărtășesc și această învățătură, că — adică — Cuvîntul lui Dumnezeu, Cel fără de început, pogorîndu-Se din cer, nu aducea cu Sine trupul, ci l-a luat în pîntecele Preasfintei Fecioare, din preacuratul ei sînge, cu lucrarea Sfîntului Duh. Și S-a născut dintr-însa ca din adevărata Sa maică. Așa trebuie să credem, cu tărie și cu adevărat. Iar pe cei care spun [108] că Iisus a coborît din cer trupul pe care l-a purtat și l-a trecut prin Sfînta Fecioară ca printr-un jgheab, Biserica i-a socotit eretici și i-a osîndit. De asemenea, în aceeași cîntare se află și învățătura care ne îndrumează să

107. Lc. 1, 41.
108. Vezi P.G. 33, 468.

o numim pe Fecioara Născătoare-de-Dumnezeu. Fiindcă ea L-a născut pe Dumnezeu, după firea cea omenească și că, dintr-însa, S-a născut Hristos, Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit. Se mai află încă, în această cîntare, la cuvîntul care pe Fecioară o numește *cea plină de har*, și această învățătură : că ea este părtașă a harului dumnezeiesc mai mult decît orice altă făptură, fiindcă este Maica lui Dumnezeu. Și de aceea Biserica o înalță mai presus de heruvimi și serafimi. Iar acum, ea este mai presus de toate cetele îngerești, stînd la dreapta Fiului său, în toată cinstea și slava, cum spune Psalmistul : *Șezut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată*[109]. Fiecare creștin ortodox trebuie să rostească această cîntare cu evlavie, cerînd mijlocirea Fecioarei, căci mult poate rugămintea Maicii pentru îmbunarea Fiului. Și cine vrea să se arate cucernic față de ea, să citească acatistul, paraclisele și celelalte cîntări, alcătuite întru slava sa.

ÎNTREBAREA XLIII

Care este al patrulea articol al credinței ?

RĂSPUNS

Și S-a răstignit pentru noi în vremea lui Ponțiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat.

ÎNTREBAREA XLIV

Ce învață acest articol ?

RĂSPUNS

Șase lucruri ne învață. Întîi că, potrivit cu acea fire omenească pe care Cuvîntul a luat-o de la Fecioara Maria, potrivit cu aceea El a pătimit pe cruce pentru noi, în toată puterea cuvîntului și cu adevărat. Și a murit cu adevărat ceea ce se vede din Sfînta Scriptură, care spune : *Și Iisus, strigînd cu*

109. Ps. 44, 11.

glas tare, a zis: Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu. Și aceasta zicînd, și-a dat duhul[110]. Și cinstitul Său sînge cu adevărat l-a vărsat pentru noi și prin el ne-a răscumpărat, cum spune Apostolul: *Mai înainte rînduindu-ne în a Sa iubire spre înfierea întru El prin Iisus Hristos... Întru El avem răscumpărarea, prin sîngele Lui și iertarea păcatelor, după bogăția harului Lui*[111].

ÎNTREBAREA XLV

Care este al doilea (punct) pe care îl cuprinde articolul acesta?

RĂSPUNS

Cum că a pătimit, fără de păcat, pentru păcatele noastre, precum spune apostolul Petru: *Știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur, ați fost răscumpărați din viața voastră, deșartă, lăsată de la părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit*[112]. Asemenea și Botezătorul Ioan mărturisește că, odată ce Iisus este nevinovat și fără păcat, a pătimit pentru păcatele noastre. De aceea spune: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii*[113]. Și a pătimit de bună voie, cum Singur spune: *Putere am Eu ca să-l pun [sufletul Meu] și putere am, iarăși, ca să-l iau*[114].

ÎNTREBAREA XLVI

Ce învață, în al treilea rînd, acest articol?

RĂSPUNS

Că Hristos a suferit pe cruce după trup și nu după dumnezeire, fiindcă dumnezeirea n-a suferit, nici n-a fost pironită pe cruce, nici n-a primit scuipări și palme, nici n-a murit; și că numai cu trupul a suferit ne arată Apostolul, cînd spune: *Acum*

110. Lc. 23, 46.
111. Ef. 1, 5 și 7.
112. I Pt. 1, 18.
113. In 1, 29.
114. In 10, 18.

v-a împăcat, prin moartea (Fiului Său) în trupul cărnii Lui, ca să vă pună înaintea Sa sfinți, fără de prihană și nevinovați[115]. Dumnezeirea însă, dacă a luat firea omenească, nicicînd nu s-a despărțit de ea, nici în vremea patimilor și a morții pe cruce, nici după moarte, cu toate că sufletul s-a despărțit de trup. Dar dumnezeirea nu s-a despărțit niciodată, nici de trup, nici de suflet. De aceea, la vremea morții, ipostasul lui Hristos a fost unul și același.

ÎNTREBAREA XLVII

Ce învață, în al patrulea rînd, acest articol ?

RĂSPUNS

Că moartea lui Hristos s-a petrecut în chip mai deosebit de cum a fost a tuturor celorlalți oameni, pentru aceste pricini : întîi, pentru povara păcatelor noastre, după cum zice proorocul despre El : *Dar El a luat asupră-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat. Și noi Îl socoteam pedepsit, bătut și chinuit de Dumnezeu. Dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre*[116]. Și alt prooroc, grăind ca din partea lui Hristos : *O, voi trecătorilor, priviți și vedeți dacă este vreo durere ca aceea care mă copleșește*[117]. În al doilea rînd, fiindcă, pe cruce, El a împlinit preoția, aducîndu-Se pe Sine jertfă lui Dumnezeu și Tatăl, pentru răscumpărarea neamului omenesc, cum spune despre El Apostolul : *Care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți*[118]. Și, în altă parte : *Hristos ne-a iubit pe noi și S-a dat pe Sine pentru noi, prinos și jertfă lui Dumnezeu, întru miros cu bună mireasmă*[119]. Iar într-alt loc : *Pentru noi, Hristos a murit cînd noi eram încă păcătoși*[120]. De asemenea, acolo, pe cruce, a desăvîrșit mijlocirea dintre Dumnezeu și

115. Col. 1, 22.
116. Is. 53, 4.
117. Plîng. 1, 12.
118. I Tim. 2, 6.
119. Ef. 5, 2.
120. Rom. 5, 8.

oameni, cum același Apostol grăiește despre El : *Și printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale* [121]. Iar, în altă parte : *Ștergînd zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivnic cu rînduielile lui, și l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce* [122].

ÎNTREBAREA XLVIII

Ce învață, în al cincilea rînd, articolul acesta ?

RĂSPUNS

Despre punerea în mormînt a Domnului nostru Iisus Hristos. Că, după cum a pătimit pe cruce, în toată puterea cuvîntului și cu adevărat, tot așa a și murit cu adevărat, și cu adevărat a fost pus în mormînt, într-un loc de vază. Și aceasta s-a întîmplat nu fără pricină, ci ca să nu aibă cineva, mai tîrziu, bănuieli cu privire la adevărata Lui înviere din morți. Fiindcă dacă s-ar fi înmormîntat în vreun loc ascuns și, cum se spune, pe furiș, iudeii ar fi avut prilej să-L defaime pe Hristos. Așadar, pentru mai mare încredințare și slavă a cinstitei învieri a lui Hristos, s-au ridicat iudeii și au mers la Pilat, zicînd : *Poruncește ca mormîntul să fie păzit pînă în a treia zi. Și el a răspuns : Aveți strajă ; mergeți și întăriți cum știți. Iar ei, ducîndu-se, au întărit mormîntul cu strajă, pecetluind piatra* [123]. Această strajă a iudeilor a mărturisit foarte fățiș că Hristos a înviat din morți, fiindcă în vremea aceea ei se temeau, cum spune Scriptura : *Și iată s-a făcut cutremur mare, că îngerul Domnului, coborînd din cer și venind, a prăvălit piatra și ședea deasupra ei. Și de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau și s-au făcut ca morți* [124]. Aceștia, mai tîrziu, mergînd în cetate, au vestit arhiereilor toate cele întîmplate. Și pentru aceasta au fost nevoiți să rostească și acele cuvinte pe care

121. Col. 1, 20.
122. Col. 2, 14.
123. Mt. 27, 64—66.
124. Mt. 28, 2.

le-a spus femeilor îngerul Domnului : *Știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați. Nu este aici ; căci S-a sculat precum a zis ; veniți de vedeți locul unde a zăcut. Și degrabă mergînd, spuneți ucenicilor Lui că S-a sculat din morți* [125]. Pentru această pricină deci, mormîntul lui Hristos este bine știut, ca să fie de încredințare pentru toți cum că ucenicii Lui nu L-au răpit, nici nu L-au înmormîntat în loc ascuns, cum au răspîndit zvonul iudeii cei vicleni, dînd bani ostașilor. Această bănuială a risipit-o însă mormîntul în care zăcuse, pecetea pietrei, împreună cu straja iudeilor. La fel și Iosif și Nicodim, care erau oameni de cinste între iudei. Și, iarăși, giulgiul în care au înfășurat trupul neînsuflețit al Domnului nostru și marama care se afla pe capul Său și a rămas în mormînt, după învierea Sa. Toate acestea dovedesc că trupul n-a fost răpit de ucenicii Lui, ci a înviat. Odată cu această învățătură trebuie să se înțeleagă și lucrul acesta, că, după proorocie, era nevoie ca mormîntul Lui să fie în cinste, cum a fost și este pînă astăzi. Căci proorocul spune : *Și sălașul Lui va fi plin de slavă* [126]. Și cine se va duce la el, cu credință și dragoste în Hristos, dobîndește mare iertare de păcate, apropiindu-se printr-însul de Hristos.

ÎNTREBAREA XLIX

Printre cele spuse, aș dori să aflu despre sufletul lui Hristos, în ce loc s-a aflat după moartea Lui și înainte de înviere ?

RĂSPUNS

Sufletul lui Hristos, odată ce s-a despărțit de trup, a fost mereu reunit cu dumnezeirea, și cu dumnezeirea s-a pogorît în iad, deși în acest articol nu ni se amintește cu nimic despre aceasta. Numai că faptul ne este încredințat de toate cîntările bisericești care vorbesc despre aceasta, cum că Hristos S-a pogorît în iad cu sufletul și cu dumnezeirea. Și, mai cu

125. Mt. 28, 5—7.
126. Is. 11, 10.

deosebire, în acel tropar al Bisericii care spune : *În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu, în rai cu tîlharul și pe scaun ai fost, Hristoase, împreună cu Tatăl și cu Duhul, toate împlinindu-le, Cel ce ești necuprins.* Iar din iad a izbăvit sufletele sfinților protopărinți și le-a dus în rai, împreună cu care a adus și pe tîlharul cel ce, pe cruce, crezuse într-Însul.

ÎNTREBAREA L

Despre ce vorbește și ne învață acest articol, în al șaselea rînd ?

RĂSPUNS

Deoarece articolul acesta face pomenire de crucea lui Hristos, pe care Hristos a murit și ne-a mîntuit pe noi, dă prilej, astfel, să facem și noi amintire de cruce. Pentru care așa vorbește apostolul Pavel : *Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită, și eu pentru lume !* [127] Iar în altă parte : *Căci cuvîntul crucii, pentru cei ce pier, este nebunie ; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu* [128]. Așa încît, pentru pricini însemnate, crucea trebuie să fie cinstită de către noi, ca un semn al lui Hristos, căreia i s-a dat putere să alunge duhurile rele, fiindcă pe ea s-a vărsat sîngele Fiului lui Dumnezeu și pe ea a murit. Pentru aceasta, sfîntul Chiril al Ierusalimului astfel grăiește : *Cînd ne însemnăm cu semnul cinstitei cruci, atunci diavolul, înțelegînd că Domnul Hristos pe ea fost pironit pentru mîntuirea noastră și pentru nimicirea puterii diavolești, nu poate să rămînă de față, nici să sufere puterea ei. Ci se îndepărtează de noi și nu ne mai ispitește, mai ales că atunci obișnuim să chemăm numele lui Hristos* [129]. De aceea trebuie să ne facem foarte des cruce, fiindcă des simțim și ispitele diavolului, pe care nu le putem alunga în alt chip, decît cu crucea dătătoare de viață, și cu chemarea numelui lui

127. Gal. 6, 14.
128. I Cor. 1, 18.
129. Cf. P.G. 38, 816.

Iisus Hristos. Și nu numai că le alungăm de la noi, dar și de la toate lucrurile noastre, cum sînt: mîncări, băuturi, vase și celelalte. De aceea, același Chiril ne învață, zicînd: *Fă semnul cinstitei cruci, cînd mănînci, cînd bei, cînd șezi, cînd stai în picioare, cînd vorbești sau cînd te preumbli, și nu-ți începe nici o treabă fără să faci semnul cinstitei cruci, acasă, pe drum, ziua și noaptea și în orice loc* [130].

ÎNTREBAREA LI

Cum trebuie să ne însemnăm cu semnul cinstitei și de-viață-făcătoarei cruci?

RĂSPUNS

Crucea trebuie să o faci cu mîna dreaptă, ducîndu-ți la frunte cele trei degete mari, și să spui: în numele Tatălui — și atunci cobori mîna la piept — în același chip și zici: și al Fiului, și de acolo la umărul drept, zicînd: și al Sfîntului Duh și ducînd-o pînă la cel stîng și, după ce te-ai însemnat cu semnul acesta al crucii, trebuie să sfîrșești cu acest cuvînt: amin. Sau și — cînd îți faci crucea — poți să zici: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul, amin.

ÎNTREBAREA LII

Care este al cincilea articol al credinței?

RĂSPUNS

Și a înviat a treia zi, după Scripturi.

ÎNTREBAREA LIII

Ce învățătură ne dă acest articol al credinței?

130. Ibid.

RĂSPUNS

Ne învață două lucruri: întîi, că Domnul nostru Iisus Hristos, cu puterea dumnezeirii Sale a înviat din morți, cum era scris despre El la prooroci și în psalmi. Apoi, că a înviat cu însuși trupul cu care S-a născut și a murit.

ÎNTREBAREA LIV

După care Scripturi Hristos trebuia să pătimească, să moară și să învieze a treia zi?

RĂSPUNS

Scripturile sfinte sînt de două feluri: unele, ale Legii celei vechi, și altele, ale celei noi. Cele dintîi au prezis că Hristos va veni și în ce chip avea să mîntuiască neamul omenesc, adică să sufere, să primească moartea și să învieze din morți. Și, după aceste scripturi, Hristos trebuise să le împlinească pe toate. Potrivit cu scripturile Legii celei noi, s-a adeverit că le-a împlinit și că a venit, așa cum stătea scris despre El. După cum Însuși grăiește despre Sine: *Că Fiul Omului merge precum este scris despre El*[131]. Iar după învierea Sa din morți, a grăit către doi ucenici cu care a călătorit: *Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa? Și, începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a tîlcuit lor, din toate Scripturile, cele despre El*[132]. Iar cum că Scriptura cea veche trebuie să aibă pentru noi greutate și încredințare, mărturisește Apostolul, vorbind despre ea: *Și avem cuvîntul proorocesc mai întărit, la care bine faceți luînd aminte, ca la o făclie ce strălucește în loc întunecos, pînă cînd va străluci ziua și Luceafărul va răsări în inimile voastre*[133]. Și cum că s-a petrecut așa, potrivit cu aceste Scripturi, ne încredințează toți evangheliștii; iar Apostolul spune: *Că Hristos a murit pentru păcatele noastre,*

131. Mc. 14, 21.
132. Lc. 24, 26—27.
133. II Pt. 1, 19.

după Scripturi; și că a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi; și că S-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece. In urmă S-a arătat deodată la peste cinci sute de frați, dintre care cei mai mulți trăiesc pînă astăzi, iar unii au și adormit. După aceea S-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor. Iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat și mie[134]. Învierea lui Hristos a preînchipuit-o și Iona, proorocul; semnul acestuia, Domnul nostru Iisus Hristos îl pune în legătură cu Sine, cînd grăiește iudeilor: *Neam viclean și desfrînat cere semn, dar semn nu i se va da, decît semnul lui Iona proorocul, că precum a fost Iona în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți*[135].

ÎNTREBAREA LV

Care este al șaselea articol al credinței?

RĂSPUNS

Și S-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

ÎNTREBAREA LVI

Ce ne tălmăcește acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Articolul acesta ne învață patru lucruri: întîi, că [Hristos] cu însuși trupul în care a pătimit cu adevărat și a înviat din morți, tot cu acela S-a suit la ceruri și a șezut la dreapta Tatălui, cu slavă și laudă. Apoi că, numai ca om S-a suit la cer, deoarece ca Dumnezeu a fost pururi în cer, ca și pretutindeni. În al treilea rînd învață cum că firea omenească pe care a luat-o de la Fecioara Maria, niciodată n-a părăsit-o, ci cu aceasta va veni iarăși să judece, după cum îngerii au spus apostolilor: *Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, astfel*

134. I Cor. 15, 3—8.
135. Mt. 12, 39.

va şi veni, precum L-aţi văzut mergînd la cer[136]. În al patrulea rînd, învaţă că Hristos Se află numai în cer, şi nu pe pămînt, după chipul trupului pe care l-a purtat şi cu care S-a întovărăşit pe pămînt. Însă, după chipul tainic în care Se află în dumnezeiasca împărtăşanie, Se află şi pe pămînt acelaşi Fiu al lui Dumnezeu, Dumnezeu şi om, după prefacerea Darurilor, odată ce fiinţa pîinii se preschimbă în fiinţa sfîntului trup, iar fiinţa vinului, în fiinţa cinstitului Său sînge. Pentru aceasta trebuie să slăvim şi să ne închinăm sfintei Împărtăşanii, deopotrivă ca şi Însuşi Mîntuitorului nostru, Iisus.

ÎNTREBAREA LVII

Care este al şaptelea articol al credinţei?

RĂSPUNS

Şi iarăşi va să vină cu slavă, să judece viii şi morţii, a Căruia împărăţie nu va avea sfîrşit.

ÎNTREBAREA LVIII

Ce ne învaţă acest articol al credinţei?

RĂSPUNS

Trei lucruri: întîi că Hristos Se va întoarce, ca să judece viii şi morţii, după cum Însuşi spune, prin cuvîntul Său: *Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toţi sfinţii îngeri cu El*[137]. Şi va veni atît de repede, *precum fulgerul iese de la răsărit şi se arată pînă la apus, aşa va fi şi venirea Fiului Omului*[138]. *Iar de ziua şi de ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii*[139]. Totuşi, mai înainte vor avea să se întîmple lucrurile acestea: să se propovăduiască Evanghelia la toate neamurile; să vie Antihrist; să se facă mari războaie, foamete, ciumă şi altele

136. Fapte, 1, 11.
137. Mt. 25, 31.
138. Mt. 24, 27.
139. Mt. 24, 36.

asemănătoare și — ca să spun pe scurt — va veni o foarte mare strîmtorare, după cuvintele Domnului, Care a spus : *Căci va fi atunci strîmtorare mare, cum n-a fost de la începutul lumii pînă acum și nici nu va mai fi*[140]. Despre această judecată vorbește lămurit Apostolul, cînd spune : *Eu te îndemn deci stăruitor în fața lui Dumnezeu și a lui Hristos Iisus, Care va să judece viii și morții, la arătarea Lui și în împărăția Lui*[141].

ÎNTREBAREA LIX

Ce ne învață, în al doilea rînd, articolul acesta ?

RĂSPUNS

Că, la Judecata din urmă, oamenii vor da seama de gîndurile, de cuvintele și de faptele lor, după cum spune Scriptura : *Vă spun că pentru orice cuvînt deșert, pe care-l vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecății*[142]. Și Apostolul zice : *De aceea, nu judecați ceva înainte de vreme, pînă ce nu va veni Domnul, Care va lumina cele ascunse ale întunericului și va vădi sfaturile inimilor. Și atunci fiecare va avea de la Dumnezeu laudă*[143].

ÎNTREBAREA LX

Ce învață, în al treilea rînd, articolul ?

RĂSPUNS

Că, în ziua aceea, fiecare va lua desăvîrșită și veșnică răsplată pentru faptele sale. Fiindcă unii vor auzi hotărîrea aceasta : *Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*[144]. Iar alții vor

140. Mt. 24, 21.
141. II Tim. 4, 1.
142. Mt. 12, 36.
143. I Cor. 4, 5.
144. Mt. 25, 34.

auzi hotărîrea ceastălaltă : *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui*[145]. *Unde viermele lor nu moare și focul nu se stinge*[146].

ÎNTREBAREA LXI

Oare, la vremea aceea, toți oamenii laolaltă vor da socoteală pentru viața lor, sau fiecare, cînd moare, dă socoteală pentru viața lui și oare este o judecată deosebită ?

RĂSPUNS

După cum, în ziua aceea a Judecății din urmă, nu se cere vreo socoteală de la fiecare, deosebit, fiindcă toate lucrurile sînt cunoscute îndeaproape lui Dumnezeu și fiecare, în ceasul morții sale, își cunoaște păcatele, tot astfel, mai cu seamă după moarte, fiecare își va cunoaște plata pentru faptele sale. Fiindcă, odată ce și faptele lui vor fi învederate, tot așa și hotărîrea lui Dumnezeu va fi vădită pentru el. Grigorie Teologul spune : *Mă încred în cuvintele înțelepților, cum că fiecare suflet bun și iubitor de Dumnezeu, cînd scapă de aici, din trupul de care a fost legat, ajunge îndată să simtă și să privească Binele care îl aștepta, ca unul care s-a curățit și lepădat de ceea ce îl întuneca (sau nu prea știu cum să vă numesc acest lucru), se veselește și se bucură de o desfătare minunată și pornește voios către stăpînul său, ca și cum ar fugi dintr-o temniță apăsătoare, din viața de aci. Și scuturînd chingile care-l înfășurau și cu care erau coborîte aripile gîndirii, se bucură de pe acum — ca într-o închipuire — de fericirea ce i-a fost gătită. Puțin mai tîrziu, recăpătîndu-și — din pămîntul care i-l dăduse și i-l încredințase — trupul cu care se născuse și cu care laolaltă cugetase la cele de dincolo, va moșteni, împreună cu trupul (într-un chip pe care Dumnezeu îl știe, Cel care le unise și le desfăcuse), slava de acolo*[147]. Tot așa

145. Mt. 25, 41.
146. Mc. 9, 46.
147. P.G. 35, 781—784.

trebuie să gîndim și despre sufletele păcătoșilor, cum că — dimpotrivă — și ele cunosc și știu pedeapsa care le așteaptă și, cu toate că nici cei drepți, nici cei păcătoși nu capătă plata desăvîrșită a faptelor lor înainte de Judecata de apoi, cu toate acestea nu se află, toate, într-una și aceeași stare, nici nu sînt trimise în același loc. De aci se vede limpede că asemenea lucru nu se întîmplă înaintea Judecății din urmă, fără o judecată deosebită. Există, așadar, o judecată deosebită. Și cînd spunem că Dumnezeu nu cere de la noi socoteală pentru viața noastră, acest lucru trebuie înțeles cum că socoteala aceasta nu se dă după felul nostru de înțelegere.

ÎNTREBAREA LXII

Oare sufletele sfinților se află după moarte pe aceeași treaptă?

RĂSPUNS

Deoarece sufletele nu pleacă din lumea aceasta într-o aceeași stare de har, tot astfel și după plecarea lor din lume nu se vor găsi pe aceeași treaptă de fericire, potrivit cu învățătura lui Hristos care spune: *În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt* [148] și, în altă parte: *Iertate sînt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit. Iar cui se iartă puțin, puțin iubește* [149]. La fel și Apostolul spune că: *Va răsplăti fiecăruia după faptele lui* [150].

ÎNTREBAREA LXIII

Ce trebuie să credem despre aceia care mor în mînia lui Dumnezeu?

RĂSPUNS

Cum că, după Judecata din urmă, se vor afla, pe veci, unii sub o pedeapsă mai mare, iar alții sub una mai mică, după cum s-a spus în Scriptură: *Iar sluga aceea care a știut voia*

148. In 14, 2.
149. Lc. 7, 47.
150. Rom. 2, 6.

stăpînului și nu s-a pregătit, nici n-a făcut după voia Lui, va fi bătută mult, și cea care n-a știut, dar a făcut lucruri vrednice de bătaie, va fi bătută puțin [151].

ÎNTREBAREA LXIV

Mor, oare, și oameni care să se afle la mijloc, între cei mîntuiți și cei osîndiți?

RĂSPUNS

Nu se află oameni într-o asemenea stare. Dar, desigur, mulți păcătoși se vor slobozi din lanțurile iadului, nu cu pocăința sau mărturisirea lor, după cum spune Scriptura: *Și în iad cine Te va lăuda pe Tine?* [152], iar în alt loc: *Nu morții Te vor lăuda pe Tine, Doamne, nici toți cei ce se pogoară în iad* [153]. Prin facerile de bine ale celor vii, însă, și prin rugăciunile Bisericii pentru ei și, mai ales, prin jertfa cea fără de sînge pe care Biserica o aduce în fiecare zi, laolaltă, pentru cei vii și pentru cei morți, după cum și Hristos a murit pentru ei. Și că asemenea suflete nu se liberează prin ele însele, arată Teofilact [154], la al cincilea capitol de la Luca, tălmăcind cuvîntul lui Hristos, Care a spus că are putere pe pămînt să ierte păcatele: *Vezi, că pe pămînt se iartă păcatele. Cît sîntem, deci, pe pămînt, putem să ștergem păcatele noastre, totuși, după ce părăsim pămîntul, nu mai putem noi înșine să ștergem păcatele noastre, căci ușa s-a închis* [155]. Și, la al douăzeci și doilea capitol de la Matei, tălmăcind cuvîntul: *Legați-l de picioare și de mîini* [156], îl pune în legătură cu puterile lucrătoare ale sufletului și zice: *Căci în veacul acesta de acum trebuie să făptuiești și să lucrezi ceva, iar în cel viitor sînt legate toate puterile lucrătoare ale sufletului și nu mai poți face ceva bun, ca să-l pui în cumpănă cu păcatele* [157]. Iar la capitolul al două-

151. Lc. 12, 47.
152. Ps. 6, 6.
153. Ps. 113, 25.
154. P.G. 123, 764.
155. Vezi Lc. 5, 24.
156. Mt. 22, 13.
157. P.G. 123, 388.

zeci şi cincilea din aceeaşi Evanghelie: *Vreme de căinţă şi lucrare nu mai este după trecerea din viaţa de aici*[158]. După aceste cuvinte este limpede că, după moarte, sufletul nu se poate libera, nici pocăi. Şi numai dumnezeieştile liturghii, rugăciunile şi milosteniile, care se fac pentru el de cei în viaţă, îi folosesc cel mai mult şi pot face ceva ca să-l slobozească din legăturile iadului.

ÎNTREBAREA LXV

Ce părere trebuie să avem despre milosteniile şi facerile de bine care se săvîrşesc pentru cei răposaţi?

RĂSPUNS

Despre aceasta însuşi Teofilact ne învaţă, la al douăsprezecelea capitol de la Luca, atunci cînd tălmăceşte cuvîntul lui Hristos, Care a spus: *Temeţi-vă de acela care, după ce a ucis, are puterea să arunce în gheena*[159]. El scrie astfel: *Căci, ia seama că n-a zis: temeţi-vă de acela care după ce a ucis aruncă în gheena, ci: care are puterea să arunce. Căci nu oricînd morţii păcătoşi sînt aruncaţi în gheena, ci aceasta stă doar în puterea lui Dumnezeu, încît El poate să-i şi ierte. Aceasta spun: pentru prinoasele şi pomenile care se fac pentru cei adormiţi, care nu cu puţin ajută pe cei care au murit în grele păcate. Deci nu întotdeauna după ce îi ucide îi şi aruncă în gheena, ci doar are puterea să-i arunce. Deci să nu încetăm să ne străduim — prin milostenii şi rugăciuni — să îmbunăm pe Cel care are puterea să arunce, dar nu se foloseşte totdeauna de această putere, ci poate să şi ierte*[160]. Aşadar, din învăţătura Sfintei Scripturi şi din tîlcuirea acestui părinte, tragem această încheiere că trebuie, în orice împrejurare, să ne rugăm pentru cei adormiţi şi să aducem jertfe fără de sînge, făcînd şi milostenii, fiindcă morţii nu pot face asemenea lucruri prin ei înşişi.

158. P.G. 123, 425.
159. Lc. 12, 5.
160. P.G. 123, 880.

ÎNTREBAREA LXVI

În ce chip trebuie să gîndim despre focul curățitor?

RĂSPUNS

Nici o Scriptură nu vorbește de el, că — adică — s-ar găsi o pedeapsă vremelnică pentru suflete, după moarte. Mai mult: părerea lui Origen, în această privință, a fost osîndită de Biserică, la al doilea sinod din Constantinopol. Mai este încă învederat că, după moarte, sufletul nu poate să primească nici o Taină a Bisericii și, dacă ar putea, prin el însuși, să-și răscumpere păcatele sale, ar putea și să fie părtaș la Taina pocăinței. Este limpede că aceasta stă în afara învățăturii ortodoxe. Biserica, pe bună dreptate, aduce pentru ei jertfa cea fără de sînge și înalță rugăciuni către Dumnezeu pentru iertarea păcatelor lor. Dar nu că ei ar suferi vreo pedeapsă și, prin aceasta, să se curățească. Iar cît privește născocirile unor oameni care spun despre suflete că, atunci cînd pleacă nepocăite din lume, se pedepsesc în frigări, în ape și în bălți, Biserica nu le-a primit niciodată.

ÎNTREBAREA LXVII

Care loc este anume hotărît pentru sufletele acelora care mor în harul lui Dumnezeu?

RĂSPUNS

Sufletele acelor oameni care pleacă din lumea aceasta aflîndu-se în harul lui Dumnezeu, cu pocăință pentru păcatele lor, au drept loc mîinile lui Dumnezeu, fiindcă așa grăiește Sfînta Scriptură: *Sufletele drepților sînt în mîna lui Dumnezeu și chinul nu se va atinge de ele* [161]. De asemenea, locul acestora se mai numește rai, precum Hristos, Domnul nostru, a spus de pe cruce, tîlharului: *Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai* [162]. Se mai cheamă și sînul lui Avraam, după

161. Înț. Sol. 3, 1.
162. Lc. 23, 43.

cum este scris : *Și a murit săracul și a fost dus de către îngeri în sînul lui Avraam* [163]. Și : împărăția cerurilor, după cuvîntul Domnului, care spune : *Și zic vouă că mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov, în împărăția cerurilor* [164]. Pentru aceasta, cel care va numi acest loc cu vreun nume din cîte am pomenit nu greșește ; numai să cugete că sufletele sînt în harul lui Dumnezeu și în împărăția cerească și — precum glăsuiesc cîntările bisericești — în cer.

ÎNTREBAREA LXVIII

Dar acele suflete care au părăsit trupurile și se găsesc în mînia dumnezeiască, unde se află ?

RĂSPUNS

Locul lor poartă felurite nume. Mai întîi se cheamă iad, în care a fost alungat diavolul, după izgonirea din cer, cum grăiește proorocul : *Asemenea cu Cel Preaînalt voi fi (a spus diavolul) ; și acum tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adîncului* [165]. În al doilea rînd, se numește foc veșnic, fiindcă Scriptura spune : *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* [166]. De asemenea [se cheamă] întuneric : *Iar pe sluga nevrednică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților* [167]. Se mai numește, încă, și cu alte nume, dar toate vor să spună că este loc al osîndei și al mîniei dumnezeiești, în care coboară sufletele celor care au plecat de aici urgisiți de Dumnezeu și deznădăjduiți. Un lucru însă este vrednic să fie știut de fiecare : că sufletele drepților, deși se află în ceruri, cu toate acestea nu au primit cununa cea desăvîrșită, înainte de Judecata din urmă. Și nici sufletele

163. Lc. 16, 22.
164. Mt. 8, 11.
165. Is. 14, 14.
166. Mt. 25, 41.
167. Mt. 25, 30.

celor osîndiți nu suferă o pedeapsă desăvîrșită. Dar după Judecata din urmă sufletele, împreună cu trupurile, vor căpăta, pe deplin, cununa slavei sau pedeapsa.

ÎNTREBAREA LXIX

Care este al optulea articol al credinței?

RĂSPUNS

Și întru Duhul Sfînt, Domnul de-viață-făcătorul, Carele din Tatăl purcede, Cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Carele a grăit prin prooroci.

ÎNTREBAREA LXX

Ce învață acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Trei lucruri : întîi, că Duhul cel Sfînt este Dumnezeu, de-o ființă cu Tatăl și cu Fiul, lucru care se vădește din cuvintele Apostolului, cînd spune : *Darurile sînt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sînt, dar același Domn. Și lucrările sînt felurite, dar este același Dumnezeu care lucrează toate întoți*[168]. Și, în altă parte : *Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi, cu toți!*[169]. În aceste cuvinte, cu toate că o dată este pus înainte Duhul Sfînt, iar altă dată Fiul, aceasta se întîmplă fiindcă cele trei persoane sînt de o ființă și deopotrivă în cinstire. Dar nu că Fiul, sau Duhul, ar fi vreo obîrșie, cum este Tatăl, nemijlocit și deopotrivă, pentru Fiul și Duhul. Și în Faptele Apostolilor același lucru l-a arătat Petru, grăind către Anania : *De ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfînt?*[170]. Și sfîrșind acest cuvînt, adaugă : *N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu*[171]. Duhul Sfînt este, deci, Dumnezeu.

168. I Cor. 12, 4.
169. II Cor. 13, 13.
170. Fapte 5, 3.
171. Fapte 5, 4.

ÎNTREBAREA LXXI

Ce lucru învață, în al doilea rînd, acest articol?

RĂSPUNS

Învață că Duhul Sfînt purcede numai de la Tatăl, ca izvor și începătură a dumnezeirii. Pentru care însuși Mîntuitorul nostru învață, zicînd: *Cînd va veni Mîngîietorul, pe Care Eu Il voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede*[172]. Această învățătură o tîlcuiește sfințitul Atanasie, în Mărturisirea sa de credință: *Duhul Sfînt, de la Tatăl, nefăcut, nici creat, nici născut, ci purces. Dumnezeu și Tatăl, El singur este obîrșia celor doi și este nenăscut. Iar Fiul, numai în Tatăl avîndu-Și obîrșia și fiind născut. Și Însuși Duhul, numai în Tatăl avîndu-Și obîrșia și fiind purces și trimis în lume, prin Fiul*[173]. Iar Grigorie Teologul astfel grăiește: *Duhul Sfînt, Care de la Tatăl purcede. Acesta, întrucît de acolo purcede, nu este o făptură; întrucît nu este născut, nu este Fiul și întrucît este la mijloc între nenăscut și născut, este Dumnezeu*[174]. Despre aceasta s-a vorbit mai pe larg la primul articol. Este deajuns, așadar, acum să socotim ca lucru neîndoios și să credem ceea ce Hristos ne-a învățat și ceea ce Biserica de Răsărit, cea sobornicească și ortodoxă, crede și a mărturisit la cel de al doilea sinod ecumenic și a întărit Mărturisirea de credință fără adaosul: *și de la Fiul.* Și, împotriva acelora care au adăugat cuvîntul acesta: *și de la Fiul* a rostit mustrare nu numai Biserica de Răsărit, ortodoxă și sobornicească, dar și cea de Apus, a Romei. Pentru aceasta dau mărturie două tabele de argint pe care era scrisă sfințita Mărturisire de credință, în grecește — pe una din ele — și pe alta, în latinește, fără adaosul acestei părți: *și de la Fiul.* Aceste tabele, din porunca lui Leon al treilea, papă al Romei, au fost atîrnate în biserica Sfîntul Petru, în anul de la Hristos 809,

172. In 15, 26.
173. P.G. 28, 177.
174. P.G. 36, 141.

cum spune Baronius. De aceea, cine rămîne statornic și neîndoit în această credință are nădejde sigură de mîntuirea sa, fiindcă nu se abate cu nimic de la părerea de obște a Bisericii.

ÎNTREBAREA LXXII

Ce învață, în al treilea rînd, acest articol?

RĂSPUNS

Învață că Duhul Sfînt este Făcătorul Sfintei Scripturi, atît a celei vechi, cît și a celei noi, și El a grăit-o prin mijlocirea multora care L-au ajutat. Pentru aceasta, precum Scriptura Vechiului Testament, tot așa și cea a Testamentului Nou este învățătura Duhului Sfînt. Și din această pricină, să crezi că în toate sinoadele ortodoxe ecumenice și locale, oriunde se vor fi ținut, ceea ce au hotărît sfinții părinți, de la Sfîntul Duh este, așa cum au spus apostolii în sinod : *Părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă*[175] și, după pilda lor, și celelalte sinoade ortodoxe au încheiat hotărîrile lor privitoare la credință, în chip asemănător.

ÎNTREBAREA LXXIII

Cîte și care sînt darurile Sfîntului Duh?

RĂSPUNS

Șapte, pentru care Scriptura, în Apocalipsă, spune : *Și șapte făclii de foc ardeau înaintea tronului, care sînt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu*[176]. Așadar, aceste daruri ale Duhului, sau mai bine zis însuși Duhul, erau mai bogate și mai desăvîrșite în Hristos, ca om, cum grăiește proorocul : *Și va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei-credințe. Și-L va umple pe El duhul temerii de Dumne-*

175. Fapte 15, 28.
176. Apoc. 4, 5.

zeu[177]. De aceasta încredințează Evanghelistul Ioan, zicînd: *Și Cuvîntul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr. Și din plinătatea Lui noi toți am luat și har peste har*[178]. Deoarece Duhul era în El, ca de o ființă cu El, după firea dumnezeiască; și L-a umplut pe El de înțelepciune și de har, după cum s-a spus: *Iar copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplîndu-Se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui*[179]. Iar toate acestea trebuie socotite după firea Sa omenească.

ÎNTREBAREA LXXIV

Care este primul dar al Sfîntului Duh?

RĂSPUNS

Primul dar este înțelepciunea, adică înțelepciunea cea de Sus, despre care grăiește Apostolul: *Iar înțelepciunea cea de Sus întîi este curată, apoi pașnică, îngăduitoare, ascultătoare, plină de milă și de roade bune, neîndoielnică și nefățarnică*[180]. Acestei înțelepciuni îi stă împotrivă înțelepciunea trupească, potrivit cu Apostolul care spune: *că am umblat în lume (...) în sfințenie și în curăție dumnezeiască, nu în înțelepciune trupească, ci în harul lui Dumnezeu*[181]. Împotriva acestei înțelepciuni trupești și lumești grăiește însuși Apostolul, aducînd înainte Vechea Scriptură: *Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați voi nimici-o. Unde este înțeleptul? Unde e cărturarul? Unde e cercetătorul acestui veac? Au n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?*[182].

177. Is. 11, 2.
178. In 1, 14 și 16.
179. Lc. 2, 40.
180. Iac. 3, 17.
181. II Cor. 1, 12.
182. I Cor. 19—20.

ÎNTREBAREA LXXV

Care este al doilea dar al Sfîntului Duh?

RĂSPUNS

Darul înțelegerii sau al pătrunderii celor ascunse și al voinței dumnezeiești, despre care Scriptura învață, zicînd: *Și toți cei cu minte iscusită cărora Domnul le dăduse înțelepciune și pricepere, ca să știe să facă tot felul de lucruri trebuitoare la locașul cel sfînt, vor trebui să facă după cum poruncise Domnul*[183]. Iar despre cei împreună cu Daniel spune: *Și acestor patru tineri le-a dat Dumnezeu știință și pricepere în oricare scriere, precum și înțelepciune, încît Daniel putea să tîlcuiască vedeniile și visele*[184]. Și, în altă parte: *Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile*[185]. Iar Apostolul spune: *Căci Domnul îți va da pricepere în toate*[186]. Împotriva acestei înțelegeri se află prostia și neîncrederea, pentru care Domnul grăiește: *O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate cîte au spus proorocii*[187]. Iar, într-alt loc, Apostolul spune: *Atît de fără de minte sînteți? După ce ați început în Duh, sfîrșiți acum în trup?*[188].

ÎNTREBAREA LXXVI

Care este al treilea dar al Sfîntului Duh?

RĂSPUNS

Al treilea dar al Sfîntului Duh este voia care ajută la slăvirea lui Dumnezeu și la mîntuirea neamului omenesc și merge mînă în mînă cu dreptatea. Pentru care Scriptura spune: *Căci nu m-am ferit să vă vestesc toată voia lui Dumnezeu*[189]. Acestuia îi stă împotrivă sfatul necredincioșilor, pen-

183. Ieș. 36, 1.
184. Dan. 1, 17.
185. Lc. 24, 45.
186. II Tim. 2, 7.
187. Lc. 24, 25.
188. Gal. 3, 3.
189. Fapte 20, 27.

tru care Psalmistul grăiește : *Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor* [190], iar în altă parte : *Domnul risipește sfaturile neamurilor, leapădă gîndurile popoarelor și defaimă sfaturile căpeteniilor* [191].

ÎNTREBAREA LXXVII

Care este al patrulea dar al Sfîntului Duh ?

RĂSPUNS

Tăria, fiindcă dacă păstrăm toată statornicia și bărbăția în credință, trebuie să ne împotrivim tuturor ispitelor. Despre aceasta Scriptura spune : *Priveghiați, stați tari în credință, îmbărbătați-vă, întăriți-vă* [192] și, într-alt loc : *Stați deci tari, avînd mijlocul vostru încins cu adevărul și îmbrăcîndu-vă cu platoșa dreptății. Și încălțați picioarele voastre, gata fiind pentru Evanghelia păcii. În toate, luați pavăza credinței, cu care veți putea să stingeți săgețile cele arzătoare ale vicleanului. Luați și coiful mîntuirii și sabia Duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu* [193]. Împotriva tăriei este frica, despre care Psalmistul spune : *Acolo s-au temut de frică, unde nu era frică* [194]. Iar Domnul Iisus Hristos ne poruncește să nu avem frică, spunînd : *Nu vă temeți de cei care ucid trupul și după aceasta n-au* ce *să mai facă* [195].

ÎNTREBAREA LXXVIII

Care este al cincilea dar al Sfîntului Duh ?

RĂSPUNS

Cunoștința este al cincilea dar, pe care sfințitul Psalmist o tălmăcește zicînd : *Cel ce pedepsește neamurile oare nu va*

190. Ps. 1, 1.
191. Ps. 32, 10.
192. I Cor. 16, 13.
193. Ef. 6, 14—17.
194. Ps. 13, 5.
195. Lc. 12, 4.

certa? Cel ce învață pe om cunoștința[196]. Iar un alt prooroc spune: *Apoi vă voi păstori cu știință și pricepere*[197], adică cu cunoștință. Această cunoștință și știință trebuie să se lărgească pînă într-a cunoaște voia lui Dumnezeu și a legii Sale. Ei i se împotrivește necunoașterea voii și legii lui Dumnezeu, pentru care Psalmistul spune: *Varsă mînia Ta peste neamurile care nu Te cunosc și peste împărățiile care n-au chemat numele Tău*[198].

ÎNTREBAREA LXXIX

Care este al șaselea dar al Sfîntului Duh?

RĂSPUNS

Cucernicia. Aceasta, împreună cu dreapta credință se întemeiază pe rugăciunea stăruitoare și pe faptele cele bune. Pentru care așa grăiește Apostolul: *Iar dreapta credință spre toate este de folos, avînd făgăduința vieții de acum și a celei ce va să vină*[199]. Și aceia se numesc într-adevăr cucernici, care, făcînd necurmate rugăciuni către Dumnezeu, se feresc de toate nelegiuirile și păcatele. Vreau să vorbesc nu de cucernicia fățarnică, de aceea a fariseilor, ci de cea adevărată și pornită din inimă, ca nu despre aceasta să fi grăit Domnul: *Poporul acesta mă cinstește cu buzele, dar inima lor este departe de mine*[200]. Și iarăși: *Fariseule orb! Curăță întîi partea dinăuntru a paharului și a blidului, ca să fie curată și cea dinafară*[201].

---

196. Ps. 93, 10.
197. Ier. 3, 15.
198. Ps. 78, 6.
199. I Tim. 4, 8.
200. Mt. 15, 8.
201. Mt. 23, 26.

ÎNTREBAREA LXXX

Care este al şaptelea dar al Sfîntului Duh ?

RĂSPUNS

Teama de Dumnezeu, care trebuie să fie cum este cea pe care o au copiii faţă de părinţii lor şi nu ca cea pe care o au robii faţă de stăpînii lor. Iar pentru cea dintîi, Psalmistul grăieşte : *Temeţi-vă de Domnul toţi sfinţii Lui, că n-au lipsă cei ce se tem de El*[202]. Iar despre cea de a doua, Apostolul spune : *În iubire nu este frică, ci iubirea desăvîrşită alungă frica, pentru că frica are cu sine pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvîrşit în iubire*[203]. În acest chip, adică din dragoste, porunceşte Scriptura să ne temem de Dumnezeu, cînd spune : *Cei ce vă temeţi de Domnul lăudaţi-L pe El, toată seminţia lui Iacob slăviţi-L pe El. Să se teamă de Dînsul toată seminţia lui Israel*[204]. Şi cine se teme de Dumnezeu cu o asemenea teamă, acela păzeşte poruncile Lui, după cum s-a spus : *Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvîntul Meu*[205].

ÎNTREBAREA LXXXI

Cîte şi care sînt roadele Sfîntului Duh ?

RĂSPUNS

Apostolul Pavel numără nouă roade sau semne ale harului dumnezeiesc, grăind astfel : *Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blîndeţea, înfrînarea*[206]. Trebuie însă să credem că şi celelalte virtuţi se cheamă roade ale Sfîntului Duh, fiindcă de la El se pogoară şi El face ca omul să le împlinească. De aceea Pavel nu spune : numai *împotriva acestora*

202. Ps. 33, 9.
203. I In 4, 18.
204. Ps. 21, 25—26
205. In 14, 23.
206. Gal 5, 22.

nu este lege, ci : *împotriva unora ca acestea* [207], ca și cum sînt și altele asemenea acestora.

ÎNTREBAREA LXXXII

Care este al nouălea articol al credinței ?

RĂSPUNS

Într-una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică.

ÎNTREBAREA LXXXIII

Ce învață sfînta Biserică la acest articol al credinței ?

RĂSPUNS

Patru lucruri : întîi, că Biserica este una, sfîntă, sobornicească și apostolească, după învățătura Apostolului, care spune : *V-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită* [208]. Și, după cum Hristos este unul, tot așa și mireasa Lui este una, cum se vede din al patrulea capitol al epistolei către Efeseni, care spune : *Un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor* [209].

ÎNTREBAREA LXXXIV

Ce se învață, în al doilea rînd, în acest articol ?

RĂSPUNS

În al doilea rînd, articolul acesta învață cum că Biserica sobornicească nu-și trage numele din nici un loc, fie el și cel mai deosebit, fiindcă Bisericile locale sînt particulare, ca de pildă cea din Efes, cea din Filadelfia, cea din Laodicea, cea din Antiohia, cea din Ierusalim, cea din Roma, cea din Alexandria și celelalte. Dar între aceste Biserici particulare, aceea

207. Gal. 5, 23.
208. II Cor. 11, 2.
209. Ef. 4, 5—6.

se numește maică a lor, care — cea dintîi — s-a îmbogățit prin venirea lui Hristos și a primit mîntuirea veșnică și iertarea păcatelor ; și de la care și-a luat început propovăduirea Evangheliei în întreaga lume de pe pămînt, cum mărturisește Scriptura, cînd spune : *Așa trebuie să pătimească Hristos și să învieze din morți a treia zi, și să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începînd de la Ierusalim. Voi sînteți martorii acestora*[210]. Și, în alt loc : *Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginea pămîntului*[211]. Aceea încă se mai cheamă cea dintîi, care a strălucit mai vîrtos decît toate celelalte Biserici în învățătură și în obiceiuri, în fața căreia apostolii au dat seamă, cum mărturisește Scriptura, zicînd : *Și cînd Petru s-a suit în Ierusalim, credincioșii tăiați împrejur se împotriveau, zicîndu-i : ai intrat la oameni netăiați împrejur și ai mîncat cu ei*[212]. Acestora Petru le-a răspuns : *Cine eram eu ca să-L pot opri pe Dumnezeu ? Auzind acestea au tăcut și au slăvit pe Dumnezeu, zicînd : Așadar și păgînilor le-a dat Dumnezeu pocăință spre viață*[213]. Și, mai jos : *Și vorba despre ei a ajuns la urechile Bisericii din Ierusalim și au trimis pe Barnaba pînă la Antiohia*[214]. Iar în altă parte : *Au rînduit ca Pavel și Barnaba și alți cîțiva dintre ei să se suie la apostolii și la preoții din Ierusalim pentru această întrebare*[215]. *Atunci apostolii și preoții cu toată Biserica au hotărît să aleagă bărbați dintre ei și să-i trimită la Antiohia, cu Pavel și cu Barnaba*[216], cu această scrisoare : *Părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă să nu vi se pună nici o greutate în plus afară de cele ce sînt necesare*[217]. Și iarăși, în alt loc, spune : *Și cînd treceau prin cetăți, învățau să păzească învățăturile rîn-*

210. Lc. 24, 27.
211. Fapte 1, 8.
212. Fapte 11, 2.
213. Fapte 11, 17.
214. Fapte 11, 22.
215. Fapte 15, 2.
216. Fapte 15, 22.
217. Fapte 15, 28.

duite de apostolii și preoții din Ierusalim[218]. Așadar, Biserica din Ierusalim este maica tuturor Bisericilor și cea dintîi, fiindcă de la ea a început să se răspîndească Evanghelia în toate colțurile lumii (deși împărații au dat mai tîrziu întîietatea cinstirii Romei celei vechi și celei noi, pentru Scaunul împărăției, care se afla într-însele, potrivit cu canonul al treilea al celui de al doilea sinod ecumenic de la Constantinopol) și aceasta a ajuns sobornicească, fiindcă toate neamurile au primit credința și învățătura ei.

ÎNTREBAREA LXXXV

Ce se învață, în al treilea rînd, în acest articol al credinței?

RĂSPUNS

Că pentru Biserică altă temelie nu este, fără numai Hristos, potrivit cu Apostolul, care spune: *Căci nimeni nu poate pune altă temelie, decît cea pusă, care este Iisus Hristos*[219]. Și, dacă uneori apostolii și proorocii se numesc temelii ale credinței și ale Bisericii, ca atunci cînd Ioan zice că marea cetate a Ierusalimului avea zid *pe douăsprezece pietre de temelie și în ele douăsprezece nume ale celor doisprezece apostoli ai Mielului*[220], iar Pavel spune că sîntem *zidiți pe temelia apostolilor și a proorocilor*[221], aceasta trebuie să se înțeleagă că proorocii și apostolii nu sînt de-a dreptul și în primul rînd temeliile credinței fiindcă o atare temelie este numai Hristos, ci, într-o anume măsură și în al doilea rînd, întrucît ei, fiind mai aproape și mai învecinați, s-au întărit pe învățătura mîntuitoare a lui Iisus Hristos, Domnul nostru, și ei s-au arătat cei dintîi în răspîndirea credinței lui Hristos, în toate colțurile lumii. Fiindcă Hristos n-a întemeiat Biserica Sa pe oameni, ci pe Sine Însuși și pe învățătura Sa dumnezeiască. Din acest articol mai învățăm și că singur Hristos este cap Bise-

218. Fapte 16, 4.
219. I Cor. 3, 11.
220. Apoc. 21, 14.
221. Ef. 2, 20.

ricii, după învățătura Apostolului, care spune : *Pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este cap Bisericii, trupul Său, al cărui mîntuitor și este*[222]. Și în altă parte : *Și El este capul trupului, al Bisericii ; El este întîiul născut din morți, ca să fie El cel dintîi întru toate*[223]. Fiindcă, deși în Biserică arhiereii din fruntea lor se numesc capi ai acestora, lucrul trebuie înțeles că ei sînt locțiitorii lui Hristos, fiecare în eparhia sa, și numai în parte căpetenii, după Scriptura care spune : *Luați aminte de voi înșivă și de toată turma, întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu însuși sîngele Său*[224], arhipăstor fiind Însuși Iisus Hristos, cum spune Petru : *Iar cînd Se va arăta Mai-marele păstorilor, veți lua cununa cea neveștejită a măririi*[225].

ÎNTREBAREA LXXXVI

Ce învață, în al patrulea rînd, acest articol al credinței ?

RĂSPUNS

Acest articol învață pe fiecare ortodox că trebuie să se supună Bisericii, după învățătura lui Hristos, care spune : *Iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgîn și ca un vameș*[226]. Și, pe lîngă acestea, Biserica are puterea aceasta ca, prin sinoadele ecumenice, să cerceteze Scripturile, să judece pe patriarhi, pe papi, pe episcopi și să-i supună, după greșelile lor, pedepselor canonice și epitimiilor. Fiindcă este stîlpul și temelia adevărului, potrivit cu Apostolul, care spune : *Ca să știi... cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stîlp și temelie a adevărului*[227].

222. Ef. 5, 23.
223. Col. 1, 18.
224. Fapte 20, 28.
225. I Pt. 5, 4.
226. Mt. 18, 17.
227. I Tim. 3, 15.

ÎNTREBAREA LXXXVII

Care sînt poruncile Bisericii?

RĂSPUNS

Poruncile cele mai de seamă ale Bisericii sînt nouă. Cea dintîi este ca fiecare să se roage lui Dumnezeu cu zdrobirea și smerirea inimii și să ia parte la slujbele Bisericii în fiecare Duminică și în zilele de sărbătoare, adică să asculte utrenia, liturghia, vecernia și predica. Fiindcă Scriptura spune: *Trebuie să se roage totdeauna și să nu-și piardă nădejdea*[228]. Și, în altă parte: *Faceți în toată vremea, în Duhul, tot felul de rugăciuni și de cereri, și întru-aceasta, priveghind cu toată stăruința și rugăciunea pentru toți sfinții*[229]. Iar, într-alt loc, însuși Pavel grăiește: *Rugați-vă neîncetat*[230].

ÎNTREBAREA LXXXVIII

Care este a doua poruncă a Bisericii?

RĂSPUNS

A doua poruncă este să păzească în fiecare an creștinul cele patru posturi rînduite. Cel dintîi, cel dinaintea Nașterii lui Hristos, care începe la 15 noiembrie. Al doilea, marea patruzecime, pe care a ținut-o Hristos, după cum spune Scriptura: *Și după ce a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți, la urmă a flămînzit*[231]. Al treilea, cel al Sfinților Apostoli, pe care Biserica îl începe la o săptămînă după sărbătoarea Sfintei Cincizecimi. Și se numește al apostolilor, din această pricină: fiindcă în vremea aceea apostolii au postit, fiind trimiși să propovăduiască Evanghelia, cum se arată în Faptele lor, unde se spune: *Atunci, postind și rugîndu-se, și-au pus mîinile peste ei și i-au lăsat să plece*[232]. Al patrulea

228. Lc. 18, 1.
229. Ef. 6, 18.
230. I Tes. 5, 17.
231. Mt. 4, 2.
232. Fapte 13, 3.

post se ține înaintea sărbătorii Adormirii Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria. Acesta începe în ziua întîia a lunii august și se sfîrșește la 15 ale aceleiași luni. Mai trebuie încă să se țină și postul de miercurea și vinerea, dar nu și sîmbăta și Duminica, potrivit cu canonul 66 al Sfinților Apostoli, afară de Marea Sîmbătă. Biserica încă a lăsat să postim și la 14 ale lunii septembrie, la Înălțarea Crucii, fiindcă facem pomenirea patimilor Domnului nostru Iisus Hristos, cînd citim evangheliile patimilor Sale. Și la 29 august, ca să cinstim cu post tăierea capului Înainte-Mergătorului. În afară de aceasta ne-a mai lăsat predanie să nu postim în anume zile rînduite, cum ar fi din ziua Nașterii lui Hristos pînă la Botezul Domnului și întreaga săptămînă luminată, și săptămîna după Cincizecime, și cea a Vameșului și a Fariseului, și săptămîna brînzei. Pe acestea fiecare creștin ortodox trebuie să le păzească.

ÎNTREBAREA LXXXIX

Care este a treia poruncă a Bisericii?

RĂSPUNS

Să se dea cinste clericilor, cu evlavia cuvenită, ca unor slujitori ai lui Dumnezeu și mijlocitori, care mijlocesc pentru noi pe lîngă Dumnezeu, mai ales acelora care spovedesc, ca unor părinți duhovnicești și de la care trebuie să primim sfat pentru mîntuirea noastră. Pentru această poruncă, Scriptura grăiește în acest chip: *Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*[233]. Și, în altă parte: *Vă mai rugăm, fraților, să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi, care sînt mai-marii voștri în Domnul și vă povățuiesc. Și pentru lucrarea lor să-i socotiți pe ei vrednici de dragoste prisositoare*[234]. Iar într-alt loc: *Au nu știți că cei ce săvîrșesc cele sfinte mănîncă de la*

233. I Cor. 4, 1.
234. I Tes. 5, 12.

templu și cei ce slujesc altarului au parte de la altar? Tot așa a poruncit și Domnul celor ce propovăduiesc Evanghelia, ca să trăiască din Evanghelie[235]. Și, iarăși: *Preoții, care își țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei ce se ostenesc cu cuvîntul și cu învățătura*[236]. Iar mirenii nu trebuie să se amestece în treburile duhovnicești, după cum spune Apostolul: *Fraților, chiar de va cădea vreun om în vreo greșeală, voi, cei duhovnicești, îndreptați-l pe unul ca acesta cu duhul blîndeții*[237].

ÎNTREBAREA XC

Care este a patra poruncă a Bisericii?

RĂSPUNS

Să ne mărturisim păcatele noastre de patru ori pe an, în fața preotului, ortodox și hirotonit după datină, și cei înaintați în cucernicie și evlavie să se mărturisească în fiecare lună; iar cei mai neajutorați au datoria să facă mărturisirea păcatelor lor măcar o dată pe an, și aceasta să se petreacă în vremea sfintei Patruzecimi. Iar bolnavilor, aceasta se cade să le fie cea dintîi grijă: să-și curățească cît mai repede cugetul prin mărturisire și să se facă părtași sfintei cuminecări, primind mai întîi, cu toată evlavia, sfîntul maslu.

ÎNTREBAREA XCI

Care este a cincea poruncă a Bisericii?

RĂSPUNS

Cărțile ereticilor să nu se citească și nici învățătura lor hulitoare să nu fie ascultată de cei nedeprinși cu Sfînta Scriptură și cu științele. Nici să se stea de vorbă cu ei, nici să se întovărășească, după cum grăiește Proorocul alcătuitor de

235. I Cor. 9, 13—14.
236. I Tim. 5, 17.
237. Gal. 6, 1.

sfinte cîntări : *Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat* [238]. Iar, în altă parte, Scriptura poruncește, zicînd : *De omul eretic, după întîia și a doua mustrare, depărtează-te* [239].

ÎNTREBAREA XCII

Care este a șasea poruncă a Bisericii ?

RĂSPUNS

Să rugăm pe preabunul Dumnezeu pentru orice stare a oamenilor, și mai întîi pentru cei duhovnicești, adică pentru preafericitul patriarh, pentru mitropolitul și episcopul eparhiei și pentru tot clerul. Apoi, pentru împărat, pentru voevod, pentru întreg sfatul țării și toată cîrmuirea, pentru oaste. Mai cu deosebire pentru cei care fac bine bisericilor și se îngrijesc să sporească credința cea sobornicească și apostolească, potrivit cu Apostolul, care spune : *Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sînt în înalte dregătorii, ca să petrecem viață pașnică și liniștită, întru toată cuvioșia și buna-cuviință. Că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru* [240]. Încă să ne rugăm și pentru cei răposați, care au plecat din viața aceasta cu credință ortodoxă ; iarăși, și pentru eretici și shismatici, ca să se întoarcă la dreapta credință înainte să părăsească viața aceasta.

ÎNTREBAREA XCIII

Care este a șaptea poruncă a Bisericii ?

238. Ps. 1, 1.
239. I Tim. 3, 16.
240. I Tim. 2, 1.

RĂSPUNS

Să se ţină cu străşnicie, de toţi eparhioţii, acele posturi şi rugăciuni care se vor rîndui, în chip deosebit, de către mitropolit sau episcop în eparhia sa, şi pe care acela le rînduieşte pentru vreo pricină de trebuinţă, adică pentru ca să întoarcă dreapta mînie a lui Dumnezeu, care se abătuse peste poporul Său, sau ca să-l izbăvească pe acesta de ciumă, sau de foamete, sau de război, sau de secetă, sau de prea multă ploaie, sau pentru lecuirea bolnavilor, sau pentru mîngîierea celor necăjiţi, cum se arată în Faptele Apostolilor, unde scrie : *Deci, Petru era păzit în temniţă şi se făcea necontenit rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică* [241].

ÎNTREBAREA XCIV

Care este a opta poruncă a Bisericii ?

RĂSPUNS

Nimeni să nu îndrăznească să ia cu sila bunurile şi cîte se găsesc în biserică şi să le folosească pentru trebuinţele lor. Iar întîi-stătătorii din cler au îndatorirea să se îngrijească de bunurile bisericii, de veşminte şi cîte altele sînt de trebuinţă bisericii. Încă şi de hrana şi îmbrăcămintea celor ce slujesc bisericii, şi de a săracilor şi străinilor, după învăţătura Scripturii, care spune : *Iar ucenicii au hotărît ca fiecare dintre ei, după putere, să trimită spre ajutorare fraţilor care locuiau în Iudeea. Ceea ce au şi făcut, trimiţînd preoţilor prin mîna lui Barnaba şi a lui Saul* [242]. Deopotrivă, nu este îngăduit nici mirenilor, nici arhiereilor care slujesc în vreo biserică, să înstrăineze banii sau celelalte bunuri mişcătoare, care îi revin fie prin mijlocirea cuiva fie prin vreun dar, şi să le folosească pentru nevoile lor, ca să nu fie jignită sau turburată socotinţa celui care le-a dăruit.

241. Fapte 12, 5.
242. Fapte 11, 29—30.

ÎNTREBAREA XCV

Care este a noua poruncă a Bisericii ?

RĂSPUNS

Să nu se săvîrşească nunţi în zilele pe care le opreşte Biserica. Tot aşa, creştinii ortodocşi să nu ia parte la jocurile oprite şi la teatre şi să nu urmeze obiceiurile barbare, ci să se ferească de ele pe cît este cu putinţă.

ÎNTREBAREA XCVI

De ce spunem că credem în Biserică — o făptură — cînd trebuie să credem numai în Dumnezeu ?

RĂSPUNS

Fiindcă, deşi Biserica este făptură şi este alcătuită din oameni, are însă drept cap pe Însuşi Hristos, Dumnezeul cel adevărat, pe Duhul Sfînt care pururea îi dă învăţătură şi o face, cum spune Apostolul : mireasă fără prihană şi fără cusur, şi *stîlp şi temelie a adevărului* [243]. Iar dogmele şi învăţăturile ei nu sînt omeneşti, ci dumnezeieşti. De aceea, cînd spunem că credem în ea înţelegem că credem în cuvintele ei de la Dumnezeu primite şi în dogmele ei de Dumnezeu însuflate. Fiindcă Scriptura spune că : *Oamenii cei sfinţi ai lui Dumnezeu au grăit, purtaţi fiind de Duhul Sfînt* [244]. Iar Pavel zice : *Nu aţi primit cuvînt al oamenilor, ci, precum este într-adevăr, cuvînt al lui Dumnezeu* [245]. Şi, pornind de aci, sîntem îndemnaţi să credem nu numai în sfinţita Evanghelie, pe care ea a ales-o, şi despre care Hristos a poruncit, zicînd : *Credeţi în Evanghelie* [246], dar şi în toate celelalte Scripturi şi rînduieli sinodale.

243. I Tim. 3, 15
244. II Pt. 1, 21.
245. I Tes. 2, 13
246. Mc. 1, 15.

ÎNTREBAREA XCVII

Care este al zecelea articol al credinței ?

RĂSPUNS

Mărturisesc un botez spre iertarea păcatelor.

ÎNTREBAREA XCVIII

Ce învață acest articol al credinței ?

RĂSPUNS

Fiindcă amintește de botez, care este întîia Taină, ne dă prilejul să cercetăm cele șapte Taine ale Bisericii, care sînt acestea : botezul, mirungerea, împărtășania, pocăința, preoția, cinstita nuntă și maslul. Aceste șapte Taine urcă pînă la cele șapte daruri ale Sfîntului Duh, deoarece prin mijlocirea acestor Taine, Duhul Sfînt Își revarsă darurile și harul Său în sufletele celor ce se împărtășesc din ele după cuviință. Despre acest lucru, patriarhul Ieremia vorbește pe larg în cartea care a scris-o pentru luterani, ca să-i întoarcă la adevărata credință.

ÎNTREBAREA XCIX

Ce este o Taină ?

RĂSPUNS

Taina este o ceremonie care, sub un chip văzut oarecare, pricinuiește și aduce în sufletul credinciosului harul cel nevăzut al lui Dumnezeu. Rînduită de Domnul nostru, fiecare credincios primește printr-însa harul dumnezeiesc.

ÎNTREBAREA C

Cîte lucruri se cer într-o Taină ?

RĂSPUNS

Trei : materie potrivită, cum este apa pentru botez; pîinea și vinul pentru împărtășanie ; untul-de-lemn și celelalte, potrivit cu fiecare Taină. În al doilea rînd, preotul, care trebuie

să fie hirotonit după datină, sau episcopul. În al treilea rînd, chemarea Sfîntului Duh şi chipul cuvintelor cu care preotul sfinţeşte Taina, prin puterea Sfîntului Duh, cu gînd hotărît să o sfinţească.

ÎNTREBAREA CI

În ce scop au fost rînduite Tainele ?

RĂSPUNS

Mai întîi, ca să fie semne pentru adevăraţii fii ai lui Dumnezeu, adică ai Bisericii ortodoxe, soborniceşti şi apostolice. Fiindcă cine foloseşte aceste Taine aşa cum trebuie se află în Biserica lui Dumnezeu, ca mădular adevărat şi îndreptăţit al ei şi fiu — după har — al lui Dumnezeu. În al doilea rînd, ca să avem un semn neîndoios al credinţei noastre în Dumnezeu, odată ce sîntem încredinţaţi că ne vom mîntui în viaţa de veci, prin credinţă şi faptele cele bune. În al treilea rînd, ca să avem leacuri fără greş pentru a alunga slăbiciunile pricinuite de păcatele noastre.

ÎNTREBAREA CII

Ce este cea dintîi Taină, cea a botezului ?

RĂSPUNS

Botezul este spălarea şi ştergerea păcatului strămoşesc, prin întreita afundare în apă, cînd preotul rosteşte cuvintele acestea : În numele Tatălui, amin ; şi al Fiului, amin ; şi al Sfîntului Duh, amin. Şi prin această naştere din nou, din apă şi din Duh, se săvîrşeşte împăcarea omului cu Dumnezeu şi i se îngăduie intrarea în împărăţia cerurilor, după cuvintele Mîntuitorului nostru, Care a spus : *De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu*[247]. Această Taină, care se primeşte o singură dată, nu se dă a doua oară. Numai, cel care botează să creadă ca un

247. In 3, 5.

ortodox într-un Dumnezeu, în trei ipostase, și să rostească, întocmai și fără vreo schimbare, cuvintele mai sus arătate: în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, după socotința Bisericii sobornicești și ortodoxe.

ÎNTREBAREA CIII

De ce trebuie să se țină seama la această Taină?

RĂSPUNS

Întîi că pruncul, prin nașul său (care trebuie să fie ortodox), are nevoie să se lepede, adică să-l tăgăduiască pe diavol și toată lucrarea lui, și închinarea la el, și pe toți însoțitorii lui. Dacă însă cel ce se botează va fi deplin de vîrstă, este nevoie ca el însuși, de la sine, să facă lepădarea de diavol, răspunzînd la întrebările preotului, și scuipînd pe diavol și pe toate lucrările lui. Apoi, să mărturisească Simbolul credinței, iar dacă este prunc, nașul său să mărturisească pentru el acest Simbol al credinței și să se făgăduiască printr-însul lui Hristos. De asemenea, și de aceasta trebuie să se țină seama la botez: apa să fie curată, nu amestecată cu altceva, nici ceva meșteșugit sau vreo altă udătură. Iar botezul rînduit nu trebuie să se săvîrșească de altcineva decît de preotul legiuit; dar, la vreme de nevoie, Taina aceasta poate să o săvîrșească și un mirean, bărbat sau femeie, folosind materia cuvenită — apa curată și firească, rostind și cuvintele pomenite: în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, făcînd și întreita afundare. Iar un asemenea botez are atîta putere — odată ce un al doilea nu se săvîrșește — pentru că este pecetea neîndoioasă a mîntuirii celei veșnice. Iar care este rodul și folosul acestei Taine, oricine o știe. Fiindcă, mai întîi, Taina aceasta ridică toate păcatele: la prunci, pe cel strămoșesc; la cei vîrstnici, și pe cel strămoșesc, și pe cel săvîrșit cu voie. În al doilea rînd, omul se reînnoiește și se așează din nou în acea îndreptățire pe care o avea cînd era nevinovat și fără de păcat. Cum mărturisește Apostolul, cînd spune: *Dar v-ați spălat, dar*

v-aţi sfinţit, dar v-aţi îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos şi în Duhul Dumnezeului nostru[248]. Apoi, cei botezaţi ajung mădulare ale trupului lui Hristos şi se îmbracă în Domnul nostru; fiindcă Apostolul zice: *Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat*[249].

ÎNTREBAREA CIV

Care este a doua Taină în Biserica lui Hristos?

RĂSPUNS

A doua Taină este mirungerea, care a început din vremea cînd Duhul Sfînt S-a pogorît asupra apostolilor, pecetluindu-i cu harul Său cel dumnezeiesc, ca să propovăduiască statornic şi fără răgaz credinţa lui Hristos, şi de acest ajutor se folosesc şi cei botezaţi. Şi, după cum odinioară Duhul Sfînt S-a pogorît asupra apostolilor în chip de foc şi a revărsat asupra lor darurile Sale, tot aşa şi acum, cînd preotul, cu Sfîntul Mir, unge pe cel botezat, se revarsă asupra lui darurile Sfîntului Duh. Ceea ce se vede din cuvintele pe care le foloseşte preotul cînd săvîrşeşte această Taină: pecetea darului Duhului Sfînt, amin. Ca şi cum ar spune: prin această ungere cu Sfîntul Mir, te pecetluieşti şi te întăreşti în darurile Sfîntului Duh, pe care le primeşti întru întărirea credinţei tale creştineşti. Şi aceasta se potriveşte cu vorbele Apostolului, cînd spune: *Iar cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos, şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre*[250]. Această ungere cu Mir sau, mai bine zis, această lucrare a ungerii, se făcea, în vremea apostolilor, prin punerea mîinilor. Fiindcă Scriptura spune: *Atunci îşi puneau mîinile peste ei, şi ei luau Duh Sfînt*[251]. Mai tîrziu s-a făcut prin ungerea cu Mir, după cum dă mărturie sfinţitul Dionisie Areopagitul[252], ucenicul fericitului Pavel.

248. I Cor. 6, 11.
249. Gal. 3, 27.
250. II Cor. 1, 21—22.
251. Fapte 8, 17.
252. P.G. 3, 472—475.

ÎNTREBAREA CV

Cîte lucruri se cer la această Taină?

RĂSPUNS

Mai întîi se cere ca acest mir să fie făcut de ierarhul cel mai înalt. Apoi, să aibă materia care se cuvine, adică untul-de-lemn, balsamul și celelalte mirodenii. În al treilea rînd, ca îndată după botez, preotul să ungă pe cel botezat, pe mădularele hotărîte, rostind acele cuvinte : pecetea darului Duhului Sfînt, amin. Din această Taină iau naștere următoarele roade : întîi, după cum odată cu botezul ne naștem din nou, tot așa, cu Sfîntul mir ne facem părtași Sfîntului Duh, întăriți în credința lui Hristos și sporim întru harul dumnezeiesc, după cum spune Apostolul că : *El ne-a mîntuit nu din faptele cele întru dreptate săvîrșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfînt, pe Care L-a vărsat peste noi, din belșug, prin Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru*[253].În al doilea rînd, fiindcă, prin puterea Sfîntului Duh, sîntem în așa chip încredințați și întăriți, încît dușmanul cel nevăzut nu poate cu nimic să ne vatăme sufletul. Această Taină nu se mai săvîrșește a doua oară decît la cei care vor să se întoarcă, după ce tăgăduiseră numele lui Hristos.

ÎNTREBAREA CVI

Care este a treia Taină ?

RĂSPUNS

Sfînta împărtășanie, adică trupul și sîngele Domnului nostru Iisus Hristos, sub înfățișarea pîinii și a vinului, în care Iisus Hristos Se află de față, într-adevăr și în chip desăvîrșit, adică de fapt. Această Taină le covîrșește pe celelalte și, mai mult decît celelalte, slujește la mîntuirea noastră. Fiindcă, în această Taină, întreg harul și bunătatea lui Iisus, Domnul nostru, se arată credincioșilor și stă de față, cum se va arăta mai jos.

253. Tit 3, 5.

ÎNTREBAREA CVII

De ce trebuie să se țină seama la această Taină?

RĂSPUNS

Mai întîi, această Taină nimeni altul nu poate să o săvîrșească, în orice nevoie s-ar afla, fără numai dacă este preot legiuit. Apoi, el trebuie să se îngrijească să fie un altar acolo unde va sluji, sau un antimis, fără de care în nici un chip nu poate fi adusă jertfa cea fără de sînge. În al treilea rînd, trebuie să poarte de grijă să se găsească materia care se cuvine, adică pîine de grîu dospită, cît se va putea de curată, și vin, fără amestec cu vreo altă băutură și curat în sine. Iar la proscomidie se varsă și apă, ca să se împlinească Scriptura, care spune că: *Unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sînge și apă*[254]. În al patrulea rînd, în timpul cînd sfințește darul, preotul să aibă această încredințare că însăși ființa pîinii și ființa vinului se prefac în ființa adevăratului trup și sînge ale lui Hristos, prin lucrarea Sfîntului Duh, a Cărui chemare o săvîrșește în acea vreme, ca să desăvîrșească această Taină, rugîndu-se și grăind: Pogoară Duhul Tău cel Sfînt asupra noastră și asupra acestor daruri care sînt puse înainte și fă din pîinea aceasta cinstitul trup al Hristosului Tău, iar în acest potir, cinstitul sînge al Hristosului Tău, prefăcîndu-le prin Duhul Tău cel Sfînt. Căci, după cuvintele acestea, prefacerea se petrece îndată și schimbă pîinea în adevăratul trup al lui Hristos și vinul, în adevăratul sînge, păstrîndu-și doar chipul în care se înfățișează și aceasta, potrivit cu iconomia dumnezeiască. Mai întîi, ca să nu vedem trupul lui Hristos, ci să credem că este, pentru cuvintele pe care le-a rostit: *Acesta este trupul Meu și acesta este sîngele Meu*, crezînd mai degrabă în cuvintele și puterea Lui, decît în înseși simțurile noastre, care fapt aduce fericire credinței: *Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut*[255].

254. In 19, 34.
255. In 20, 29.

În al doilea rînd, fiindcă firea omenească înlătură mîncarea cărnii crude și, deoarece omul avea să capete unirea cu Hristos prin împărtășirea cu trupul și sîngele Său, ca să nu se îndepărteze scîrbit, pronia lui Dumnezeu a rînduit să dea însuși trupul și sîngele Său spre mîncare și băutură credincioșilor sub înfățișarea pîinii și a vinului. Despre aceasta Grigorie al Nyssei [256] și sfințitul Damaschin [257] vorbesc pe larg. Iar cuminecarea cu această Taină trebuie să se facă după amîndouă chipurile, al pîinii și vinului, atît de clerici cît și de mireni. Deoarece Hristos, neînlăturînd pe mireni, a poruncit astfel, zicînd : *Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mînca trupul Fiului Omului și nu veți bea sîngele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el* [258]. Fiindcă și Sfinții Apostoli, după felul în care au primit învățătură de la Hristos, tot așa au și dat-o, pentru împărtășirea mirenilor și preoților, și anume după cele două chipuri, după cum scrie apostolul Pavel către corinteni, grăind : *Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat și vouă. Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vîndut, a luat pîine și, mulțumind, a frînt și a zis : Luați, mîncați, acesta este trupul Meu care se frînge pentru voi. Aceasta să faceți, ori de cîte ori veți bea, spre pomenirea Mea* [259]. Cinstirea pe care trebuie să o dai acestor înfricoșate Taine trebuie să fie cea care se dă lui Hristos însuși (cum s-a spus mai sus), încît, după cum pentru El a spus Petru, în numele tuturor apostolilor : *Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu* [260], tot așa să spunem și noi, închinîndu-ne fiecare : Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, Care ai venit în lume să mîntuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu. Tot astfel, Taina aceasta se aduce ca jertfă pentru toți drept-credincioșii creștini, vii și adormiți, în nădejdea învierii în viața cea veș-

256. P.G. 45, 93—97.
257. P.G. 94, 1136—1153.
258. In 6, 53 și 56.
259. I Cor. 11, 23.
260. Mt. 16, 16.

nică. Această jertfă nu va înceta pînă la Judecata din urmă. Roadele acestei Taine sînt acestea: întîi, aducerea aminte a patimilor fără prihană și a morții lui Hristos, după cum s-a spus: *Căci de cîte ori veți mînca această pîine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți pînă cînd va veni*[261]. Al doilea folos pe care ni-l aduce este că, prin această Taină, ne aduce ispășire și înseninare înaintea lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre, fie ale celor vii, fie ale celor răposați. Pentru aceasta nici o sfîntă liturghie nu se săvîrșește fără să se facă într-însa rugăciuni și cereri la Dumnezeu pentru păcatele noastre. Al treilea cîștig este că acel creștin, care ia parte des la această jertfă și se împărtășește din această Taină, printr-însa se slobozește de orice ispită și primejdie de la diavol. Fiindcă dușmanul sufletului nu îndrăznește să vatăme pe cel ce știe că-L are pe Hristos, locuind într-însul. Pregătirea pentru cuminecarea cu aceste înfricoșate Taine trebuie să se facă după rînduiala Bisericii noastre ortodoxe, adică însoțită de mărturisire curată, de post și de zdrobirea inimii, precum și de împăcare desăvîrșită cu toți, și de altele asemenea cu acestea.

ÎNTREBAREA CVIII

Care este cea de a patra Taină?

RĂSPUNS

Preoția, care este de două feluri: una duhovnicească și alta dobîndită prin Taină. La preoția duhovnicească sînt părtași toți creștinii ortodocși, după cum învață Petru Apostolul, cînd spune: *Iar voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit*[262]; iar Ioan, în Apocalipsă: *Ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul, și i-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție și preoți*[263].

261. I Cor. 11, 26.
262. I Pt. 2, 9.
263. Apoc. 5, 9.

Și — potrivit cu o atare preoție — se aduc și prinoase de acest fel, cum sînt : rugăciuni, mulțumiri, chinuri aduse trupului, aducerea pe sine la mucenicie pentru Hristos, și altele asemenea. Îndemnînd la acestea, apostolul Petru spune : *Și voi înșivă, ca pietre vii, zidiți-vă drept casă duhovnicească, preoție sfîntă, ca să aduceți jertfe duhovnicești, bineplăcute lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos*[264]. Iar Pavel : *Vă îndemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfîntă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească*[265].

ÎNTREBAREA CIX

Cum se săvîrșește preoția cea după Taină ?

RĂSPUNS

Preoția care este Taină s-a rînduit apostolilor de către Hristos și, pînă azi, hirotonia se săvîrșește prin punerea mîinilor lor, fiindcă episcopii urmează pe apostoli întru împărtășirea dumnezeieștilor Taine și slujirea mîntuirii oamenilor, cum a spus Apostolul : *Așa să ne socotească pe noi fiecare om : ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*[266]. În această iconomie două lucruri se cuprind : întîi, puterea și dreptul de a dezlega păcatele oamenilor, fiindcă despre aceasta s-a spus : *Oricîte veți dezlega pe pămînt, vor fi dezlegate și în cer*[267]. În al doilea rînd, dreptul și puterea de a învăța, care se tălmăcește prin aceste cuvinte : *Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh*[268]. Așadar, Hristos a trimis pe apostoli să propovăduiască, iar apostolii hirotonind pe alții, i-au trimis pentru aceeași lucrare, cum urmează din cuvintele sfîntului Luca, atunci cînd spune : *Atunci își puneau mîinile*

264. I Pt. 2, 5.
265. Rom. 12, 1.
266. I Cor. 4, 1.
267. Mt. 18, 18.
268. Mt. 28, 19.

peste ei, și ei luau Duhul Sfînt[269]. Tot așa : *Și pe cînd slujeau Domnului* (adică aduceau lui Dumnezeu jertfa cea fără de sînge) *și posteau, Duhul Sfînt a zis : Osebiți-mi pe Barnaba și pe Saul, pentru lucrul la care i-am chemat. Atunci, postind și rugîndu-se, și-au pus mîinile peste ei și i-au lăsat să plece*[270]. Iar Pavel : *Nu-ți pune mîinile degrabă pe nimeni*[271]. Așadar, prin această hirotonie și prin urmarea de la unul la altul, care niciodată nu s-a întrerupt, au puterea să învețe dogmele cele mîntuitoare cei care au fost trimiși în acest scop, dar cei care nu au fost trimiși, nici aleși pentru această lucrare, nu trebuie în nici un chip să se încumete, după cum s-a spus de către Pavel : *Cum vor propovădui de nu vor fi trimiși ?*[272].

ÎNTREBAREA CX

Ce trebuie să se ia în seamă la această Taină ?

RĂSPUNS

Trebuie să se cerceteze persoanele care vor să se ridice pînă la o asemenea Taină, dacă au trei însușiri : întîi, un cuget bun și curat, ținîndu-se departe de acele păcate care împiedică preoțirea. Apoi să aibă și știință și înțelepciune, atît în iconomia dumnezeieștilor Taine, cît și în zidirea sufletească a poporului de obște, prin învățăturile lor. Și, în al treilea rînd, să aibă întregi toate mădularele lor, care le sînt de trebuință pentru aceasta.

ÎNTREBAREA CXI

Înainte de preoție, mai sînt și alte trepte care se dau ?

RĂSPUNS

Preoția cuprinde întru sine toate treptele, totuși ele trebuie date după rînduială, anume : citeț, cîntăreț, purtător de

269. Fapte 8, 17.
270. Fapte 13, 2—3.
271. 1 Tim. 5, 22.
272. Rom. 10, 15.

lumînări, ipodiacon, diacon, despre care se îndeletnicesc mai pe larg molitvenicele arhierești, numite Rînduieli. Acum ajunge să spunem doar, ca învățătură a Mărturisirii Ortodoxe, că episcopul trebuie să arate celui sfințit, pentru fiecare treaptă, lucrarea pe care i-o încredințează, fie dumnezeiasca slujbă, fie citirea Evangheliei sau a Apostolului, fie să ducă vasele sfințite, fie podoaba bisericii, fiindcă fiecare treaptă își are rostul său prin care se deosebește de alta, iar episcopul trebuie să o lămurească.

ÎNTREBAREA CXII

Care este a cincea Taină ?

RĂSPUNS

A cincea Taină este pocăința, care este o suferință a inimii pentru păcatele cu care a greșit omul. Pe acestea le osîndește în fața preotului, cu gîndul statornic că își va îndrepta, pe viitor, viața și cu dorința să împlinească orice canon îi va da preotul, duhovnicul său. Această Taină are tărie și își capătă putere cînd dezlegarea de păcate se face de preot, potrivit cu rînduiala și datina Bisericii, așa încît îndată ce credinciosul își dobîndește iertarea, în clipa aceea i se iartă de Dumnezeu toate păcatele, prin mijlocirea preotului, după cuvîntul lui Hristos, care a spus : *Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute*[273].

ÎNTREBAREA CXIII

Ce trebuie să luăm în seamă la această Taină ?

RĂSPUNS

Mai întîi trebuie să ținem seama ca cel ce se pocăiește să fie creștin, de credință ortodoxă și sobornicească, fiindcă pocăința fără credința adevărată nu este pocăință și nici nu e bine primită de Dumnezeu. În al doilea rînd, trebuie să cercetăm ca duhovnicul care primește gîndurile creștinilor ce se pocăiesc să fie ortodox, fiindcă ereticul și cel ce s-a lepădat

273. In 20, 23.

de credință nu are nici o putere să dezlege păcatele. În al treilea rînd, e nevoie ca cel ce se pocăieşte să aibă inimă zdrobită şi mîhnire pentru păcatele sale, cu care a supărat pe Dumnezeu sau a vătămat pe aproapele său. Pentru această zdrobire a inimii grăieşte David: *Inima înfrîntă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi*[274]. Acestei înfrîngeri a inimii trebuie să-i urmeze şi mărturisirea prin viu grai a tuturor păcatelor, în parte. Fiindcă duhovnicul nu poate dezlega nimic, dacă nu ştie cele ce trebuie să fie dezlegate şi ce canon trebuie să dea pentru ele. Această mărturisire este limpede arătată în Sfînta Scriptură, care scrie: *Şi mulți dintre cei ce crezuseră veneau ca să se mărturisească şi să spună faptele lor*[275]. Iar, într-alt loc: *Mărturisiți-vă, deci, unul altuia păcatele şi vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați*[276]. Şi, iarăşi: *Şi ieşeau la el tot ținutul Iudeii şi toți cei din Ierusalim şi se botezau de către el (de Ioan), în rîul Iordan, mărturisindu-şi păcatele*[277]. Această mărturisire trebuie să aibă însuşirile acestea: să fie smerită, cucernică, adevărată, nefățarnică, osîndindu-se pe sine, cu obidă, cînd se săvîrşeşte. Iar a treia parte a pocăinței, canonul şi pedeapsa, pe care le hotărăşte duhovnicul, cum ar fi: rugăciuni, milostenii, posturi, cercetarea sfintelor locuri, mătănii şi altele asemănătoare care se vor arăta potrivite, după socotința duhovnicului. Numai că acela care va pleca de la spovedanie trebuie să se gîndească la cele spuse de Psalmist: *Fereşte-te de rău şi fă bine*[278] şi la ceea ce a grăit Mîntuitorul nostru: *Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ți fie ceva mai rău*[279]. Deşi este cu neputință omului să se ferească cu totul de a păcătui, cu toate acestea, fiecare ortodox este ținut — de la o spovedanie la alta — să-şi îndrepte cît poate viața, potrivit cu conştiința pe care o are.

---

274. Ps. 50, 18.
275. Fapte 19, 18.
276. Iac. 5, 16.
277. Mc. 1, 5.
278. Ps. 33, 13.
279. In. 5, 14.

ÎNTREBAREA CXIV

Care sînt foloasele acestei Taine ?

RĂSPUNS

Primul folos este că, după cum odată cu păcatul pierdem această nevinovăție pe care am cîștigat-o la botez, tot astfel ne apropiem iarăși de ea prin pocăință. Și după cum, prin păcat, sîntem lipsiți de harul dumnezeiesc, tot așa, prin pocăință îl dobîndim din nou. Și după cum, prin păcat, mergem către robia diavolului, tot așa, prin pocăință ne dezbărăm de ea. Și după cum, prin păcat, rușinea și teama intră în cugetul nostru, tot așa, prin pocăință se întoarce în noi o pace și o încredere asemenea celei ce au copiii în părinții lor.

ÎNTREBAREA CXV

Care este a șasea Taină ?

RĂSPUNS

Cinstita nuntă, care se face mai întîi prin învoirea dintre bărbat și femeie, fără vreo piedică oarecare. Această învoire nu este socotită drept o înțelegere pentru adevărata nuntă decît atunci cînd ei înșiși mărturisesc unul celuilalt făgăduința lor înaintea preotului și cînd își vor da mîna, arătînd că va păstra unul față de celălalt credință, cinste, dragoste în căsnicie pe toată viața lor și nu-l va părăsi unul pe celălalt în vreo primejdie. Această învoire și făgăduință a lor se întărește, apoi, și se binecuvîntează de preot și se împlinește ce stă scris: *Cinstită să fie nunta întru toate și patul nespurcat* [280].

ÎNTREBAREA CXVI

Care sînt roadele acestei Taine ?

RĂSPUNS

Întîi că omul, odată cu nunta, se îndepărtează de la orice primejdie de curvie și neînfrînare, fiindcă cinstita nuntă de aceea a fost orînduită, ca să stingă pofta trupească, precum

280. Evr. 13, 4.

grăiește Pavel: *Dar din cauza desfrînării, fiecare să-și aibă femeia sa și fiecare femeie să-și aibă bărbatul său*[281]. În al doilea rînd, fiindcă se dă cinste facerii de copii, prin naștere cinstită. În al treilea rînd, cînd se întîmplă vreo boală sau altă primejdie, bărbatul se dăruiește soției sale ca tovarăș credincios, și soția, bărbatului, pentru dragostea cea mare și legătura de prietenie care se naște între ei. Pentru aceasta Scriptura dă mărturie, cînd spune: *De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amîndoi un trup*[282].

ÎNTREBAREA CXVII

Care este a șaptea Taină a Bisericii?

RĂSPUNS

Maslul, care este rînduit de Hristos, deoarece, cînd Și-a trimis ucenicii Săi, cîte doi: *ungeau cu untdelemn pe mulți bolnavi și-i vindecau*[283]. Apoi, întreaga Biserică și-a luat obiceiul să-l săvîrșească. Aceasta se vede din epistola sfîntului Iacov, care spune: *Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica, și de va fi făcut păcate se vor ierta lui*[284].

ÎNTREBAREA CXVIII

Ce trebuie să vedem în această Taină?

RĂSPUNS

Întîi trebuie să luăm seama ca Taina aceasta să se săvîrșească de preoți, cu tot ceea ce însoțește taina, și nu de altcineva. Apoi, untdelemnul să fie curat, fără de adaose. Iar bolnavul să fie ortodox și de credință sobornicească, să-și fi măr-

281. I Cor. 7, 2.
282. Fac. 1, 14.
283. Mc. 6, 13.
284. Iac. 5, 14.

turisit păcatele înaintea preotului, duhovnicul său. Și, în al treilea rînd, în vremea ungerii, să se citească rugăciunea aceea în care se tălmăcește puterea acestei Taine.

ÎNTREBAREA CXIX

Care sînt roadele acestei Taine ?

RĂSPUNS

Foloasele și roadele care se nasc din această Taină, apostolul Iacov le tălmăcește zicînd : iertarea păcatelor, mîntuirea sufletului, apoi sănătatea trupului. Și chiar dacă lecuirea trupului nu se petrece întotdeauna, iertarea păcatelor sufletului urmează pururea pentru cel care s-a pocăit.

ÎNTREBAREA CXX

Care este al unsprezecelea articol al credinței ?

RĂSPUNS

Aștept învierea morților.

ÎNTREBAREA CXXI

Ce învață acest articol al credinței ?

RĂSPUNS

Învață învierea de netăgăduit a trupurilor omenești, atît a celor bune, cît și a celor rele, care se va face după moarte, potrivit cu cuvîntul Domnului, Care spune că : *Toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși cei ce au făcut fapte bune, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osîndirii* [284 bis]. Iar trupurile vor fi aceleași ca cele în care au viețuit pe lumea aceasta, după cum spune Iov : *Căci știu că cel ce mă va slobozi, pe pămînt, dăinuiește în veci. Se va înălța iarăși pielea mea care trece, răbdătoare, prin aceste încercări. Fiindcă ele de la Dumnezeu mi s-au petrecut. De acestea îmi dau seama în cugetul meu, pe ele ochiul meu și*

284 bis In 5, 28.

nu alt careva le-a văzut şi toate au ajuns la capăt în lăuntrul meu[285]. Numai că trupul acesta, de care spunem că va fi acelaşi, va fi atunci nestricăcios şi nemuritor la înviere, după ceea ce s-a spus de către Pavel : *Nu toţi vom muri, dar toţi ne vom schimba, deodată, într-o clipeală de ochi, la trîmbiţa cea de apoi. Căci trîmbiţa va suna şi morţii vor învia nestricăcioşi, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune şi acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire*[286]. De asemenea, trebuie să ştim şi acest lucru, că fiecare suflet se va întoarce în însuşi trupul său şi atunci, împreună cu el, va lua desăvîrşită plată veşnică, potrivit cu faptele pe care le-a săvîrşit. Tot aşa, şi trupurile necredincioşilor vor fi nemuritoare, fiindcă vor primi pedeapsa pe veci.

ÎNTREBAREA CXXII

Ce învaţă apoi acest articol al credinţei ?

RĂSPUNS

Învaţă că fiecare creştin să-şi amintească pururi de patru lucruri : moartea, Judecata din urmă, chinurile iadului şi împărăţia cea veşnică.

ÎNTREBAREA CXXIII

Ce folos are omul aducîndu-şi aminte de aceste patru lucruri ?

RĂSPUNS

Foloseşte fiindcă se naşte într-însul cucernicia, păzirea de păcat, teamă de gheena cea din iad, dragoste pentru împărăţia cerească şi, cugetînd la acestea, trebuie să se pregătească de moarte. Aducîndu-şi aminte de ziua cea din urmă, să fie pregătit să dea socoteală de gîndurile, de vorbele şi de faptele lui. Amintindu-şi de iad, să aibă grijă să nu cadă întrînsul ; aducîndu-şi aminte de împărăţia cerurilor, să se străduiască să o dobîndească.

---

285. Iov 5, 28—29.
286. I Cor. 5, 15.

ÎNTREBAREA CXXIV

Care este al doisprezecelea articol al credinţei?

RĂSPUNS

Şi viaţa veacului ce va să fie.

ÎNTREBAREA CXXV

Ce învaţă Sfînta Biserică la acest articol al credinţei?

RĂSPUNS

Că, în veacul ce va să vină, va veni binecuvîntarea lui Dumnezeu peste aleşii Săi şi viaţa veşnică, cu bucurii şi plăceri duhovniceşti, care nicicînd nu vor avea sfîrşit, după cum dă mărturie Scriptura, cînd spune: *Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*[287]. Şi, în alt loc, grăieşte deopotrivă: *Căci împărăţia lui Dumnezeu nu este mîncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfînt*[288].

ÎNTREBAREA CXXVI

Oare numai sufletul, sau şi trupul împreună cu el, se va bucura de desfătarea cea veşnică?

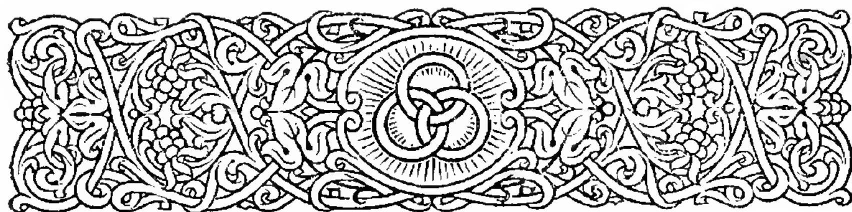
RĂSPUNS

După cum sufletul împreună cu trupul au săvîrşit faptele bune pentru răsplata cea veşnică, tot aşa şi sufletul împreună cu trupul, şi nu despărţite, vor avea desfătare şi veselie. Pentru că nu va fi una bucuria sufletului şi alta a trupului, odată ce trupul va ajunge proslăvit, iar omul va fi alcătuit din suflet şi trup proslăvit. Atunci va fi asemenea îngerilor, după cum spune Scriptura: *Căci la înviere nici nu se însoară, nici nu se*

287. I Cor. 2 9.
288. Rom. 14, 17.

mărită, ci sînt ca îngerii lui Dumnezeu în cer[289]. Trupul va fi proslăvit, nemuritor, nestricăcios, fără trebuință de mîncare și de băutură, asemenea duhului, potrivit cu Scriptura, care grăiește : *Morții vor învia nestricăcioși, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire*[290]. Iar bucuria și veselia nu vor fi altceva decît contemplarea Fericitei Treimi și o dănțuire duhovnicească împreună cu îngerii, cum spune Apostolul : *Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci față către față ; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin, precum am fost cunoscut și eu*[291]. Și cu toate că Domnul a grăit către Moise : *Că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască*[292], dar aceasta se înțelege pentru starea dinainte de răscumpărare și pentru trupul acesta stricăcios și neproslăvit, și pentru viața de acum. Dar după răscumpărare, în trup proslăvit, în viața viitoare și veșnică, după ziua Judecății din urmă, ni se va dărui de către Dumnezeu lumină, cu care vom vedea lumina lui Dumnezeu, cum spune Psalmistul : *Că la tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină*[293]. Care, odată ce este privită, face să înceteze toată dorința de orice înțelepciune și bunătate, fiindcă toate celelalte bunătăți se cuprind în privirea binelui celui mai înalt, iar gustarea dintru aceasta este plinirea a toată desfătarea, potrivit cu același Psalmist, care spune : *Sătura-mă-voi cînd se va arăta slava Ta*[294].

289. Mt. 22, 30.
290. I Cor. 15, 53.
291. I Cor. 13, 12.
292. Ieș. 33, 20.
293. Ps. 35, 9.
294. Ps. 16, 15.

PARTEA A DOUA A MĂRTURISIRII ORTODOXE A BISERICII RĂSĂRITENE

DESPRE NĂDEJDE

ÎNTREBAREA I

Ce este nădejdea ?

RĂSPUNS

Nădejdea este o încredere adevărată în Dumnezeu, dată în inima omului prin însuflare și iluminare de la Dumnezeu, ca să nu deznădăjduiască vreodată de harul lui Dumnezeu, atît pentru iertarea păcatelor, cît și pentru oricare cerere, cînd se cere un lucru bun, fie dintre lucrurile vremelnice, fie din cele veșnice. Despre ea grăiește astfel Apostolul : *Nu lepădați dar încrederea voastră, care are mare răsplătire* [1]. Și, în alt loc : *Căci prin nădejde ne-am mîntuit ; dar nădejdea care se vede nu mai* e *nădejde. Cum ar nădăjdui cineva ceea ce vede ? Iar dacă nădăjduim ceea ce nu vedem, așteptăm prin răbdare* [2].

1. Evr. 10, 35.
2. Rom. 8, 24—25.

ÎNTREBAREA II

Cu ce se face nădejdea sigură și fără greș pentru om?

RĂSPUNS

Toată nădejdea noastră este Domnul nostru Iisus Hristos, după cum spune Apostolul: *După porunca lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, și a lui Iisus Hristos, nădejdea noastră* [3]. Fiindcă printr-Însul le primim pe toate, după cum ne învață Însuși Hristos, cînd spune: *Și orice veți cere întru numele Meu, aceea voi face, ca să fie slăvit Tatăl întru Fiul* [4]. În aceasta înțelegem și dumnezeiescul har, fiindcă prin Hristos ni s-a dat, după Sfînta Scriptură, care grăiește: *Pentru că Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul, prin Iisus Hristos* [5] și pe acest har se întemeiază toată nădejdea noastră. Încă și în păzirea poruncilor lui Dumnezeu mare încredințare avem, fiindcă Hristos a zis: *Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui* [6]. Încă și prin cuminecarea cu înfricoșatele și preacuratele Taine, adică trupul și sîngele lui Hristos, prin care Domnul nostru rămîne în noi, nădejdea noastră se face puternică. Pentru că El spune: *Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el* [7]. Și, în sfîrșit, prin rugăciunea neîncetată, cum ne învață Apostolul, cînd grăiește: *Este vreunul dintre voi în suferință? Să se roage* [8], și alt apostol spune: *Dar voi, iubiților, zidiți-vă pe voi înșivă, întru a voastră preasfîntă credință, rugîndu-vă în Duhul Sfînt. Păziți-vă întru dragostea lui Dumnezeu și așteptați mila Domnului nostru Iisus Hristos, spre viață veșnică* [9].

---

3. I Tim. 1, 1.
4. In. 14, 13.
5. In. 1, 17.
6. In. 14, 21.
7. In. 6, 57.
8. Iac. 5, 13.
9. Iuda 1, 20.

ÎNTREBAREA III

Ce trebuie să avem în vedere ca să înțelegem această a doua parte a Mărturisirii Ortodoxe?

RĂSPUNS

În această a doua parte a Mărturisirii Ortodoxe ni se pare potrivit să avem în vedere Rugăciunea domnească și cele nouă Fericiri. Deoarece orice vrem să cerem de la Dumnezeu, mai întîi trebuie să-L rugăm cu credință și apoi cu nădejde, cum că negreșit ni le va da, după cum spune Apostolul: *Credincios este Cel care vă cheamă. El va și îndeplini*[10]. Deopotrivă și fericirile, prin nădejde le dobîndim, dacă vom urma căile cele bune, cu nădejdea că ne vom bucura de făgăduințele Fericirilor.

ÎNTREBAREA IV

Ce este rugăciunea?

RĂSPUNS

Rugăciunea este o cerere către Dumnezeu, izvorîtă din credință fierbinte, cu nădejdea că vom căpăta ceea ce am cerut, potrivit cu voia Lui. Rugăciunea este suire a minții și a voinței noastre la Dumnezeu, prin care Îl slăvim pe Dumnezeu, sau Îl rugăm, sau Îi mulțumim pentru binefacerile Sale față de noi.

ÎNTREBAREA V

Ce trebuie să facă omul înainte de a-și începe rugăciunea?

RĂSPUNS

Trebuie să știm că rugăciunile sînt de trei feluri. Cea dintîi este cea prin care mulțumim lui Dumnezeu pentru binefacerile Sale, așa cum a făcut vechiul Izrail pentru slobozirea din Egipt. Și noi, deopotrivă, avem îndatorirea să mulțumim

10. I Tes. 5, 24.

pururi pentru toate binefacerile lui Dumnezeu față de noi. Și îndeosebi fiindcă ne-a slobozit de vrăjmașul sufletului nostru; împreună cu Apostolul care spune: *Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus, pentru voi*[11]. Și, într-altă parte: *Mulțumesc totdeauna Dumnezeului meu pentru voi, pentru harul lui Dumnezeu, dat vouă în Hristos Iisus*[12]. Iar, într-alt loc: *Mulțumind cu bucurie Tatălui, Celui ce ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților, întru lumină. El ne-a scos de sub puterea întunericului și ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale*[13].

A doua rugăciune este aceea în care rugăm pe Dumnezeu să ierte păcatele noastre, așa încît să ne izbăvească și de pedeapsă și să reverse asupra noastră și harul Lui cel sfînt, asupra sufletului și asupra trupului. Această rugăciune o săvîrșim și pentru noi și pentru cei apropiați nouă, după cum spune Apostolul: *De aceea și noi, din ziua în care am auzit aceasta, nu încetăm să ne rugăm pentru voi și să cerem să vă umpleți de cunoașterea voii Lui, întru toată înțelepciunea și priceperea duhovnicească*[14]. A treia rugăciune facem cînd binecuvîntăm, aducînd cîntări Domnului și Dumnezeului nostru, pentru măreția Lui cea neapropiată și pentru slava cea veșnică, după cum grăiește sfințitul Psalmist: *În toate zilele Te voi binecuvînta și voi lăuda numele Tău, în veac și în veacul veacului. Mare este Domnul și lăudat foarte și măreția Lui nu are sfîrșit. Neam și neam vor lăuda lucrurile Tale și puterea Ta o vor vesti*[15]. Care rugăciune se cuprinde mai ales în marea doxologie pe care o citim sau o cîntăm, în fiecare zi, în biserică.

ÎNTREBAREA VI

Ce mai este încă de trebuință la rugăciune?

11. I Tes. 5, 17.
12. I Cor. 1, 4.
13. Col. 1, 12.
14. Col. 1, 9.
15. Ps. 144, 2.

RĂSPUNS

Trebuincioasă este pentru noi cuvenita pregătire, cînd vrem să ne facem rugăciunea, cu înțelepciune, adică, și cu evlavie, după învățătura Apostolului, cînd grăiește : *Ca, lepădînd fărădelegea și poftele lumești, să trăim cu înțelepciune și cu dreptate și cucernicie în veacul de acum*[16], și cu zdrobirea inimii, după cum, în altă parte, Apostolul ne învață, zicînd : *Cuvîntul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi, cu toată înțelepciunea. Cîntați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și în cîntări duhovnicești*[17]. Trebuie, încă, să ne rugăm, fără vreo mînie sau pizmă, după cum s-a spus : *Iar de nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșelile voastre*[18]. Și dacă cineva este mînios pe noi, mai întîi să-l rugăm și să facem pace cu dînsul, potrivit cu Scriptura care spune : *Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întîi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău*[19]. Rugîndu-ne, trebuie însă să alungăm, departe de noi, toate celelalte griji pentru ca rugăciunea noastră să fie curată și bine primită la Dumnezeu și să nu se spună și despre noi, ca despre fățarnici : *Acest popor Mă cinstește cu buzele, dar inima lui este departe de Mine*[20] și nici să nu se gîndească despre noi [cuvîntul] psalmului care spune : *Iar rugăciunea lui să se prefacă în păcat*[21].

---

16. Tit 2, 12.
17. Col. 3, 16.
18. Mt. 6, 15.
19. Mt. 5, 23.
20. Mc. 7, 6.
21. Ps. 108, 6.

ÎNTREBAREA VII

Care este Rugăciunea domnească ?

RĂSPUNS

Tatăl nostru, Carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, și ce urmează.

ÎNTREBAREA VIII

În cîte părți se împarte Rugăciunea aceasta domnească ?

RĂSPUNS

În început, în cereri și în încheiere.

ÎNTREBAREA IX

Care este începutul ?

RĂSPUNS

Tatăl nostru, Carele ești în ceruri.

ÎNTREBAREA X

Ce înțeles are începutul acesta ?

RĂSPUNS

Mai întîi ne învață cum că acela care vrea să roage pe Dumnezeu nu trebuie să vină înaintea Lui numai ca o făptură a Sa, ci și ca fiu al Său după har. Fiindcă, dacă nu este fiu, nu poate să-I spună Tată. Iar harul acesta al înfierii, Iisus Hristos l-a da celor ce cred într-Însul, după cum grăiește Scriptura : *Și celor cîți l-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu* [22]. Și în altă parte : *Și pentru că sînteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă : Avva, Părinte !* [23]. Pentru aceasta Îl și numim Tată al nostru. În al doilea rînd, trebuie să fie fiu al Bisericii noastre, ortodoxe și sobornicești, pentru că cine nu recunoaște Biserica drept maică a sa nu

22. In. 1, 12.
23. Gal. 4, 6.

poate să-L recunoască pe Dumnezeu drept Tată al său, după cuvîntul care zice : *Spune-l Bisericii, iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ţi fie ţie ca un păgîn şi vameş*[24]. În al treilea rînd, nu se cade să aibă nici o îndoială că nu va căpăta lucrul pe care-l cere, fiindcă Îl roagă pe un Părinte iubitor şi îndurător, Părinte obştesc, al tuturor, după cum grăieşte Scriptura : *Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru este milostiv*[25]. Acesta, nu numai că nu se împotriveşte să ne dea cele ce-I cerem, dar El ne arată şi în ce chip să-L rugăm, şi primeşte cu milostivire rugăciunile noastre, numai cît să se facă întru curăţie şi din adîncul inimii. Fiindcă El ştie ce vrea fiecare dintre noi să-L roage, după cum s-a spus : *Că ştie Tatăl vostru de cele ce aveţi trebuinţă, mai înainte ca să cereţi voi de la El*[26]. Şi, în altă parte : *Deci, dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune fiilor voştri, cu cît mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da cele bune celor care cer de la El ?*[27]. În al patrulea rînd, acest cuvînt înainte ne învaţă cum că Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor ; în acest chip şi noi credincioşii trebuie să fim fraţi între noi şi să ne rugăm nu numai pentru noi, ci şi pentru fraţii noştri, unul pentru altul, după cum învaţă Scriptura, cînd spune : *vă rugaţi unul pentru altul, ca să vă vindecaţi*[28] — către Părintele nostru obştesc, adică, după cum El a spus : *Şi Tată al vostru să nu numiţi pe pămînt, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri*[29]. Pentru ca Acela, văzînd dragostea noastră frăţească (pe care totdeauna o cere în Sfînta Evanghelie), şi ca un părinte se bucură de aceasta, şi, ca unul gata să-şi plece urechea, mai grabnic ne ascultă. În al cincilea rînd, prin cuvîntul acela care spune : *în ceruri*, ne tîlcuieşte să ne înălţăm mintea noastră şi întreg cugetul nostru, de la cele pămînteşti şi pieritoare, la cer şi la cele nepieritoare, în timpul cînd ne rugăm. Iar Dumnezeu şi Tatăl nostru nu se află numai

24. Mt. 18, 17.
25. Lc. 6, 36.
26. Mt. 6, 8.
27. Mt. 7, 11.
28. Iac. 5, 16.
29. Mt. 23, 9.

în ceruri, ci este de față pretutindeni și pe toate le împlinește. Dar fiindcă harul Său și mulțimea bunătăților Sale strălucesc mai cu seamă în cer, pentru aceasta cerul se cheamă Scaunul Său, cum zice proorocul că : *În cer a gătit Scaunul Său* [30] și, în alt loc : *Domnul în cer a gătit Scaunul Său și împărăția Lui peste toți stăpînește* [31].

ÎNTREBAREA XI

În a doua parte a acestei Rugăciuni domnești, cîte cereri se cuprind ?

RĂSPUNS

Șapte sînt cele cerute.

ÎNTREBAREA XII

Care este cea dintîi cerere din Rugăciunea domnească ?

RĂSPUNS

Sfințească-se numele Tău.

ÎNTREBAREA XIII

Ce cuprinde într-însa această cerere ?

RĂSPUNS

Mai întîi cuprinde aceasta : cum să cerem de la Domnul și Dumnezeul nostru să ne dea viață cucernică, împodobită cu virtuți și fapte bune, de la care oamenii să se îndemne să slăvească numele lui Dumnezeu, pentru cucernicia vieții noastre, după cum s-a spus : *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri* [32]. În al doilea rînd, cuvîntul acesta cere nu numai ca viața noastră să fie spre slava lui Dumnezeu, ci și ca toți cei ce nu cred, nici nu cunosc

30. Ps. 10, 4.
31. Ps. 102, 19.
32. Mt. 5, 16.

pe Dumnezeul cel adevărat, să se întoarcă și să-L cunoască, așa încît, într-înșii și printr-înșii, să se slăvească numele lui Dumnezeu. Încă ne rugăm Domnului și Dumnezeului nostru pentru aceia care poartă numele creștinătății adevărate, dar duc o viață rea și desfrînată, de pe urma căreia se defăimează credința și Dumnezeul nostru. Pentru aceștia spune Apostolul: *Avînd înfățișarea adevăratei credințe, dar tăgăduind puterea ei*[33]; și, în altă parte: *Căci numele lui Dumnezeu, din pricina voastră este hulit între neamuri*[34]. Unora ca aceștia această parte a rugăciunii le cere să se căiască și să înceteze cu viața nerușinată, trăind în cucernicie și cumpătare de-acum încolo, ca, în acest chip, numele lui Dumnezeu să se poată sfinți. Pe lîngă acestea, trebuie să știm că numele lui Dumnezeu este sfînt prin sine însuși, dar se spune că în noi și de către noi se sfințește, cînd noi ne sfințim pe noi înșine cu o viață cucernică și îmbunătățită, întru slava numelui Său.

ÎNTREBAREA XIV

Care este a doua cerere?

RĂSPUNS

Vie împărăția Ta.

ÎNTREBAREA XV

Ce se cuprinde în această a doua cerere?

RĂSPUNS

Ne rugăm lui Dumnezeu ca El, cu harul și dreptatea Sa și cu îndurarea Sa, să împărățească în noi toți, și mai cu seamă în inima noastră, iar nu păcatul, după cum stă scris: *Deci să nu împărățească păcatul în trupul vostru cel muritor, ca să vă supuneți poftelor lui*[35]. În al doilea rînd, această cerere arată că omul, aflîndu-se în harul lui Dumnezeu și sim-

33. II Tim. 3, 5.
34. Rom. 2, 24.
35. Rom. 6, 12.

țind bucuria cerească, disprețuiește lumea și va dori să dobîndească împărăția lui Dumnezeu, după cum spunea Apostolul: *Doresc să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos*[36]. În al treilea rînd, că ne rugăm lui Dumnezeu să grăbească a doua venire a Sa, în care *Fiul omului va veni întru slava Sa*[37] și va fi învierea morților și Judecata de apoi, prin care să se poată înlătura împărăția lumii acesteia și vrăjmașul sufletelor noastre și să vină împărăția cerurilor, ca *Dumnezeu să fie toate în toți*[38], cum spune Apostolul.

ÎNTREBAREA XVI

Care este a treia cerere?

RĂSPUNS

Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt.

ÎNTREBAREA XVII

Ce cuprinde într-însa această a treia cerere?

RĂSPUNS

Mai întîi, ne rugăm lui Dumnezeu să nu îngăduie să ne petrecem viața în lumea aceasta după voința noastră, ci să fim cîrmuiți după cum este voia și plăcerea Sa. Ne rugăm apoi să nu se facă din partea noastră și nici a celorlalți oameni vreo înfruntare sau vreo împotrivire față de voia Sa. Și, după cum îngerii în ceruri se supun în toate, fără să cîrtească, voinței lui Dumnezeu, tot astfel și oamenii, toți, să se supună lui Dumnezeu, pe pămînt, fără mîhnire și cu toată recunoștința. În al treilea rînd, arătăm cu această cerere a noastră că nu se poate ivi pentru noi, aleșii lui Dumnezeu, nici o întîmplare, atît în viața cucernică pe care trebuie să o ducem, cît și în ispitele și prigoanele vrăjmașului, fără îngăduirea și voința lui Dumnezeu, fiindcă Domnul Se îngrijește nu numai de noi,

36. Fil. 1, 23.
37. Mt. 25, 31.
38. I Cor. 15, 28.

dar și de firele de păr din capul nostru, după cum grăiește Scriptura: *Ci și perii capului vostru, toți sînt numărați*[39] și, în alt loc: *Și păr din capul vostru nu va pieri*[40].

ÎNTREBAREA XVIII

Care este a patra cerere?

RĂSPUNS

Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi.

ÎNTREBAREA XIX

Ce cuprinde într-însa această cerere?

RĂSPUNS

Mai întîi, este vorba de hrana cea mai presus de fire a sufletului nostru, care este cuvîntul lui Dumnezeu, despre care Scriptura spune: *Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu*[41]. Ne rugăm, așadar, să ne ferească Dumnezeu să înfometăm după cuvîntul Său cel sfînt, adică după învățătura lui Hristos. Fără de care omul cel dinlăuntru moare, ca lovit de foamete și de lipsă. Aci trebuie să ne amintim de moartea sufletului, care se abate mai ales asupra celor ce nu vor să asculte de cuvîntul Domnului și de învățături, și care dau o pildă rea. În al doilea rînd, cuprinde în sine cealaltă hrană a sufletului, adică împărtășania cu trupul și sîngele lui Hristos. Fiindcă astfel grăiește Hristos cu privire la aceasta: *Trupul Meu este adevărată mîncare și sîngele Meu, adevărată băutură. Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el*[42]. Ca să ne împărtășim deci, cu vrednicie, din hrana aceasta, ne rugăm — în această parte — ca El să ne-o dea, cu harul, adică, și cu iubirea Sa de oameni. Și cînd vom fi părtași acestor două hrane,

39. Lc. 12, 7.
40. Lc. 21, 18.
41. Mt. 4, 4.
42. In. 6, 55—56.

atunci vom avea în lăuntrul nostru împărăția cerurilor. Apoi și celelalte lucruri vremelnice și stricăcioase de care are trebuință alcătuirea noastră ni se vor da de către Dumnezeu, ca adaose, după cum stă scris: *Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă*[43]. În al treilea rînd, în această rugăciune, la cuvîntul care zice *pîinea*, se cuprind toate cîte sînt trebuincioase ca să ne păstrăm viața în această lume, atît cele care privesc hrana, cît și celelalte de care avem nevoie ca să trăim. La aceasta, fiecare trebuie să ia aminte să ceară cele ce sînt spre îndestulare și îndreptățite și nu pe cele de prisos și pentru desfătare, care țin de risipă și dau naștere la păcat. Pentru acestea spune Pavel: *Să umblăm cuviincios, ca ziua; nu în ospețe și în beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine*[44], iar în altă parte: *Ci avînd hrană și îmbrăcăminte, cu aceasta vom fi îndestulați*[45]. Iar cuvîntul *astăzi* înseamnă veacul cel de acum, cîtă vreme trăim în lumea aceasta, fiindcă în veacul viitor ne vom bucura de însăși arătarea și vederea lui Dumnezeu și de desfătarea de pe urma acesteia.

ÎNTREBAREA XX

Care este a cincea cerere?

RĂSPUNS

Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri.

ÎNTREBAREA XXI

Ce cuprinde această a cincea cerere?

RĂSPUNS

Mai întîi, această cerere cuprinde într-însa aceea că, prin ea, ne rugăm lui Dumnezeu să ne dea iertare pentru păcatele

43. Mt. 6, 33.
44. Rom. 13, 13.
45. I Tim. 6, 8.

noastre, mai ales pentru acelea pe care le-am săvîrşit după sfîntul botez, fie că ele sînt de moarte, fie că nu, şi prin care am supărat pe Dumnezeu sau pe aproapele, fie cu gîndul sau cu hotărîrea de a păcătui, fie cu cuvîntul sau şi cu fapta. În al doilea rînd, prin cererea aceasta, în care spunem : *iartă-ne nouă, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri,* ne îndatorăm noi înşine să iertăm pe duşmanii noştri. Aşadar, cine nu iartă aproapelui său, pentru lucrul cu care l-a vătămat, unul ca acesta în zadar face rugăciunea aceasta, fiindcă nu i se iartă păcatele ; mai vîrtos, rugăciunea lui se preface în păcat, după cuvîntul care spune : *Iar rugăciunea lui să se prefacă în păcat*[46], şi aceasta pe bună dreptate, fiindcă dacă şi noi nu vroim să iertăm fraţilor noştri cele mai mărunte greşeli pe care le-au săvîrşit spre mînia noastră, cum atunci păcatele noastre însele, neasemuit mai mari, pe care le-am săvîrşit faţă de Dumnezeu, să ni le ierte Acela pe Care, în fiecare zi şi ceas, şi în fiecare clipă Îl supărăm ?

ÎNTREBAREA XXII

Care este a şasea cerere ?

RĂSPUNS

Şi nu ne duce pe noi întru ispită.

ÎNTREBAREA XXIII

Ce se cuprinde în această cerere ?

RĂSPUNS

Mai întîi, Îl rugăm pe Dumnezeu să fim feriţi de toate ispitele. Şi dacă nu se poate altfel, ca măcar de acele ispite care întrec puterile noastre să ne ferească harul Său. Dintre acestea, unele vin de la lume, de la diavol, de la trup şi ne împing să păcătuim ; altele, de la tiranii care poartă război cu Biserica lui Dumnezeu, cu învăţături mincinoase, cu linguşiri, cu vorbe înşelătoare, cu minuni mincinoase, cu făgă-

46. Ps. 108, 7.

duințe de bani și slavă, și, în sfîrșit, cu silnicii, necazuri și nevoi, cu popreli și hrăpiri ale avutului, cu necinstiri, pe care — toate — le încercăm în zilele noastre. Încă ne mai rugăm lui Dumnezeu, în această cerere, ca, dacă se întîmplă să suferim și mucenie pentru numele Său sfînt, și pentru sfînta Biserică, mireasa Lui, și pentru adevărul Evangheliei Sale, să ne dea putere — cu harul Său — să putem îndura, cu tărie și bărbăție, pînă la capăt, suferințele pe care ni le vor pricinui și să ne bucurăm în ceruri de cununa muceniei și să nu îngăduie să suferim ceva care întrece puterile noastre.

ÎNTREBAREA XXIV

Care este a șaptea cerere ?

RĂSPUNS

Ci ne izbăvește de cel rău.

ÎNTREBAREA XXV

Ce lucruri se cuprind în această cerere ?

RĂSPUNS

Mai întîi, ne rugăm să ne păzească Dumnezeu de tot răul, adică de păcat și de toată răutatea care ațîță mînia lui Dumnezeu spre răzbunare. În al doilea rînd, ne rugăm să ne dea har, ca să putem scăpa de puterea mîniei Lui. *Ca să nu ne mustre cu mînia Sa, nici să ne certe cu urgia Sa* [47], *ci să întîmpinăm fața Lui întru mărturisire și în psalmi să-I strigăm Lui* [48]. În această cerere trebuie să înțelegem că ne rugăm să fim feriți de orice altă răutate pe care omul cu greutate o suferă, cum ar fi foame, ciumă, război, foc și altele asemenea. Pe acestea toate, rugăm iubirea Sa de oameni să le îndepărteze de la noi. Pe lîngă aceasta, încă mai cerem ca, la vremea morții noastre, să alunge de la noi toată ispita vrăjmașului față de sufletul nostru și să ne dea har să ne sfîrșim viața în

47. Ps. 6, 1.
48. Ps. 94, 2

cucernicie şi fără sminteală, sub acoperămîntul harului Său şi sub călăuzirea îngerului care ne păzeşte, fiindcă fericit este acela care moare în acest chip. De aceea toţi trebuie să rugăm fierbinte pe Dumnezeu să ne slobozească la vremea morţii noastre din toate ispitele şi înrîuririle diavolului. Şi, în sfîrşit, prin rugăciunea aceasta ne rugăm să ne izbăvim de pedeapsa veşnică a iadului şi de diavolul cel viclean.

ÎNTREBAREA XXVI

Care este a treia parte a Rugăciunii acesteia domneşti?

RĂSPUNS

Această încheiere: **că a Ta este împărăţia şi puterea şi slava, în veci, amin.**

ÎNTREBAREA XXVII

Ce se cuprinde în această încheiere?

RĂSPUNS

Încheierea aceasta are două părţi; cea dintîi glăsuieşte la fel cu începutul, deoarece, ca şi începutul, ne încredinţează că vom dobîndi cele ce vom cere, după cuviinţă, de la Dumnezeu, pentru că le cerem de la Părintele nostru. Aşa ne învaţă şi încheierea, că vom dobîndi toate pentru cîte ne-am rugat, fiindcă întreaga lume este a Însuşi Tatălui nostru: El o împărăţeşte şi toată făptura I se supune. A Lui este puterea şi slava, faţă de care nimic nu poate să se împotrivească, nici în cer, nici pe pămînt. Are, apoi, puterea să facă toate cîte L-am rugat, cu credinţă şi nădejde, şi nu pentru alta, ci numai pentru slava cea veşnică a sfînt numelui Său. Aceasta se află în acea parte care spune: *şi slava, în veci.* A doua parte a încheierii se află în cuvîntul care se zice: *amin.* Şi prin aceasta ne rugăm ca toate să se facă după cum ne-am rugat, fiindcă ne-am rugat cu credinţă şi nădejde, după voinţa Sa, precum spune Apostolul: *Aceasta este încrederea pe care*

o avem către El, că, dacă cerem ceva după voința Lui, El ne ascultă. Și dacă știm că El ascultă ceea ce Îi cerem, știm că dobîndim cererile pe care I le-am făcut [49].

ÎNTREBAREA XXVIII

Încheierea aceasta se leagă de Rugăciunea domnească?

RĂSPUNS

Însuși Hristos, sfîrșind rugăciunea pe care ne-a învățat, a spus cuvintele acestea, după cum se arată la Matei [50]. Încă și înțelesul încheierii arată cum că aceste cuvinte nu sînt deloc potrivnice Rugăciunii domnești. Mai degrabă, printr-însele, rugăciunea se face mai încredințată, fiindcă ne rugăm la Acela a Cărui putere se întinde peste toată lumea și toate I se supun. Dar dacă mirenii nu rostesc aceste cuvinte, aceasta nu strică nimic; fiindcă — pentru a da mai mare putere rugăciunii acesteia, la vremea cînd rugăciunile se fac în mijlocul poporenilor, dar și altminteri, cînd este de față un preot, — acela le rostește, cu toate că, dacă lipsește preotul, n-ar greși nici mireanul dacă le-ar rosti, pentru sine, ca și restul Evangheliei. De aceea, nu trebuie să se despartă niciodată aceste cuvinte de Rugăciunea domnească, pentru că însăși dreapta socoteală arată că numai pentru întărire, după porunca Bisericii, le rostește preotul, cînd rugăciunile se fac în fața poporenilor.

ÎNTREBAREA XXIX

Deoarece Fericirile se leagă de nădejde, întreb cîte sînt?

RĂSPUNS

Fericirile, pe care Hristos, Domnul nostru, le-a arătat în Evanghelie, sînt nouă, ceea ce sfințitul Hrisostom tălmăcește în aceste cuvinte: *Moise a dat zece porunci, iar Iisus Dom-*

49. I In 5, 14.
50. Vezi Mt. 6, 13.

nul lui Moise, nouă Fericiri. Iar mai jos: *Legea a dat zece porunci, iar Iisus, nouă Fericiri, pregătind cununa prin de trei ori trei.*

ÎNTREBAREA XXX

Care este prima Fericire?

RĂSPUNS

Fericiți cei săraci cu duhul, fiindcă a lor este împărăția cerurilor.

ÎNTREBAREA XXXI

Ce învățătură cuprinde în sine întîia Fericire?

RĂSPUNS

Învață despre bogățiile și bunurile lumii, care, dacă se strîng din belșug la cineva, din harul lui Dumnezeu, acela trebuie să le folosească astfel, ca și cum n-ar fi adevăratul lor stăpîn, ci un iconom al lor, nici să se îndrepte către ele cu o poftă prea mare a inimii, după cum spune sfințitul Psalmist: *Bogăția, de ar curge, nu vă lipiți inima de ea* [51]. Mai ales, potrivit cu vechea desăvîrșire a creștinilor, nu trebuie să avem nici un lucru numai al nostru, ci toate să fie îndeobște, cum au făcut cei dintîi creștini, pentru care Sfînta Scriptură mărturisește în acest chip: *Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște* [52], iar mai jos: *fiindcă toți cîți aveau țarini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute și-l puneau la picioarele apostolilor și se împărțea fiecăruia după cum avea cineva trebuință* [53]; și iarăși: *Iar toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau toate de obște* [54] Această virtute se cheamă sărăcie în duh. Se cere, totuși, ca

51. Ps. 61, 10.
52. Fapte 4, 32.
53. Fapte 4, 34—35.
54. Fapte 2, 44.

fiecare din obște să aibă îndestulare cît privește hrana și îmbrăcămintea sa, cu cinste și toți deopotrivă, fără nimic de prisos și fără podoabe zadarnice după dreapta socotință. În această virtute locul dintîi îl țin sihaștrii și călugării, care nu trebuie să se îngrijească nici de hrană îndeajuns, nici de veșmintele lor, ci, ca să aibă mai mare răsplată în ceruri, trebuie să rabde pentru tot ce le lipsește dintr-acestea, avînd în fața ochilor cuvintele : *Pînă în ceasul de acum flămînzim și însetăm ; sîntem goi și sîntem pălmuiți și pribegim. Și ne ostenim lucrînd cu mîinile noastre. Ocărîți fiind, binecuvîntăm. Prigoniți fiind, răbdăm. Huliți fiind, ne rugăm. Am ajuns ca gunoiul lumii, ca măturătura tuturor, pînă astăzi* [55]. Pentru o asemenea răbdare, deci, rînduiește Hristos împărăția Lui cea cerească. Nu rămîn însă în afara vieții celei veșnice și a mîntuirii aceia care au, cu îndreptățire, bunuri și avuții, dacă le și folosesc după dreptate, cheltuind, adică, pentru nevoile bisericii, pentru milostenii la săraci, la pribegi, la bolnavi și la ceilalți oameni în lipsuri, după cum a făcut Zaheu, grăind înaintea lui Hristos cuvintele acestea : *Iată, jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit* [56]. Dar cei care, din lăcomie și risipă, ajung la sărăcie neagră, să nu tragă nădejde la vreo plată, de la Dumnezeu, pentru această sărăcie. Mai degrabă să se pocăiască pentru risipirea bunurilor lor și pentru gospodăria lor nechibzuită. Cu toate acestea, nici ei nu trebuie să fie lipsiți de milostivirea drept-credincioșilor și, dacă se întorc la starea facerii de bine, nu se vor lipsi de plata lor.

ÎNTREBAREA XXXII

Care este a doua Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia.

55. I Cor. 4, 11.
56. Lc. 19, 8.

ÎNTREBAREA XXXIII

Ce învață această Fericire ?

RĂSPUNS

Fericirea aceasta învață, mai întîi, că fericiți sînt acei oameni drept-credincioși care, în tot timpul vieții lor, suferă în inima lor și se tînguiesc pentru păcatele lor trecute, cu care au mîniat pe Dumnezeu și pe aproapele lor, după cuvintele proorocului, care spune: *Vor veni fiii lui Izrael și împreună cu ei vor merge și fiii lui Iuda și, plîngînd, vor căuta pe Domnul-Dumnezeul lor*[57]. De Fericirea aceasta nu se învrednicesc cei ce plîng pentru patimi lumești și pămîntești, precum cei osîndiți, care nu-și plîng păcatele, ci mai degrabă se tem de pedepsele pe care trebuie să le sufere pentru răutățile lor. Sau aceia care pierd vreun lucru stricăcios și vremelnic și cei la fel cu dînșii. În al doilea rînd, această Fericire învață că fericiți sînt acei oameni care îmbunează și înseninează pe Dumnezeu, cu zdrobirea inimii și cu lacrămile lor care se varsă pentru păcatele aproapelui lor, rugînd pe Dumnezeu să le dea pocăință, de pildă să-i întoarcă pe eretici la Biserică, pe cei ce trăiesc fără rînduială să-i îndrume ca să-și îndrepte viața. În al treilea rînd, această Fericire învață că fericiți sînt aceia care suferă necazuri de la căpeteniile lumii și de la cei mai puternici, fiindcă sînt lipsiți, pe nedrept și fără pricină, de bunurile lor. Iar cînd se află în această stare nu trebuie să dorească răzbunare, ci rugîndu-se, cu amărăciunea din inima lor și cu jale, să-L îmblînzească pe Dumnezeu, punîndu-și toată nădejdea și încrederea lor în îndurarea lui Dumnezeu, pe care o și dobîndesc cu mîngîiere, fiind într-adevăr drept-credincioși și primind harul dumnezeiesc. În această Fericire se mai cuprind acei care suferă necazuri pentru dreapta lor credință și pentru sfînta Biserică, precum sînt toți mucenicii și cei asemenea lor.

57. Ier. 50, 4.

ÎNTREBAREA XXXIV

Care este a treia Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți cei blînzi, căci aceștia vor moșteni pămîntul.

ÎNTREBAREA XXXV

Ce învață această Fericire ?

RĂSPUNS

Fericirea aceasta învață, mai întîi, virtutea blîndeții și a cumpătării, ca și a ascultării pe care să o dăm lui Dumnezeu, Bisericii lui Hristos, mai marilor noștri, cu voie slobodă și cu căldură, fără vreo zăbavă, luînd de pildă pe Iisus Hristos cel blînd, Domnul nostru. Și dacă ne supunem mai marilor noștri, să socotim că dăm ascultare Însuși lui Hristos, iar cinstea și plecăciunea pe care o dăm celor mai bătrîni ai noștri, lui Hristos însuși I le purtăm. În al doilea rînd, Fericirea aceasta învață că acei oameni sînt fericiți, care nu supără pe nimeni, nu se ating de cinstea cuiva, nu ocărăsc, nu ponegresc, nici nu bîrfesc, ci se păstrează pe sine foarte smeriți, osîndindu-și mereu purtarea și spunînd că faptele lor sînt mărunte și nevrednice, ba chiar vrednice de dispreț. Cei care au însă datoria să-i povățuiască pe alții, dacă și grăiesc din căldura inimii lor, vreun cuvînt aspru către cel ce a greșit, nu spre ocară sau din nebăgare de seamă, ci spre întărirea aproapelui în cele duhovnicești, unii ca aceștia nu se lipsesc de la fericire, ci mai vîrtos își împlinesc datoria lor, după învățătura Apostolului, care spune : *Fraților, chiar de va cădea un om în vreo greșeală, voi cei duhovnicești îndreptați-l* pe *unul ca acesta cu duhul blîndeții, luînd seama la tine însuți, ca să nu cazi și tu în ispită*[58]. Și dacă cineva ar spune că este cu neputință ca un om să se stăpînească în mînia sa, atunci trebuie să-și îndrepte urgia și aprinderea nu împotriva aproapelui său, ci împotriva diavolului care ațîță voința omului și-l împinge să făptuiască tot răul. Cei care au acest dar moș-

58. Gal. 6, 1.

tenesc pămîntul făgăduinței, bucurîndu-se în viața aceasta de binefaceri din belșug de la Dumnezeu, iar în cea viitoare, așteptînd să guste din bucuria veșnică și din bunătățile Domnului, după cum grăiește Scriptura : *Cred că voi vedea bunătățile Domnului, în pămîntul celor vii* [59].

ÎNTREBAREA XXXVI

Care este a patra Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți cei ce flămînzesc și înseteazā de dreptate, că aceia se vor sătura.

ÎNTREBAREA XXXVII

Ce învață Fericirea aceasta ?

RĂSPUNS

Cum că acei oameni sînt fericiți care, dat fiind că sînt nedreptățiți, nu-și pot găsi dreptatea lor, fie pentru umilința lor, fie pentru sărăcie sau neîndemînare, fie pentru că sînt pribegi, sau din pricina puterii protivnicului lor, sau din altă pricină nedreaptă. Și aci trebuie să ia seama în cugetul lor cei care sînt mai mari la judecăți și au puterea să judece pricinile oamenilor, să nu fie asupriți sărmanii, văduvele și orfanii, cu legi nedrepte și fără noimă. Acestora le vorbește Scriptura, cînd spune : *Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsat, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă !* [60]. Dacă nu fac aceasta, cei nedreptățiți, flămînzind și însetînd după dreptate, se vor bucura de această Fericire. Iar Dumnezeu Se va mînia pe judecători, căci Scriptura zice : *Dorința săracilor a auzit-o Domnul, la rîvna inimii lor a luat aminte urechea Ta. Judecă pe sărac și pe smerit, ca să nu se mai mîndrească omul pe pămînt* [61].

---

59. Ps. 26, 19.
60. Is. 1, 17.
61. Ps. 9, 37—38.

ÎNTREBAREA XXXVIII

Care este a cincea Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți cei milostivi, căci aceia se vor milui.

ÎNTREBAREA XXXIX

Ce ne învață această Fericire ?

RĂSPUNS

Ne învață că acei oameni sînt fericiți, care săvîrșesc faptele milosteniei și ale iubirii de oameni.

ÎNTREBAREA XL

Care sînt faptele milosteniei ?

RĂSPUNS

Faptele milosteniei sînt de două feluri : cele care privesc trupul și cele care cată către suflet.

ÎNTREBAREA XLI

Care sînt faptele iubirii de oameni care privesc trupul ?

RĂSPUNS

Șapte : cea dintîi este să se dea celui înfometat să mănînce, după cum a spus Hristos : *Căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc* [62]. Adică la sărmani și neputincioși, care nu pot, prin strădania lor, să se hrănească. Și aceasta trebuie să se dea din acele bunuri pe care le va dobîndi cineva prin cinstea sa, prin însăși munca sa dreaptă, potrivit cu Scriptura, care spune : *Cinstește pe Domnul din averea ta și din pîrga tuturor roadelor tale* [63]. Și nu trebuie să se dea milostenie numai acelor sărmani care cer mereu de la lume sau locuiesc în aziluri, dar și celor care, de rușine, nu pot să ceară de pomană ; dar cu grijă, ca să nu se afle fapta milosteniei de ceilalți oameni, ca să se ducă vestea și să fie lăudată, după cum spu-

62. Mt. 25, 35.
63. Pilde 3, 9.

ne Hristos : *Deci, cînd faci milostenie, nu trîmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni ; adevărat grăiesc vouă : și-au luat plata lor*[64].

ÎNTREBAREA XLII

Care este a doua faptă a milosteniei?

RĂSPUNS

Să dai să bea celui însetat, adică aceluia care, din sărăcie și slăbiciune, nu poate avea apă să-și stingă setea. Prin acest cuvînt se înțelege orice fel de băutură, atunci cînd ți-e sete ; pe care, dacă o potolește cineva cu un pahar de apă rece, pentru un aproape al său însetat, va dobîndi fericirea, după cuvintele Mîntuitorului nostru, Care spune în Scriptură : *Iar oricine vă va da să beți un pahar de apă în numele Meu, fiindcă sînteți ai lui Hristos, adevărat zic vouă că nu-și va pierde plata sa*[65]. Într-aceasta se cuprind toate slujirile pe care le face cineva celor sărmani și neputincioși, în orice chip le-ar face. Care neputincioși nu pot să se ajute prin strădania și îndemînarea lor.

ÎNTREBAREA XLIII

Care este a treia faptă a iubirii de oameni ?

RĂSPUNS

Să îmbraci pe cel gol. Această Fericire o dobîndesc cei care, din iubire de oameni, își ajută aproapele în nevoia lui, îmbrăcîndu-l cînd este gol. Acestora Iisus Hristos le va întoarce plata în ziua judecății, zicînd : *Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*[66]. Aci se cuprind nu numai cei care sînt cu desăvîrșire goi, dar și cei care, chiar dacă au îmbrăcăminte, nu le este de ajuns ca să alunge frigul, sau care, și în alt chip, suferă și cu greu scapă cu viață, lipsiți fiind de îmbrăcăminte. Fiindcă, deopotrivă și față de unii ca aceștia, omul cel milostiv

64. Mt. 6, 2.
65. Mc. 9, 41.
66. Mt. 25, 34.

trebuie să arate vreo faptă a iubirii de oameni, dăruindu-le ceva de folos, ca să lupte cu vremea rece.

ÎNTREBAREA XLIV

Care este a patra faptă a milosteniei?

RĂSPUNS

Să mergi să cercetezi pe cel întemnițat. Pentru această faptă nu trebuie să cercetăm pricina pentru care cineva a fost întemnițat, sau cine este cel închis. Fiindcă oricine ar fi el și pentru orice josnică nelegiuire s-ar găsi în lanțuri, sîntem datori — pentru Hristos, Domnul nostru — să mergem să-l cercetăm și să-l mîngîiem, ca să nu cadă în deznădejde.

ÎNTREBAREA XLV

Care este a cincea faptă a milosteniei?

RĂSPUNS

Să mergi să cercetezi pe cei bolnavi. Această faptă trebuie să se săvîrșească fără să mai cauți dacă bolnavul îți este rudă, sau casnic, sau prieten, sau tovarăș. Fiindcă pe fiecare om care este bolnav și mai ales în spital sau în tîrg, unde nimeni nu-l cunoaște, trebuie să-l cercetezi în acest chip; să-l mîngîi cu vorba, luînd parte, din inimă, la suferința lui. În al doilea rînd, să sfătuiești pe bolnav să îndure, cu inimă răbdătoare, această suferință a lui și să nu zădărnicească, cu mîhnirea inimii sale, cercetarea aceasta a lui Dumnezeu; să nu murmure, ci mai degrabă să laude cu gura și cu inima pe Dumnezeu, Care-i arată această voie a Sa și să-și pună nădejdea sa tare în iubirea Lui de oameni, cum că îl va tămădui. Și pe lîngă acestea să-l îndemne să se mărturisească, cu inima zdrobită și smerită, pentru păcatele pe care le-a făcut ca om și să primească preacuratele Taine și să facă maslu, după obiceiul Bisericii. Fiindcă Tainele acestea folosesc în multe privințe, nu doar la mîntuirea sufletelor, ci și la sănătatea trupului. Să facă rugăciuni neîncetate lui Dumnezeu, să-l pună și în rugăciunile de

obşte ale întregii Biserici, mai ales cînd acela, din pricina sărăciei sale, nu poate să-şi înfăţişeze boala sa în biserică. Se cade, atunci, ca omul milostiv să-şi cheme duhovnicul său ca să săvîrşească cele de trebuinţă pentru aceasta. Şi, în sfîrşit, să-l sfătuiască pe bolnav să nu cadă din întîmplare în eresuri, oprite de Biserică, adică să vrea să-şi dobîndească sănătatea, prin preziceri şi învoieli cu diavolul, fiindcă prin acestea mai degrabă se vatămă decît se izbăveşte. Ci să-şi pună toate încrederea şi nădejdea în mila lui Dumnezeu şi să ia leacurile acelea pe care i le fac doctorii cei învăţaţi. Cercetarea aceasta a bolnavilor îi face fericiţi pe cei ce o săvîrşesc, şi în lumea aceasta, şi în ceruri. Iar dacă vreun bolnav ar avea, poate, o boală molipsitoare şi mai cu seamă ciumă, atunci lucrarea aceasta să o facă păzindu-şi viaţa, cu oameni pricepuţi la această treabă, care ajută la asemenea boli fără să se vatăme.

ÎNTREBAREA XLVI

Care este a şasea faptă a milosteniei?

RĂSPUNS

Să primeşti în casa ta pe străin. Şi fapta aceasta trebuie să se săvîrşească cu veselie, pe faţă şi în inimă. Şi, mai ales, trebuie strînşi în casă acei străini care, mergînd la locurile sfinte să se închine, după făgăduinţa făcută, trag sau poposesc în oraşe. Aceştia sînt toţi închinătorii şi toţi sărmanii pe care trebuie să-i ajute în nevoile lor, după puterile sale, cel ce doreşte să dobîndească această Fericire. Şi, mai cu deosebire, trebuie luaţi în casă cei care zac bolnavi în pieţe şi pe drumuri, cerşetorii.

ÎNTREBAREA XLVII

Care este a şaptea faptă a milosteniei?

RĂSPUNS

Să înmormîntezi pe cei morţi. Această faptă trebuie să o săvîrşească fiecare cu bunăvoinţă, mai ales faţă de cei care au

răposat în sărăcie cumplită. Să le aducă cele trebuincioase la înmormîntare, potrivit cu obiceiul creștinilor, așa cum a făcut Tobie [67]. Dar dacă vreunul din prieteni sau rude se prăpădește, atunci lucrarea aceasta se îndeplinește cu ajutorul și însoțirea bărbaților drept-credincioși și cucernici, care însoțesc trupul neînsuflețit pînă la mormînt, cu cereri și rugăciuni către Domnul, pentru sufletul răposatului.

ÎNTREBAREA XLVIII

Care și cîte sînt faptele milosteniei care privesc sufletul ?

RĂSPUNS

Șapte : Mai întîi să îndemni pe păcătos să se lepede de păcat și să-l aduci la o viață mai bună, precum mărturisește Scriptura : *Frații mei, dacă vreunul va rătăci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mîntui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate* [68]. Această faptă a iubirii de oameni este cea dintîi și mai deosebită, care îndeamnă pe dreptcredincios să se milostivească de aproapele său, fiindcă nu cuprinde într-însa bunuri trecătoare, ci veșnice. Dar trebuie să iei aminte cînd faci asemenea lucru, ca nu cumva să-l aduci pe păcătos la deznădejde, prin vreo nebăgare de seamă a ta. Sau la prea multă încredere în milostivirea lui Dumnezeu. Căci cu aceste două lucruri, mai degrabă vei păgubi pe păcătos, decît să-i fii de folos. Trebuie, așadar, să ții calea de mijloc, cu înțelepciune. Și dacă, poate, cineva nu va fi în stare să săvîrșească această faptă, să găsească pe altul, cu mai multă îndemînare în asemenea lucruri. La fel trebuie să ne purtăm și cînd se întîmplă să întoarcem la adevărata credință pe eretici și pe shismatici.

67. Vezi Tob. 2, 4—7.
68. Iac. 5, 19.

ÎNTREBAREA XLIX

Care este a doua faptă a milosteniei după duh ?

RĂSPUNS

Să înveţi pe cel neînvăţat şi neştiutor ; şi asemenea faptă o săvîrşeşte cum se cuvine cel ce va învăţa pe neştiutor că trebuie să creadă într-un singur Dumnezeu, Cel în trei chipuri, gîndind că el este în stare să dea învăţătură. Altminteri să caute pe altul mai înţelept şi mai pregătit, ca să nu se întîmple ca, un orb călăuzind pe un alt orb, să cadă amîndoi în prăpastie. În al doilea rînd, trebuie să înveţe pe neştiutor cum să se roage lui Dumnezeu şi pe ce cale, rugîndu-se, să-I înfăţişeze lui Dumnezeu cererile sale. Să-l înveţe şi poruncile lui Dumnezeu, aşa încît să poată să le păzească cu uşurinţă. Şi, în sfîrşit, aci se are în vedere să ne îngrijim să deprindă copiii orfani cunoştinţe şi cuminţenie, aşa încît, cu vremea, să fie şi ei în stare să folosească Bisericii şi Stăpînirii rugîndu-se lui Dumnezeu pentru binefăcătorul lor. Dacă nu facem aceasta, trebuie să ne temem de acea judecată aspră cu care s-a osîndit cel ce a luat un talant şi l-a înapoiat fără nici o dobîndă.

ÎNTREBAREA L

Care este a treia faptă duhovnicească a milosteniei ?

RĂSPUNS

Să sfătuieşti fără greş pe cel ce are nevoie de sfat. Fapta aceasta se săvîrşeşte cînd, prin poveţe cucernice şi creştineşti şi prin sfaturi bune, îi întorci pe oamenii care duc o viaţă ticăloasă, la o mai bună socotinţă a vieţii. Încă şi atunci, cînd oamenii dau peste vreo supărare şi încurcătură, că nu ştiu să afle în ce chip să se ajute. Atunci trebuie să li se întindă cu plăcere acest leac al poveţii, ca să-şi izbăvească viaţa şi cinstea lor. La aceasta se mai adaugă un lucru : să dai de ştire aproapelui tău pentru orice primejdie atîrnă asupra lui, fie pentru viaţa,

fie pentru cinstea sa și el nu o cunoaște. Însă într-asemenea chip, încît între asemenea oameni să nu se nască vrăjmășii și primejdii încă și mai rele.

ÎNTREBAREA LI

Care este a patra faptă a milosteniei duhovnicești ?

RĂSPUNS

Să te rogi pentru aproapele tău. Această faptă a iubirii de oameni cade mai întîi în sarcina duhovnicilor și a preoților Bisericii, apoi într-a mirenilor. Despre aceasta am vorbit mai pe larg la a șasea poruncă bisericească.

ÎNTREBAREA LII

Care este a cincea faptă a milosteniei după duh ?

RĂSPUNS

Să mîngîi pe cel întristat. Această faptă a milosteniei se săvîrșește pentru aceea, ca să nu facem pe nimeni să se simtă apăsat sau să se supere pe noi, nici să-i dăm prilej să se mîhnească, potrivit cu Apostolul, care spune : *Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii. Nu vă răzbunați singuri, iubiților, ci lăsați loc mîniei lui Dumnezeu, căci scris este: A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti, zice Domnul*[69]. Și aceasta trebuie să se spună atunci cînd cineva este apăsat de păcate grele sau este foarte bolnav, sau este covîrșit de o mare tristețe sau nefericire. Pe acești oameni trebuie să-i mîngîiem.

ÎNTREBAREA LIII

Care este a șasea faptă a milosteniei duhovnicești ?

---

69. Rom. 12, 18—19.

RĂSPUNS

Să îndurăm ocările cu răbdare. Această faptă a milosteniei se săvîrşeşte cînd trebuie să suferim ceva pentru Hristos. Atunci trebuie să o facem cu răbdare, veselindu-ne, fiindcă Domnul nostru Iisus Hristos a suferit ocări mai mari pentru noi, după cum s-a spus : *Că şi Hristos a pătimit pentru voi, lăsîndu-vă pildă, ca să păşiţi pe urmele Lui*[70]. Apoi nu trebuie să dorim răul celor care ne vatămă şi ne împilează, nici să răsplătim răul cu rău, după cum spune Apostolul : *Nu răsplătiţi nimănui răul cu rău*[71]. Mai degrabă, cînd suferim ceva pe nedrept, trebuie să binecuvîntăm pe Dumnezeu şi să-L rugăm să ierte pe vrăjmaşii noştri.

ÎNTREBAREA LIV

Care este a şaptea faptă a milosteniei duhovniceşti ?

RĂSPUNS

Să iertăm greşelile cu care greşesc alţii faţă de noi. De această faptă a milosteniei ne bucurăm atunci cînd iertăm duşmanilor noştri nedreptăţile pe care ni le fac, de orice fel ar fi, mai ales şi prin rugăciunea de care am vorbit şi prin iertarea celui ce ne-a vătămat. Şi această iertare trebuie să se întîmple nu numai o dată pe zi, ci de şaptezeci şi şapte de ori zilnic, după cum Mîntuitorul nostru l-a învăţat pe Petru, care-L întrebase, şi a zis : *Nu zic ţie, pînă de şapte ori, ci pînă de şaptezeci de ori cîte şapte*[72].

ÎNTREBAREA LV

Care este a şasea Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

---

70. I Pt. 2, 21.
71. Rom. 12, 17
72. Mt. 18, 22.

ÎNTREBAREA LVI

Ce învață această Fericire ?

RĂSPUNS

În această Fericire se laudă curăția, fiindcă cel ce va vedea pe Dumnezeu trebuie să fie curat, atît la trup, cît și la suflet, în toate gîndurile sale. Fiindcă gîndurile necurate pîngăresc chipul lui Dumnezeu și îndepărtează din suflet ființarea harului dumnezeiesc.

ÎNTREBAREA LVII

Care este a șaptea Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți făcătorii de pace, căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.

ÎNTREBAREA LVIII

Ce învață această Fericire ?

RĂSPUNS

Cum că aceia, mai întîi, primesc harul acestei fericiri, care zilnic aduc jertfe nesîngeroase lui Dumnezeu, prin rugăciuni și posturi pentru dușmăniile care sînt între oameni și Dumnezeu, și potolesc mînia Lui cea dreaptă, împăcînd harul Lui cu cei ce au păcătuit. În al doilea rînd, aceia care prin mijlocirea lor înțeleaptă și binevenită înlătură vrăjbile și vrăjmășiile pe care oamenii le au unii cu alții și-i unesc pe ei în iubire, făcîndu-i, din dușmani, prieteni. În al treilea rînd, aceia care, cu sfaturile lor, împiedică prilejurile de războaie între împărați și voevozi, ca să nu se întîmple vărsări de sînge și omoruri.

ÎNTREBAREA LIX

Care este a opta Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.

ÎNTREBAREA LX

Ce învață această Fericire ?

RĂSPUNS

Cum că fericirea aceasta este a acelora care spun adevărul, osîndind răutățile și vicleșugurile păcătoșilor, de unde li se trage multă pizmă, așa încît deseori sînt lipsiți pînă și de viață, cum a pățit Ioan Botezătorul, de la Irod ; și alții. În aceasta se cuprind toți învățătorii Bisericii, vestitorii Evangheliei, mărturisitorii care, pentru învățătura și predica lor mîntuitoare, deseori își dobîndesc dușmănii și lipsă de recunoștință de la ucenicii și ascultătorii lor.

ÎNTREBAREA LXI

Care este a noua Fericire ?

RĂSPUNS

Fericiți veți fi voi cînd vă vor ocărî și vă vor prigoni și vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea.

ÎNTREBAREA LXII

Ce cuprinde Fericirea aceasta ?

RĂSPUNS

Cum că de această fericire se bucură apostolii, mucenicii și toți cîți sînt prigoniți pentru credința lor ortodoxă și sobornicească, și suferă osînde, chinuri, sînt lipsiți de bunurile lor, de cinstea lor și de veniturile lor, sînt alungați din țară, sînt crîncen despărțiți de această viață, vărsîndu-li-se sîngele.

ÎNTREBAREA LXIII

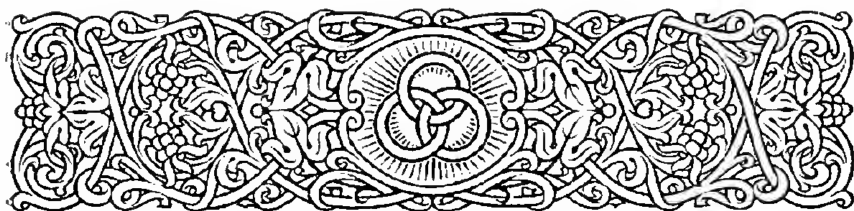
Ce părere trebuie să avem despre acele fapte pentru care Hristos rînduiește Fericirea ?

RĂSPUNS

Mai întîi, cum că faptele cele bune sînt atît de legate între ele, încît cine va avea, la drept vorbind și cu adevărat, o vir-

tute le are încă și pe toate celelalte. Și cine e cu totul lipsit de una din virtuți este lipsit și de celelalte toate. În al doilea rînd, așa trebuie să gîndim despre faptele bune de care am vorbit : că cei care le săvîrșesc, nu numai că se vor bucura în ceruri de o fericire veșnică, ci și în lumea aceasta, bucurîndu-se de bunurile vremelnice, prin îngăduința lui Dumnezeu au și aici fericirea, după cuvintele lui Hristos, Care a zis : *Și oricine a lăsat case sau frați, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine, pentru numele Meu, înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică*[73]. Și, în alt loc : *Nu este nimeni care și-a lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă sau tată, sau copii, sau țarine pentru Mine și pentru Evanghelie și să nu ia însutit — acum, în vremea aceasta de prigoniri — case și frați și mame și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină, viața veșnică*[74].

73. Mt. 19, 29.
74. Mc. 10, 29.

PARTEA A TREIA A MĂRTURISIRII ORTODOXE A BISERICII RĂSĂRITENE

DESPRE DRAGOSTE

ÎNTREBAREA 1

Ce cuprinde partea a treia a Mărturisirii ortodoxe ?

RĂSPUNS

Partea a treia a Mărturisirii ortodoxe vorbește de dragostea pentru Dumnezeu și pentru aproapele. Ea se cuprinde în cele zece porunci dumnezeiești, pe care Domnul nostru Iisus Hristos le-a întărit în legea cea nouă și pe care le-a propovăduit mai deplin ; pentru care spune : *Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăția cerurilor ; iar cel ce le va face și va învăța [și pe alții], acesta mare se va chema în împărăția cerurilor*[1].

1. Mt. 5, 19.

ÎNTREBAREA II

Pentru ca să cercetăm aceste porunci dumnezeiești, de ce avem trebuință ?

RĂSPUNS

Trebuie să știm mai întîi aceasta : că, dintre poruncile lui Dumnezeu, unele poruncesc să facem binele, iar altele ne opresc să facem răul. De aceea, cine vrea să înțeleagă aceste porunci, trebuie să știe mai întîi ce este binele și ce este răul. Iar binele este, la drept vorbind, virtutea, iar răul, mai ales, păcatul. Pentru aceasta trebuie, în primul rînd, să vorbim despre virtuți și patimi și apoi, despre cele zece porunci ale Domnului și Dumnezeului nostru.

ÎNTREBAREA III

Ce părere trebuie să avem despre virtuțile creștine, adică despre faptele cele bune ?

RĂSPUNS

Faptele bune, adică virtutea creștină, sînt o roadă care se naște din credință, ca dintr-un pom, după cum stă scris : *După roadele lor îi veți cunoaște*[2]. Și, într-alt loc : *Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*[3]. Iar Ioan : *Și întru aceasta știm că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui*[3bis]. Numai că, pentru ca să înțeleagă fiecare mai ușor ce este virtutea creștină, spunem că faptele cele bune sînt împlinirea poruncilor lui Dumnezeu și pe care le săvîrșește cineva bucuros, cu ajutorul dumnezeiesc și cu sprijinul minții omenești, cu însăși voia sa, care se naște din dragostea către Dumnezeu și către aproapele, cînd nu este împiedicată de nici un lucru care să fie, la drept vorbind, o piedică.

2. Mt. 7, 16.
3. In. 13, 35.
3 bis. I In. 2, 3.

ÎNTREBAREA IV

Dintre virtuțile creștine, care sînt cele mai de trebuință?

RĂSPUNS

Cele mai de trebuință, fără de care nimeni nu poate, în nici un chip, să se mîntuiască, sînt acestea trei : credința, nădejdea și dragostea, pe care le arată Apostolul cînd spune : *Și acum rămîn acestea trei : credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea* [4]. Iar despre cele două virtuți dintîi, adică credința și nădejdea, am dat învățătură îndeajuns, după a noastră socotință, în cele dintîi două părți ale Mărturisirii ortodoxe. Iar despre dragoste vom vorbi în cea de față (luminîndu-ne Duhul cel dumnezeiesc), cînd va veni vorba de poruncile lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA V

Din aceste trei virtuți cuprinzătoare și deosebite, care altele izvorăsc?

RĂSPUNS

Acestea trei : rugăciunea, postul și milostenia, care, odrăslind din credință, prin nădejde, întru dragoste, se fac bine primite de Dumnezeu.

ÎNTREBAREA VI

Ce este rugăciunea?

RĂSPUNS

Despre rugăciune îndestul am vorbit în partea a doua a Mărturisirii ortodoxe.

ÎNTREBAREA VII

Ce este postul?

RĂSPUNS

Postul (judecat după virtuțile creștine) este o înfrînare de la toate mîncările sau de la unele — pentru vreo boală, cumva

4. I Cor. 13, 13.

— la fel şi de la băuturi şi de la toate cele lumeşti şi de la toate poftele cele rele, ca să poată creştinul să-şi facă rugăciunea sa mai cu înlesnire şi să îmbuneze pe Dumnezeu. Încă şi pentru a ucide poftele trupului şi a primi harul lui Dumnezeu. Despre acest post Scriptura ne lămureşte, zicînd: *În toate înfăţişîndu-ne pe noi înşine ca slujitori ai lui Dumnezeu, în multă răbdare, în necazuri, în nevoi, în strîmtorări; în bătăi, în temniţe, în tulburări, în osteneli, în privegheri, în posturi*[5]. Şi, într-alt loc: *Sunaţi din trîmbiţă în Sion, gătiţi postiri sfinte, prăznuiţi sărbătoarea cea pentru toţi!*[6]. Şi, mai jos: *Milostiveşte-Te, Doamne, către poporul Tău şi nu face de ocară moştenirea Ta*[7]. Postul acesta, cînd se săvîrşeşte în chipul cuvenit, pricinuieşte mare ispăşire înaintea lui Dumnezeu pentru păcatele noastre, cum s-a întîmplat cu cetatea niniviţilor. Despre aceasta se vorbeşte mai pe larg la poruncile Bisericii.

ÎNTREBAREA VIII

De cîte feluri este postul?

RĂSPUNS

Postul este de două feluri: unul pentru care este obicei să se facă la anume vremi statornicite, cum ar fi cele patru posturi din fiecare an, ca şi miercurea şi vinerea. Altul, care — după vreo împrejurare — se ţine şi o singură dată şi se săvîrşeşte din felurite pricini, care se ivesc în unele oraşe şi ţări. Pe acesta îl vesteşte întîi-stătătorul Bisericii. Şi asemenea post trebuie ţinut pentru pricina aceasta: să se dea, adică, ascultare Bisericii. Postul mai este: unul obştesc, şi altul în parte. Obştesc este cel pe care îl ţine întreaga Biserică; iar în parte, cel pe care îl ţine vreo eparhie deosebită sau un oraş, sau un ţinut, sau cîte un om pe seama lui. Şi acesta se ţine, fie după o făgăduinţă anume pe care a făcut-o cineva de la sine, fie că este după porunca duhovnicului său.

---

5. II Cor. 6, 4.
6. Ioel, 2, 15.
7. Ioel, 2, 17.

ÎNTREBAREA IX

Ce este milostenia?

RĂSPUNS

Milostenia este o faptă a îndurării, cu care cineva face bine sufletului sau trupului cuiva în nevoie, necătînd ce fel de om este cel care are trebuință de milostenie. Această virtute este foarte trebuincioasă creștinului, cum învață Sfînta Scriptură, cînd zice: *Căci milostenia izbăvește de la moarte și curăță orice păcat. Cei ce fac milostenie și dreptate vor trăi mult*[8]. Și, în Noul Testament, rînduindu-se milostenia, se zice așa: *Du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer*[9]. Și, la Judecata din urmă, hotărăște Hristos să dea plată mare celor milostivi, zicînd: *Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut*[10]. *Atunci va zice* [Împăratul celor de-a dreapta Lui]: *Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*[11]. Milostenia, împreună cu postul, face bineprimită rugăciunea către Dumnezeu, încît El să-i dea ascultare, cum a spus îngerul lui Cornelie: *Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu*[12]. În această virtute se cuprind și toate faptele milosteniei, pentru care am dat învățătură în partea a doua a acestei Mărturisiri ortodoxe.

ÎNTREBAREA X

Din aceste virtuți, care altele se mai trag încă?

RĂSPUNS

Patru virtuți de căpetenie: înțelepciunea, dreptatea, bărbăția și cumpătarea.

8. Tob. 12, 9.
9. Mt. 19, 21.
10. Mt. 25, 40.
11. Mt. 25, 34.
12. Fapte 10, 4.

ÎNTREBAREA XI

Ce este înțelepciunea creștină?

RĂSPUNS

Înțelepciunea creștină este o purtare de grijă și un gînd bun, mai înainte chibzuite și socotite, ca să nu mîniem pe Dumnezeu și pe aproapele nostru prin nici o faptă sau socotință a noastră. Pentru această înțelepciune ne învață Domnul, zicînd: *Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii* [13]. Aceasta tălmăcește dumnezeiescul Pavel, zicînd: *Deci luați seama cu grijă cum umblați, nu ca niște neînțelepți, ci ca cei înțelepți, răscumpărînd vremea, căci zilele rele sînt. Drept aceea, nu fiți fără de minte, ci înțelegeți care este voia Domnului* [14]. Asemenea înțelepciune creștină se întemeiază pe curăția și lipsa de vicleșug a inimii, și pe toată cuviința și blîndețea și pe toată judecata, ca să nu fim înșelați de vrăjmașul sufletului nostru și de cei care ne vatămă.

ÎNTREBAREA XII

Ce este dreptatea?

RĂSPUNS

Dreptatea este o virtute care împarte fiecăruia ce i se cuvine și păstrează ceea ce este al său, fără să caute la oameni, nu numai în cele ce privesc avuția, ci și cinste și vrednicii. Iar înțelepciunea creștină nu numai că răsplătește răul cu binele, dar nu îngăduie nici să dorim răul celui care ne-a făcut un rău. După învățătura Apostolului, care spune: *Nu răsplătiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea oamenilor* [15]. Despre această dreptate zice același Apostol: *Dați deci tuturor cele ce sînteți datori: celui cu darea, dare; celui cu vama, vamă; celui cu teama, teamă; celui cu cinstea, cinste. Nimănui cu nimic nu fiți datori, decît cu iubirea unuia față de altul; că cel care iubește pe aproapele a împlinit legea* [16].

13. Mt. 10, 16.
14. Ef. 5, 15.
15. Rom. 12, 17.
16. Rom. 13, 7.

ÎNTREBAREA XIII

Oare întîi-stătătorii și judecătorii păcătuiesc față de dreptate, cînd pedepsesc pe cei vinovați pentru greșelile lor ?

RĂSPUNS

Nu păcătuiesc, fiindcă nu este stăpînire fără numai de la Dumnezeu, după cum grăiește Pavel : *Și dregătorii nu sînt frică pentru fapta cea bună, ci pentru cea rea. Voiești, deci, să nu-ți fie frică de stăpînire ? Fă binele și vei avea laudă de la ea. Căci ea este slujitoare a lui Dumnezeu spre binele tău. Iar dacă faci rău, teme-te, căci nu în zadar poartă sabia ; pentru că ea este slujitoare a lui Dumnezeu și răzbunătoare a mîniei Lui, asupra celui ce săvîrșește răul* [17].

ÎNTREBAREA XIV

Ce este cumpătarea ?

RĂSPUNS

Cumpătarea este o măsură pe care cineva o ține la mîncare și băutură și încă și la vorbele lui, și în toate faptele, prin care alege și ce i se cade lui, potrivit cu Apostolul, care zice : *Să umblăm cuviincios, ca ziua : nu în ospețe și în beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă* [18]. La fel și în altă parte : *Toate să se facă cu cuviință și după rînduială* [19].

ÎNTREBAREA XV

Ce este bărbăția ?

RĂSPUNS

Bărbăția, privită ca o virtute creștină, este o statornicie a minții pe care o are cineva ca să zădărnicească toate ispitele pe care le suferă de la vrăjmașul văzut și nevăzut, pentru

17. Rom. 13, 3—4.
18. Rom. 13, 13.
19. I Cor. 14, 40.

Hristos. Tălmăcind această statornicie, Apostolul astfel grăiește : *Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos ? Necazul, sau strîmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia ?* [20]. Iar mai jos : *Căci sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos, Domnul nostru* [21]. Despre asemenea virtuți am dat învățătură, cînd am vorbit despre darurile Sfîntului Duh și despre celelalte virtuți.

ÎNTREBAREA XVI

Ce este păcatul ?

RĂSPUNS

Păcatul nu are ființă prin el însuși, fiindcă nu e făptură a lui Dumnezeu. De aceea este cu neputință să se lămurească ce este el. Totuși este cu putință să spunem că este o voie neînfrînată a omului și a diavolului sau, cum spune Sfînta Scriptură : *Păcatul este nelegiuirea* [22], adică păcatul este călcarea legii lui Dumnezeu. Iar această călcare este, la drept vorbind, o împotrivire față de voia lui Dumnezeu, izvorînd din cugetul și din însăși voința celui ce calcă legea. De la această împotrivire se trage moartea și toată mînia dumnezeiască, după cum spune Scriptura : *Pofta, zămislind, naște păcat, iar păcatul, o dată săvîrșit, aduce moarte* [23].

ÎNTREBAREA XVII

De cîte feluri este păcatul ?

RĂSPUNS

După Sfînta Scriptură, unele păcate sînt spre moarte, iar altele nu. De aceea unele păcate sînt păcate de moarte, iar altele nu sînt.

20. Rom. 8, 35.
21. Rom. 8, 38.
22. I In 3, 4.
23. Iac. 1, 15.

ÎNTREBAREA XVIII

Ce este păcatul de moarte ?

RĂSPUNS

Este vorba de păcat de moarte cînd pofta fără rînduială a omului va săvîrşi o faptă pe care o opreşte limpede porunca lui Dumnezeu. Sau cînd omul nu vrea să facă, cu voia şi alegerea lui, ceea ce îi porunceşte Dumnezeu. Dintr-această pricină se răceşte dragostea către Dumnezeu şi către aproapele. Şi o atare poftă desparte pe om de harul lui Dumnezeu şi-l ucide, dacă se şi săvîrşeşte cu fapta. Pentru aceasta ne-am învăţat a-i spune păcat de moarte, cum grăieşte şi Apostolul : *Pentru că plata păcatului este moartea*[24]. Dacă este însă numai o învoire a cuiva să săvîrşească păcatul, aceasta răneşte sufletul, dar nu-l ucide cu totul.

ÎNTREBAREA XIX

De cîte feluri este păcatul de moarte ?

RĂSPUNS

Un păcat de moarte este cel strămoşesc, altele ţin de alegerea omului.

ÎNTREBAREA XX

Ce este păcatul strămoşesc ?

RĂSPUNS

Păcatul strămoşesc este călcarea legii dumnezeieşti care a fost dată, în rai, strămoşului Adam, cînd i s-a spus : *Iar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mănînci, căci, în ziua în care vei mînca din el, vei muri negreşit !*[25]. Acest păcat strămoşesc a trecut, de la Adam, la întreaga fire omenească, fiindcă toţi ne găseam atunci în Adam şi astfel prin Adam, singur, păcatul a trecut în noi toţi. De aceea ne-am zămislit şi

24. Rom. 6, 23.
25. Fac. 2, 17.

ne-am născut cu acest păcat, după cum învață Sfînta Scriptură, cînd zice: *Printr-un om a intrat păcatul în lume și, prin păcat, moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el*[26]. Acest păcat strămoșesc nu poate fi șters cu nici o pocăință, ci este nimicit numai prin harul lui Dumnezeu, prin iconomia întrupării Domnului nostru Iisus Hristos și prin vărsarea cinstit sîngelui Său. Și aceasta se face în Taina sfîntului botez, pentru că cine nu s-a botezat, acela nu este slobod de păcat, ci este fiu al mîniei și pedepsei veșnice, după cum s-a spus: *Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu*[27].

ÎNTREBAREA XXI

Ce este păcatul de moarte din alegerea omului?

RĂSPUNS

Păcatul de moarte din alegerea omului este cel pe care-l săvîrșim după botez, noi înșine, cu a noastră singură voie și socotință, la vîrsta noastră deplină, față de porunca fățișă a lui Dumnezeu, părăsind dragostea cea către Dumnezeu și către aproapele. Prin acest păcat pierdem harul dumnezeiesc pe care l-am primit la sfîntul botez, și împărăția cerească, și ne facem robi ai morții veșnice, după cum spune Apostolul: *Au nu știți că celui ce vă dați, spre ascultare, robi, sînteți robi aceluia căruia vă supuneți: fie ai păcatului spre moarte, fie ai ascultării spre dreptate?*[28]. Acest păcat se stinge prin pocăință și prin milostivirea lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru, cînd preotul dezleagă păcatele celui ce se pocăiește, la vremea mărturisirii.

---

26. Rom. 5, 12.
27. In 3, 5.
28. Rom. 6, 16.

ÎNTREBAREA XXII

În cîte părți putem să despărțim păcatul zis din alegerea omului?

RĂSPUNS

În trei: iar în partea dintîi putem pune pe cele mai cuprinzătoare păcate de moarte, adică acelea din care se nasc altele. Într-a doua, cele care se fac împotriva Duhului Sfînt. Iar într-a treia, cele care mai adesea strigă pentru răzbunare din partea lui Dumnezeu, pe această lume.

ÎNTREBAREA XXIII

Care sînt cele mai cuprinzătoare păcate de moarte?

RĂSPUNS

Acestea: trufia, setea de bogăție, curvia, pizma, lăcomia, mînia și lenea.

ÎNTREBAREA XXIV

Ce este trufia?

RĂSPUNS

Trufia este o dorință necumpănită de măreție, fără îndreptățire, pentru ca cineva să-i întreacă pe toți ceilalți semeni ai săi, pe drept sau pe nedrept. Acest păcat a fost cel dintîi care s-a născut în Luceafărul acela, din care toate celelalte [păcate] au izvorît, ca dintr-o fîntînă otrăvită. Pentru acesta grăiește Înțelepciunea: *Frica de Dumnezeu este urgisirea răului; mîndria și obrăznicia, calea răutății* [29]. Iar în altă parte [spune] Scriptura: *Urîtă este înaintea Domnului și a oamenilor trufia* [30]. Acestui păcat i se împotrivește virtutea smereniei, pe care Domnul nostru Iisus Hristos, întemeind-o și îndemnîndu-ne să o ținem, spune: *Învățați-vă de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre* [31].

29. Pilde 8, 13.
30. Înț. Sir. 10, 7.
31. Mt. 11, 29.

ÎNTREBAREA XXV

Care păcate se nasc, deosebit, din această răutate?

RĂSPUNS

Acestea: să-l bănuiască cineva de rău pe aproapele său și să-i ponegrească pe oamenii Bisericii sau pe mireni; să nu se supună Bisericii și cîrmuitorilor. Lăudăroșenia, fățărnicia, certurile, încăpățînările, dezbinările, iscodirea fără rost, prea marea încredere în sine, nesocotirea poruncilor lui Dumnezeu, îndeletnicirea și obișnuința cu răul și altele asemenea. Și cine vrea să fie slobod de păcatul acesta trebuie să aibă totdeauna în minte cuvîntul pe care l-a spus Dumnezeu lui Adam: *Căci pămînt ești și în pămînt te vei întoarce* [32], și judecata din urmă și pedeapsa veșnică și încă și aceste cuvinte ale Apostolului, care spune: *Pentru că Dumnezeu, celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har* [33].

ÎNTREBAREA XXVI

Ce este setea de avuții?

RĂSPUNS

Setea de avuții este o dorință necumpănită de a avea bogăție și acareturi. Despre acest păcat, Scriptura spune: *Cel ce urăște cîștigul (nedrept) va trăi multă vreme* [34]. Iar Apostolul: *Inima lor e deprinsă la lăcomie și sînt fiii blestemului* [35]. Iar virtutea care stă împotriva acestei răutăți este dărnicia, după cum s-a spus: *Risipit-a, dat-a săracilor, dreptatea lui rămîne în veacul veacului* [36].

---

32. Fac. 3, 19.
33. Iac. 4, 6 și I Pt. 5, 5.
34. Pilde 28, 16.
35. II Pt. 2, 14.
36. Ps. 111, 8.

ÎNTREBAREA XXVII

Ce păcate se nasc din setea de avuții ?

RĂSPUNS

Din setea de avuții se nasc aceste păcate : răpirea, omorul, înșelăciunea, minciuna, răzvrătirea, silnicia și cruzimea, neîndurarea, neomenia, învîrtoșirea inimii, pizma, necredința, nedreptățirea celor sărmani și a altor oameni, zgîrcenia, furtul și altele asemenea. Și astfel, cine vrea să scape de acest păcat trebuie să aibă în amintirea sa sărăcia de bună voie a lui Hristos, Domnul nostru. Precum Însuși spune despre Sine : *Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi ; Fiul Omului însă nu are unde să-și plece capul*[37]. Și trebuie, apoi, să se gîndească la aceasta : că este iconomul bogăției și nu stăpînul ei și va da lui Dumnezeu socoteala iconomiei lui, la ceasul judecății.

ÎNTREBAREA XXVIII

Ce este curvia sau desfrînarea ?

RĂSPUNS

Curvia este dorința necumpănită a trupului, potrivnică poruncii lui Dumnezeu. Aceasta se săvîrșește în însuși trupul omului, cum spune Apostolul : *Orice păcat pe care-l va săvîrși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrînării, păcătuiește în însuși trupul său*[38]. Pe lîngă aceasta, odată ce fiecare creștin este mădular al trupului lui Hristos, dacă se află în legături de curvie cu desfrînatele, se pîngărește pe sine. Și cum că el este mădular al trupului lui Hristos, învață Apostolul, grăind astfel : *Nu știți că trupurile voastre sînt mădularele lui Hristos ? Luînd deci mădularele lui Hristos, le voi face mădularele unei desfrînate ? Nicidecum !*[39] și, mai de-

37. Mt. 8, 20.
38. 1 Cor. 6, 18.
39. I Cor. 6, 15.

parte : *Fugiţi de desfrînare* [40]. Acestui păcat i se împotriveşte virtutea cumpătării.

ÎNTREBAREA XXIX

Din păcatul acesta, care altele iau naştere ?

RĂSPUNS

Orbirea minţii, ură faţă de cele dumnezeieşti, necucernicia, pizma, deznădejdea, desfrîul, vrăjmăşia faţă de aproapele şi altele asemenea. Dar, cine vrea să scape de asemenea păcat să aibă pururi în minte că Dumnezeu nu locuieşte nicăieri, fără numai în inima curată şi înţeleaptă. Pentru aceasta şi Psalmistul se roagă să-i dea Dumnezeu inimă curată, zicînd : *Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule, şi duh drept înnoieşte întru cele dinăuntru ale mele* [41].

ÎNTREBAREA XXX

Ce este pizma ?

RĂSPUNS

Pizma este o întristare şi o durere a inimii faţă de binele aproapelui şi bucurie şi veselie pentru răul aproapelui. Şi aceasta se întîmplă sau cînd aproapele nostru este mai bogat, sau dacă şi acela are o avuţie asemănătoare. Acelaşi lucru se înţelege şi despre cinste, despre măriri, despre ştiinţe şi meşteşuguri, ca şi despre celelalte virtuţi. Pentru acest păcat grăieşte Scriptura : *Deci, lepădînd toată răutatea şi tot vicleşugul şi făţărniciile şi pizmele şi toate clevetirile, ca nişte prunci de curînd născuţi să doriţi laptele cel duhovnicesc şi neprefăcut, ca prin el să creşteţi* [42].

40. I Cor. 6, 18.
41. Ps. 50, 11.
42. I Pt. 2, 1.

ÎNTREBAREA XXXI

Ce păcate se nasc din pizmă ?

RĂSPUNS

Ura, clevetirea, disprețul, vicleșugurile, înșelăciunile, omorurile și cele asemănătoare. Dar cine voiește să scape de acest păcat trebuie să cugete că orice lucru se dă omului, totul este din harul lui Dumnezeu, după cum s-a spus : *Și ce ai, pe care să nu-l fi primit ? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești ca și cum nu l-ai fi primit ?* [43]. Și oricine pizmuiește bunul pe care l-a dat Dumnezeu hulește pe Dumnezeu și este asemenea aceluia despre care s-a spus : *Sau ochiul tău este rău, pentru că eu sînt bun ? Au nu mi se cuvine mie să fac ce voiesc cu ale mele ?* [44]. Potrivnice acestui păcat sînt bunăvoința și dorința de bine.

ÎNTREBAREA XXXII

Ce este lăcomia ?

RĂSPUNS

Lăcomia sau îmbuibarea este o folosire fără măsură a mîncării și a băuturii, pe care o săvîrșește cineva în afară de rînduiala obișnuită. Pentru păcatul acesta Sfînta Scriptură grăiește astfel : *Luați seama la voi înșivă să nu se îngreuieze inimile voastre de mîncare și de băutură și de grijile vieții, și ziua aceea să vină peste voi fără de veste* [45]. Și în altă parte : *Să umblăm cuviincios, ca ziua, nu în ospețe și bețíi* [46].

ÎNTREBAREA XXXIII

Cîte păcate iau naștere din lăcomie?

RĂSPUNS

Lenevirea, nepăsarea față de cucernicie, pofta trupească, jocuri și rîsete necuviincioase, obrăznicia, neîngrijirea aproa-

43. I Cor. 4, 7.
44. Mt. 20, 15.
45. Lc. 21, 34.
46. Rom. 13, 13.

pelui, ocările, sfezile, năravuri grosolane, boli grele, desfrîul și cele deopotrivă cu ele. Acestui păcat i se împotrivește virtutea înfrînării și simțul măsurii, după cum s-a spus: *Toate să se facă cu cuviință și după rînduială*[47].

ÎNTREBAREA XXXIV

Ce este mînia?

RĂSPUNS

Mînia este o dorință aprinsă, prin care mîniosul voiește să se răzbune pe cel ce l-a mîhnit, fie că l-a mîhnit într-adevăr, fie numai în chip părelnic. Pentru acest păcat, astfel grăiește Sfînta Scriptură: *Orice om să fie grabnic la ascultare, zăbavnic la vorbire, zăbavnic la mînie. Căci mînia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu*[48]. Și în alt loc: *Orice amărăciune și supărare și mînie și izbucnire și defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate*[49].

ÎNTREBAREA XXXV

Ce păcate se nasc din această învechită urgie, adică din mînie?

RĂSPUNS

Din mînie iau naștere, iarăși: certuri, pizme, ucideri, zminteli, răzbunări, pagube și altele asemenea. Acestui păcat i se împotrivește virtutea răbdării, pe care o arată Apostolul, cînd spune: *Căci aveți nevoie de răbdare ca, făcînd voia lui Dumnezeu, să dobîndiți făgăduința*[50].

ÎNTREBAREA XXXVI

Ce este lenevia sau trîndăvia?

RĂSPUNS

Lenevia este o răceală și o nepăsare față de mîntuirea veșnică a sufletului. Prin această nepăsare omul se mîhnește

47. I Cor. 14, 40.
48. Iac. 1, 19.
49. Ef. 4, 31.
50. Evr. 10, 36.

şi se întărîtă faţă de binele pe care urmează să-l facă, fiindcă fuge de truda care ajută să făptuieşti binele. Scriind împotriva acesteia, Apostolul grăieşte astfel: *Ca să nu fiţi greoi, ci următori ai celor ce, prin credinţă şi îndelungă răbdare, moştenesc făgăduinţele*[51]. Lămurind aceasta, şi Mîntuitorul nostru îi spune slugii aceleia trîndave: *Slugă vicleană şi leneşă, ştiai că secer unde n-am semănat şi adun de unde n-am împrăştiat?*[52]. Şi mai jos: *Iar pe sluga netrebnică aruncaţi-o întru întunerecul cel mai din afară. Acolo va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor*[53].

ÎNTREBAREA XXXVII

Ce păcate se nasc din lenevie?

RĂSPUNS

Lîncezeală de bunăvoie, prilej găsit pentru păcat, sminteală, desfrîu, bănuială şi altele asemenea acestora. Acestui păcat i se împotriveşte virtutea luării aminte şi a sîrguinţei. Pentru aceasta Hristos, dîndu-ne îndemn, grăieşte astfel: *Drept aceea privegheaţi, că nu ştiţi ziua, nici ceasul în care vine Fiul Omului*[54]. Iar Apostolul spune: *Fiţi treji, privegheaţi. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită, căruia, staţi împotrivă, tari în credinţă*[55].

ÎNTREBAREA XXXVIII

Care sînt păcatele împotriva Duhului Sfînt?

RĂSPUNS

Încrederea multă şi nepotrivită în harul lui Dumnezeu, deznădejdea, adică să nu crezi în milostivirea lui Dumnezeu, şi împotrivirea la adevărul vădit şi dovedit, şi tăgăduirea credinţei ortodoxe a creştinilor.

---

51. Evr. 6, 12.
52. Mt. 25, 26.
53. Mt. 25, 30.
54. Mt. 25, 13.
55. I Pt. 5, 8—9.

ÎNTREBAREA XXXIX

Ce este multa încredere în harul lui Dumnezeu?

RĂSPUNS

Încrederea cea multă este marea îndrăzneală pe care o are cineva față de îndurarea lui Dumnezeu, cînd nădăjduiește că, deși păcătuiește, Dumnezeu nu-i va opri harul Său și nu-l va pedepsi, și, în acest chip, nesocotește dreptatea dumnezeiască. Iar cei se stau sub această greșeală să asculte pe Apostol, care-i învață zicînd: *Au disprețuiești tu bogăția bunătății Lui și a îngăduinței și a îndelungii Lui răbdări, neștiind că bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăință? Dar după învîrtoșarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni mînie, în ziua mîniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu* [56]. Astfel sînt cei ce îndrăznesc și spun deschis: Dacă va vrea Dumnezeu sînt mîntuit și dacă nu va vrea sînt pierdut. De aceea nu se îngrijesc cu nimic să se îndrepte și — nesocotiții — disprețuiesc mîntuirea sufletului lor. Pe aceștia Sfînta Scriptură îi povățuiește grăind: *Nu este vrere înaintea Tatălui vostru, Cel din ceruri, ca să piară unul dintr-aceștia mici* [57]. Și prin Prooroc, Domnul spune: *Eu sînt viu, zice Domnul Adonai; nu vreau moartea păcătosului, ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu* [58]. Și, într-alt loc, Apostolul spune: *a lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină* [59]. La fel greșesc și cei care, numai prin credință, fără fapte bune, nădăjduiesc să moștenească viața cea veșnică.

ÎNTREBAREA XL

Ce este deznădejdea în milostivirea lui Dumnezeu?

---

56. Rom. 2, 4—5.
57. Mt. 18, 14.
58. Iez. 33, 11.
59. I Tim. 2, 4.

RĂSPUNS

Deznădejdea este o neîncredere pe care o are păcătosul, față de milostivirea lui Dumnezeu, socotind greșit că, pentru păcatele pe care le-a făcut, sau pentru faptele bune pe care nu le-a săvîrșit, Dumnezeu nu-l va ierta sau nu-l va cuprinde în harul Său, gîndind, chipurile, că răutatea omenească covîrșește mila lui Dumnezeu. Precum a spus Cain : *Pedeapsa mea este mai mare decît aș putea-o purta*[60]. Și asemenea mare hulă a jignit mult mila și bunătatea dumnezeiască. De aceea nu trebuie cineva — chiar dacă este împovărat de cele mai grele păcate — să deznădăjduiască vreodată de nemăsurata iubire de oameni a lui Dumnezeu, amintindu-și de fiul risipitor pe care, după ce s-a pocăit, l-a primit cu o față și cu o inimă plină de veselie. Prin aceasta ne-a învățat și pe noi să iertăm pe fratele nostru care va greși față de noi, atunci cînd se căiește nu de șapte ori, ci de șaptezeci de ori cîte șapte, în fiecare zi. Iar prin Profet spune : *Întoarceți-vă la Mine din toată inima voastră, cu postiri, cu plîns și cu tînguire. Sfîșiați inimile și nu hainele voastre, și întoarceți-vă către Domnul-Dumnezeul vostru, căci El este milostiv și îndurat și-I pare rău de răul pe care l-a trimis asupra voastră*[61].

ÎNTREBAREA XLI

Ce este împotrivirea și îndîrjirea pe care o arată cineva adevărului învederat ?

RĂSPUNS

Îndîrjirea și împotrivirea față de adevărul știut și încredințat este un păcat, atunci cînd cineva cunoaște cu amănuntul binele, dar, ca să păcătuiască cu mai mare îngăduință, îl înfruntă cu hotărîre, cu vorba și cu fapta, împotriva cugetului său. Pentru cei ce săvîrșesc acest păcat, Scriptura spune : *Căci mînia lui Dumnezeu se descoperă din cer peste toată fărăde-*

60. Fac. 4, 13.
61. Ioel 2, 12.

legea și peste toată nedreptatea oamenilor care țin nedreptatea drept adevăr [62]. La fel păcătuiesc și cei ce defăimează faptele bune ale aproapelui, spunînd că nu sînt de la Dumnezeu, cum au făcut fariseii și iudeii împotriva lui Hristos, cînd a alungat cu cuvîntul duhurile necurate și a săvîrșit minuni. În același păcat se găsește și cel ce pizmuiește pe aproapele său pentru harul lui Dumnezeu și cel ce nu-i învață pe neștiutori articolele credinței, din pricina răutății lui. Această patimă, Tu, Hristoase împărate, dezrădăcineaz-o din inimile tuturor creștinilor sobornici și drept-credincioși. Același lucru trebuie să se înțeleagă și pentru cei ce numesc fățărnicie cucernicia și celelalte fapte bune care sînt roadele Sfîntului Duh. Mai păcătuiesc și cei ce tăgăduiesc credința lui Hristos, după cum s-a spus: *Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri* [63].

ÎNTREBAREA XLII

Ce păcate sînt acelea care strigă mai des răzbunare de la Dumnezeu, în lumea aceasta?

RĂSPUNS

Acestea: uciderea cu voie, despre care Sfînta Scriptură spune: *Glasul sîngelui fratelui tău strigă către Mine din pămînt* [64]. Apoi fapta sodomiților, după cum grăiește Domnul: *Strigarea Sodomei și a Gomorei e mare și păcatul lor cumplit de greu. Pogorî-Mă-voi deci să văd dacă faptele lor sînt cu adevărat așa cum s-a suit pînă la Mine strigarea împotriva lor, iar de nu, să știu* [65]. Deopotrivă și paguba adusă sărmanilor și văduvelor și orfanilor, și răpirea simbriei lucrătorilor,

62. Rom. 1, 18.
63. Mt. 10, 32.
64. Fac. 4, 10.
65. Fac. 18, 20.

după proorocirea lui Maleahi : *Și Mă voi apropia de voi ca să vă judec și voi fi martor grabnic împotriva vrăjitorilor, a desfrînaților și a celor care jură strîmb, împotriva celor care asupresc pe simbriaș, pe văduvă și pe orfan, apasă pe cel străin și nu se tem de Mine, zice Domnul Savaot*[66]. Și la acestea, putem adăuga și nepăsarea și nerecunoștința față de părinți, cum grăiește Scriptura : *Cel ce va bate pe tată sau pe mamă să fie omorît. Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa, acela să fie omorît*[67].

ÎNTREBAREA XLIII

Care păcat nu este spre moarte ?

RĂSPUNS

Păcat care nu este spre moarte, care de unii se cheamă și păcat cu iertare, este acela de care nici un om nu poate să scape, afară de Hristos și Fecioara Maria. Nu ne lipsește, însă, de harul lui Dumnezeu, nici nu ne supune morții veșnice. Despre asemenea păcat Scriptura spune : *Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi*[68]. Aceste păcate sînt nenumărate ; cu toate acestea așa se numesc, la drept vorbind, cele care nu se cuprind între cele de moarte. Nici pe acestea nu trebuie cineva să le nesocotească și să nu le îndrepte, mai ales cînd, zilnic, merge să se culce, să cugete la ele și la altele, să plîngă înaintea lui Dumnezeu, după cum spune Psalmistul : *De cele ce ziceți în inimile voastre, întru așternuturile voastre, vă căiți*[69]. Și : *Spăla-voi în fiecare noapte păcatul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda*[70]. Și să caute iertarea prin mijlocirea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și a tuturor sfinților, fiindcă sînt urîte și ele în fața slavei dumnezeiești, după cum grăiește Scriptura : *Gîndurile cele rele sînt urîciune înaintea Domnului*[71]. Iar dacă nu

66. Mal. 3, 5.
67. Ieș. 21, 15 și 17.
68. I In 1, 18.
69. Ps. 4, 4.
70. Ps. 6, 6.
71. Ps. 15, 26.

se îndreaptă și ele prin pocăință, deschid drumul păcatelor de moarte și aduc omului răceală și lipsă de grijă și nepăsare întru împlinirea poruncilor lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA XLIV

Este cumva vreun chip prin care cineva ajunge părtaș la păcate străine?

RĂSPUNS

Atunci luăm parte la păcatele străine, cînd îndemnăm pe cineva să greșească. Mai ales pe cel care poate să fie ajutat de noi și în noi își pune toată nădejdea. Așa sînt acei duhovnici care-l lasă pe om să trăiască în desfrînare, în afara poruncilor dumnezeiești și a predaniilor bisericești. La fel și stăpînii care îndeamnă la rău pe slugile lor sau bărbații pe soțiile lor, părinții pe fiii lor, dascălii pe ucenicii lor, cînd îi lasă să greșească fără oprelişte. Toți aceștia și cei asemenea lor vor da socoteală lui Dumnezeu în ceasul judecății pentru cei pe care i-au avut sub ocîrmuirea lor. Pentru aceasta, Pavel îi spunea lui Timotei, sfătuindu-l: *Nu-ți pune mîinile degrabă pe nimeni, nici nu te face părtaș la păcatele altora. Păstrează-te curat* [72].

ÎNTREBAREA XLV

În care alt chip ne facem părtași la păcatele altora?

RĂSPUNS

Cînd cineva dă prilej altora să păcătuiască, cu vreo abatere care îndeamnă la păcat, sau cu un semn, sau cu vorbe necuviincioase, sau lăudînd ce e rău, sau osîndind faptele bune. Aci se mai poate număra și cine, cu voia sa, ațîță pe cineva la mînie sau nu împiedică răul, pe cît este cu putință. Sau nu dă sfat după îndatorirea lui. Fiecare din aceștia se face părtaș la păcatele altuia.

72. I Tim. 5, 22.

ÎNTREBAREA XLVI

Fiindcă s-a vorbit despre virtuți și patimi, cer să-mi vorbești și despre poruncile lui Dumnezeu.

RĂSPUNS

Poruncile lui Dumnezeu sînt zece; dar în ele se mai cuprind și alte lucruri.

ÎNTREBAREA XLVII

Dar poruncile legii celei vechi s-au împlinit?

RĂSPUNS

Poruncile Vechiului Testament, care priveau ceremoniile și tainele și preînchipuiau faptele lui Hristos, toate acelea au încetat și, după cum umbra se retrage cînd sosește adevărul, tot așa au trecut și ele, și creștinii nu au îndatorirea să le împlinească. Dar acele porunci care privesc păzirea dragostei către Dumnezeu și către aproapele, nu numai că trebuie să fie ținute de creștini, dar cu încă și mai deplină amănunțime și desăvîrșire decît au fost ținute de izraeliții legii celei vechi, fiindcă noi am fost părtași la mai multe faceri de bine din partea lui Dumnezeu și fără asemuire cu ei am primit harul Sfîntului Duh prin Domnul nostru Iisus Hristos. Pentru aceasta trebuie să prisosească faptele noastre bune față de faptele iudeilor, după cum s-a spus: *De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în împărăția cerurilor*[73]. La fel: *Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu ucizi; iar cine va ucide, vrednic va fi de osîndă. Eu însă vă spun vouă că oricine se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului*[74]. La fel grăiește, în același loc, și despre alte porunci. Așadar, toate poruncile

73. Mt. 5, 20.
74. Mt. 5, 21—22.

care privesc dragostea către Dumnezeu și către aproapele trebuie ținute, fiindcă de aceste două porunci atîrnă toată Legea și proorocii, cum spune Domnul: *Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întîia poruncă. Iar a doua, la fel cu aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii*[75].

ÎNTREBAREA XLVIII

Cum de sînt zece porunci, cînd Hristos, Domnul nostru, numai de două ne-a încredințat?

RĂSPUNS

Aceste două porunci sînt obștești și de căpetenie; pe ele se întemeiază toate celelalte. De aceea, acestelalte zece se împart în două table: în cea dintîi sînt înfățișate acelea care ne cer să păzim dragostea către Dumnezeu; iar într-a doua, cele care ne învață în ce chip să ținem dragostea pentru aproapele. Așadar, Hristos, prin aceste două porunci, întărește și încredințează pe toate celelalte zece. Iar despre această lege spune: *Mai lesne e să treacă cerul și pămîntul decît să cadă din Lege o frîntură de slovă*[76].

ÎNTREBAREA XLIX

Care este cea dintîi poruncă din prima tablă?

RĂSPUNS

Cea dintîi poruncă din prima tablă este aceasta: **Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine**[77]!

75. Mt. 22, 40.
76. Lc. 16, 17.
77. Ieș. 20, 2.

ÎNTREBAREA L

Cum trebuie să înțelegem această poruncă?

RĂSPUNS

În această dintîi poruncă, Domnul Dumnezeu încredințează omului însăși cunoștința Sa ca să-L cunoască, pentru că în acest scop l-a făcut pe om cu judecată, ca să-L cunoască drept Domnul și Făcătorul său și să-L slăvească. Dar n-a început de la facerea lumii, să spună: Eu sînt Dumnezeu care a făcut lumea, ci: Eu sînt Dumnezeul tău care te-am scos din pămîntul Egiptului, fiindcă, pentru iudei, aceasta era mai potrivit: să înceapă să le pună lege de la un fapt nou și minunat, care atunci le stătea în fața ochilor. Ca de aci să cunoască mai limpede și mai bine iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ca să-L slăvească mai cu rîvnă și numai pe El să-L slujească. Cu toate acestea, într-un alt loc, mărturisește astfel despre Sine, zicînd: *Eu am făcut pămîntul și omul de pe el. Eu l-am zidit. Eu cu mîinile am întins cerurile și la toată oștirea lor Eu îi dau poruncă*[78]. Și, ceva mai sus: *Eu sînt Domnul și nimeni altul! Afară de Mine nu este Dumnezeu*[79]. La această poruncă mai mult sînt îndatorați creștinii decît iudeii, fiindcă mai multă slobozenie ni s-a dat, de către Domnul și Dumnezeul nostru, nouă, creștinilor, decît iudeilor, precum grăiește Apostolul: *El ne-a scos de sub puterea întunericului și ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale. Întru Care avem răscumpărarea prin sîngele Lui, adică iertarea păcatelor*[80]. În partea a doua, această poruncă oprește pe Izrail să se închine la alt Dumnezeu, sau să slujească la altul, fără numai singurului Dumnezeu. Așadar în această poruncă se cuprinde slava cea dinăuntru și din inimă către Dumnezeu, care se naște fiindcă mintea omenească Îl cunoaște.

---

78. Is. 45, 12.
79. Is. 45, 5.
80. Col. 1, 13.

ÎNTREBAREA LI

Cine păcătuiește împotriva acestei porunci, și cum ?

RĂSPUNS

Împotriva acestei porunci săvîrșesc păcat de moarte mai întîi toți cei ce nu cunosc nici un Dumnezeu, după cum spune Psalmistul : *Zis-a cel nebun întru inima sa : «Nu este Dumnezeu»* [81]. Apoi păcătuiesc, în al doilea rînd, cei care își fac lor mulți dumnezei, cărora le dau slavă și închinăciune ca Dumnezeului celui adevărat, cum făceau grecii cei vechi. În al treilea rînd, păcătuiesc față de această poruncă cei ce se dau pe ei înșiși diavolului, precum vrăjitorii și cei ce se folosesc de faptele lor, cum sînt cei ce poartă baiere și scrisuri. În al patrulea rînd, cei ce țin la eresuri și cred în ele, deopotrivă și cei care, cînd sînt bolnavi, folosesc descîntecele babelor și se țin și de alte credințe deșarte. În al cincilea rînd, cei ce văd prevestiri în toate lucrurile. În al șaselea rînd, cei ce nu cred, după dreapta credință, într-un singur Dumnezeu după fire, în trei persoane. În al șaptelea, cei ce se încred mai mult în prevederea lor decît în harul și pronia lui Dumnezeu ; sau în înțelepciunea și iscusința lor, sau în bărbăția și mulțimea și puterea prietenilor lor. În al optulea rînd, cei ce se iubesc mai mult pe dînșii și bunurile trecătoare, și celelalte lucruri, decît pe Dumnezeu. Și — într-un cuvînt — față de această poruncă, cine, în orice chip, își face un dumnezeu din altceva, în care-și pune toată nădejdea și credința sa.

ÎNTREBAREA LII

Ce trebuie să credem despre chemarea în ajutor a sfinților, fiindcă aci pare mai potrivit să se cerceteze lucrul acesta ?

RĂSPUNS

Chemăm în ajutor mijlocirea sfinților pe lîngă Dumnezeu, ca ei să se roage pentru noi. Și-i chemăm nu ca pe niște dum-

81. Ps. 52, 1.

nezei, ci ca pe prietenii Lui, Căruia Îi slujesc și pe care-L slăvesc în cîntări și I se închină. Și avem nevoie de ajutorul lor, nu pentru că ne-ar ajuta ei cu însășl puterea lor, ci pentru că cer pentru noi, prin soliile lor, harul lui Dumnezeu. Fiindcă și Sfînta Scriptură ne învață să cerem de la sfinții care sînt încă în viață mijlociri și rugăciuni către Dumnezeu, cum a făcut Apostolul Pavel, cînd a spus : *Dar vă îndemn, fraților, pentru Domnul nostru Iisus Hristos și pentru iubirea Duhului Sfînt, ca împreună cu mine să luptați în rugăciuni către Dumnezeu pentru mine* [82]. Iar, într-altă parte : *Care nădăjduim că încă ne va mai izbăvi, ajutîndu-ne și voi cu rugăciunea pentru noi, încît darul acesta făcut nouă, prin rugăciunea multora, să ne fie prilej de mulțumire adusă de către mulți pentru noi* [83]. Și, iarăși, acesta se ruga lui Dumnezeu pentru alții : *Totdeauna, în toate rugăciunile mele, mă rog pentru voi cu bucurie* [84]. Din aceste mărturii, de două lucruri luăm cunoștință : Întîi, că sfinții, cîtă vreme trăiesc în lumea aceasta, cer de la alții rugăciuni și mijlociri pe lîngă Dumnezeu. Apoi, că se roagă și mijlocesc unii pentru alții, nu numai fiecare în parte, dar și laolaltă, pe față, cum ne încredințează Scriptura cînd spune : *Deci Petru era păzit în temniță și se făcea necontenit rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică* [85]. Așadar, cu atît mai mult sfinții aceștia se roagă lui Dumnezeu pentru noi după ce au murit, dat fiind că nimic nu-i mai împiedică, chiar dacă cer răzbunare împotriva nelegiuiților, cum grăiește Scriptura : *Am văzut, sub jertfelnic, sufletele celor înjunghiați pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia pe care au dat-o și strigau cu glas mare și ziceau : Pînă cînd, Stăpîne Sfinte și adevărate, nu vei judeca și nu vei răzbuna sîngele nostru, față de cei ce locuiesc pe pămînt ?* [86]. Cu mult mai vîrtos se vor ruga pentru frații lor, mai ales pentru aceia care au nevoie de ajutorul lor înaintea lui Dumnezeu, cum în-

82. Rom. 15, 30.
83. II Cor. 1, 10.
84. Fil. 1, 4.
85. Fapte 12, 5.
86. Apoc. 6, 9—10.

vață Scriptura cînd spune: *Și cei douăzeci și patru de bătrîni, care șed înaintea lui Dumnezeu pe scaunele lor, au căzut cu fețele la pămînt și s-au închinat lui Dumnezeu, zicînd : Mulțumim Ție, Doamne Dumnezeule Atotțiitorule*[87] și mai jos : *Să răsplătești pe robii Tăi, pe prooroci și pe sfinți și pe cei ce se tem de numele Tău, pe cei mici și pe cei mari*[88].

Dar va spune cineva : aceia nu știu, nici nu înțeleg rugăciunile noastre. Acestuia îi răspundem : Chiar dacă ei nu știu, nici nu aud, prin ei înșiși, rugăciunile noastre, cu toate acestea, prin descoperirea și harul dumnezeiesc, cu care Dumnezeu i-a dăruit din belșug, ei și cunosc, și aud așa cum Elizei a știut ce făcea sluga lui pe drum. Și iarăși, toți sfinții cunosc și aud, prin dumnezeiască descoperire, nevoile celor ce-i roagă pe dînșii. Încă și pe îngeri îi rugăm să mijlocească pentru noi înaintea lui Dumnezeu, prin ocrotirile lor, fiindcă ei aduc înaintea măreției lui Dumnezeu rugăciunile și milosteniile și toate faptele bune ale oamenilor. Iar sfinții, după moarte, sînt ca îngerii și pot, atunci, să cunoască nevoile noastre și să asculte rugăciunile noastre și să mijlocească pentru noi. De aci este vădit că nu ne împotrivim poruncii lui Dumnezeu cînd ne rugăm sfinților. Care sfinți, stînd înaintea măreției lui Dumnezeu ca niște slugi credincioase, mijlocesc pentru noi pe lîngă singur Adevăratul Dumnezeu. Ba, dacă nesocotim mijlocirea sfinților, supărăm cel mai mult măreția dumnezeiască, fiindcă nu cinstim pe cei care o slujesc cu bună-credință.

Punînd capăt învățăturii despre această poruncă, poftim pe fiecare creștin dreptcredincios să țină seama de aceste două lucruri : Mai întîi că, prin rugăciunile pe care le facem sfinților, nu se frînge, nici nu se nimicește puterea și tăria poruncii decalogului, nici nu ne împotrivim înțelesului ei. Fiindcă, cinstirea care se dă sfinților se îndreaptă și străbate pînă la măreția lui Dumnezeu, Căruia sfinții I-au bineplăcut prin credința și prin viața vrednică pe care au trăit-o. Așadar,

87. Apoc. 11, 16—17.
88. Apoc. 11, 18.

pe drept cuvînt îi cinstim pe sfinții lui Dumnezeu, potrivit cu Scriptura care spune : *Eu am cinstit foarte pe prietenii Tăi, Dumnezeule*[89]. Și printr-înșii cerem ajutorul de la Dumnezeu, așa cum Dumnezeu a poruncit prietenilor lui Iov să pună pe însuși Iov, sluga Sa credincioasă,să aducă jertfă pentru ei și să se roage pentru dînșii, ca să le ierte lor păcatul, pentru vrednicia lui. Apoi, că această poruncă împiedică pe oameni să se închine făpturii cu plecăciunea închinării (cuvenite lui Dumnezeu). Iar noi nu-i cinstim pe sfinții lui Dumnezeu cu închinăciune, ci îi rugăm ca pe frați ai noștri și prieteni ai lui Dumnezeu, ca să ceară ajutorul dumnezeiesc pentru noi, frații lor, și să mijlocească pentru noi pe lîngă Domnul, ceea ce nu se împotrivește poruncii decalogului. Fiindcă, după cum izraeliții nu au greșit cînd l-au rugat pe Moise să mijlocească pentru ei pe lîngă Dumnezeu, tot așa nici noi nu păcătuim rugîndu-ne sfinților, pentru ajutor și mijlocire.

ÎNTREBAREA LIII

Care este a doua poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer, sus, și din cîte sînt pe pămînt, jos, și din cîte sînt în apele de sub pămînt ! Să nu te închini lor, nici să le slujești[90] !

ÎNTREBAREA LIV

Cum trebuie să înțelegem această poruncă ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta este deosebită de cea dintîi, fiindcă aceea vorbește despre Dumnezeul cel adevărat, Care este Unul, tăgăduind și înlăturînd mulțimea dumnezeilor. Iar cea de față

89. Ps. 138, 17.
90. Ieș. 20, 4.

se leagă de unele datini păgîne, cum — adică — nu numai că nu trebuie să cinstim pe dumnezeii cei mincinoşi, ci trebuie să nu ne facem nici un chip cioplit în cinstea lor, nici să-i cinstim închinîndu-ne lor, nici să le aducem jertfe de închinăciune. De aceea, împotriva acestei porunci păcătuiesc cei care cinstesc idolii ca pe nişte dumnezei şi le aduc jertfe, şi-şi pun într-înşii toată încrederea şi nădejdea lor. După cum mărturiseşte Psalmistul cînd grăieşte : *Idolii neamurilor sînt argint şi aur, lucruri făcute de mîini omeneşti. Gură au şi nu vor grăi, ochi au şi nu vor vedea. Urechi au şi nu vor auzi, că nu este duh în gura lor. Asemenea lor să fie toţi cei ce-i fac pe dînşii şi toţi cei ce se încred în ei*[91]. Mai păcătuiesc încă împotriva acestei porunci şi cei robiţi poftei de avuţie, pentru care Sfînta Scriptură spune : *Drept aceea, omorîţi, mădularele voastre cele pămînteşti : desfrînarea, necurăţia, patima, pofta rea şi lăcomia care este închinare la idoli*[92]. La fel şi cei nesăţioşi, pentru care Scriptura spune : *Pîntecele este dumnezeul lor, iar mărirea lor este întru ruşinea lor, ca unii care au în gînd cele pămînteşti*[93]. Faţă de această poruncă mai greşesc încă şi cei care folosesc descîntecele şi vrăjile şi cei care socotesc drept neîndoioase şi adevărate norocul şi ursita şi cei care ţin la preziceri, ghicitul în palmă, ghicitul prin oameni morţi, ghicitul în vase şi altele la fel. Care leagă cu vrăji pe oameni, oi şi alte vieţuitoare, şi cîţi poartă baiere şi se înfăşoară în ele sau poartă slove şi cred în ele, sau în cuvinte ale ghicitorilor sau în chipuri scrise pe ele. Şi cînd le privesc, sau se roagă la ele sau se înfăşoară cu ele, cred că printr-însele nu mai pot să ia foc, sau să se înece, sau să se rănească. Sau cei care folosesc legături şi leacuri (pe care şi medicina le osîndeşte), fie în cuvinte, fie în slove, fie în lucruri care atîrnă, sau leagă sau dezleagă, cum ar fi cerceii şi inelele în degete şi cele asemenea cu ele.

91. Ps. 134, 15—18.
92. Col. 3, 5.
93. Fil. 3, 19.

ÎNTREBAREA LV

Ce trebuie să credem despre icoanele pe care Biserica ortodoxă le cinstește închinîndu-li-se ?

RĂSPUNS

Mare deosebire este între idoli și icoane, fiindcă idolii sînt plăzmuiri și născociri ale oamenilor, după cum mărturisește Apostolul cînd spune: *Știm că nici un idol nu este în lume*[94]. Icoana însă este o înfățișare care ne arată ceva adevărat ce ființează în lume, cum este icoana Mîntuitorului nostru Hristos și a Sfintei Fecioare Maria și a tuturor sfinților. Și, în afară de aceasta, elinii se închinau idolilor ca lui Dumnezeu și le aduceau jertfe, socotind, ca Nabucodonosor, că aurul și argintul sînt dumnezei. Noi însă, cînd cinstim icoanele și ne închinăm la ele, nu cinstim văpselele sau lemnul, ci pe sfinții aceia de pe icoane îi slăvim cu închinăciune de slujire, punînd cu mintea, înaintea ochilor noștri, înfățișarea lor. Astfel, cînd ne închinăm Celui răstignit, înfățișăm în cugetul nostru pe Hristos spînzurat pe cruce pentru mîntuirea noastră. Înaintea Acestuia ne plecăm capetele și genunchii cu mulțumire. La fel și cînd ne închinăm la icoana Fecioarei Maria, ne ridicăm cu mintea la Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, plecîndu-ne capetele și genunchii în fața Sa, vestind-o pe Ea, împreună cu arhanghelul Gavriil, fericită mai presus de toți, bărbați și femei. Astfel, închinarea la icoanele sfinților, care se săvîrșește în Biserica ortodoxă, nu încalcă această poruncă, fiindcă nu este aceeași pe care o aducem lui Dumnezeu; și ortodocșii nu o fac față de meșteșugul zugravilor, ci față de chipurile sfinților pe care icoanele le înfățișează. Fiindcă, așa cum heruvimii care umbreau cortul mărturiei înfățișau pe acei adevărați heruvimi, care, în ceruri, stau în fața lui Dumnezeu, iar izraeliții li se închinau și îi cinsteau, fără să calce întru nimic această poruncă a lui Dumnezeu, la fel și fiii lui Izrail, cînd se închinau la cortul mărturiei și-l primeau cu cinstea

94. I Cor. 8, 4.

cuvenită, nu săvîrșeau nici un păcat, nici nu încălcau porunca decalogului, ci mai degrabă aduceau slavă lui Dumnezeu, tot astfel și noi, cînd cinstim sfintele icoane nu trecem peste porunca decalogului, ci mai degrabă Îl vestim pe *Dumnezeu cel minunat între sfinții Lui*[95]. Numai că trebuie să ne îngrijim ca fiecare icoană să aibă scris a cărui sfînt este, pentru ca să se împlinească mai cu înlesnire gîndul celui ce se roagă. Pentru ca să întărească și mai mult închinarea la icoanele sfinților, cel de al șaptelea sinod a toată lumea a aruncat anatema asupra tuturor celor ce luptau împotriva icoanelor și a întărit închinarea la cinstitele icoane, în canonul al nouălea al acestui sinod.

ÎNTREBAREA LVI

Dar atunci de ce, în Scriptura cea veche, este lăudat cel ce a sfărîmat șarpele de aramă, pe care mai înainte îl ridicase Moise ?

RĂSPUNS

Fiindcă iudeii începuseră să se abată de la închinarea Dumnezeului celui adevărat, închinîndu-se la acel șarpe ca la adevăratul Dumnezeu, și-l tămîiau, cum spune Scriptura. De aceea, dorind să curme răul, ca să nu meargă mai departe, [Ezechia] a sfărîmat acel șarpe, pentru ca izraeliții să nu mai aibă prilej de cinstire a idolilor. Dacă însă nu l-ar fi cinstit pe șarpe cu închinăciunea cuvenită lui Dumnezeu, n-ar fi fost osîndiți de nimeni și nici șarpele n-ar fi fost sfărîmat. Creștinii însă nu cinstesc icoanele ca pe niște dumnezei și nici nu se îndepărtează închinîndu-se la ele, de la închinăciunea la adevăratul Dumnezeu. Mai degrabă, călăuziți de ele către Dumnezeu, îi cinstesc pe sfinți prin slujire ca pe prieteni ai lui Dumnezeu, rugîndu-i să mijlocească pentru ei, pe lîngă Domnul. Și chiar dacă cineva, din puținătatea minții lui, se roagă altfel de cum spunem, e mai bine ca acesta să fie îndrumat, decît să fie scoasă din Biserică închinarea la cinstitele icoane.

95. Ps. 67, 36.

ÎNTREBAREA LVII

Care este a treia poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui[96] !

ÎNTREBAREA LVIII

Ce învață porunca aceasta ?

RĂSPUNS

Întîi, învață să ținem în cinstea cea mai înaltă și mare numele Domnului Dumnezeu, neluîndu-L în glumă sau în vreun prilej mărunt și neîndreptățit. În al doilea rînd, să nu se întîmple ca, voind să dăm tărie minciunilor noastre, să folosim numele lui Dumnezeu și să jurăm strîmb. În al treilea rînd, să nu dăm cuiva prilej, nici să-l îndemnăm, să dea mărturie mincinoasă. În al patrulea rînd, ca aceia care fac făgăduințe să le dea înaintea lui Dumnezeu și să le împlinească, după cum poruncește Scriptura cînd spune : *De vei da făgăduință Domnului Dumnezeului tău, să nu întîrzii a o împlini, căci Domnul Dumnezeul tău o va cere de la tine și păcat vei avea asupra ta*[97]. Intr-aceasta greșesc toți cei care, la vremea botezului, făgăduiesc că vor păzi credința ortodoxă pînă la moartea lor, și apoi se dezbracă de ea pentru anume pricini ale lor, sau de teamă să nu-și piardă cinstea sau bunurile lor, sau să nu fie lipsiți de viața de aici. Pentru aceasta jură strîmb pe față, adică tăgăduiesc ceea ce (cu jurămînt) au făgăduit lui Dumnezeu. De care lucru, Apostolul Pavel, odată ce s-a izbăvit, a grăit : *Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit*[98].

96. Ieș. 20, 7.
97. Deut. 23, 21.
98. II Tim. 4, 7.

ÎNTREBAREA LIX

Care este a patra poruncă?

RĂSPUNS

Adu-ţi aminte de ziua odihnei, ca să o sfinţeşti. Lucrează şase zile şi-ţi fă în aceiea toate treburile tale, iar ziua a şaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău: să nu faci în acea zi nici un lucru: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici boul tău (nici asinul tău), nici orice dobitoc al tău[99]! — şi celelalte.

ÎNTREBAREA LX

Cum trebuie să înţelegem porunca aceasta?

RĂSPUNS

Trebuie să ştim că Dumnezeu, pentru ca oamenii să-şi amintească binefacerile pe care le face neamului omenesc, a statornicit o zi şi a hărăzit-o amintirii fiecărei binefaceri, aşa încît oamenii, aducîndu-şi aminte atunci de harurile dăruite de Dumnezeu, să mulţumească, slăvind măreţia Lui. Astfel, odată ce a zidit lumea întreagă în şase zile, din nefiinţă, şi în a şaptea zi a pus capăt faptelor Sale, a sfinţit-o pe aceasta, pentru ca, în acea zi, oamenii, părăsindu-şi toate treburile, să binecuvînteze şi să slăvească pe Dumnezeu, aducîndu-şi aminte de binefacerile pe care ni le-a făcut zidind lumea. De asemenea şi cînd i-a izbăvit pe izraeliţi din Egipt, a rînduit prin Moise sărbătoarea Paştilor, în amintirea slobozirii Izraelului din robia lui Faraon. La fel, şi în alte locuri ale vechii Scripturi se face deseori amintire şi de alte zile care trebuie să fie ţinute. Noi creştinii, însă, în locul sîmbetei, ţinem ziua Duminicii, pentru această pricină: fiindcă în ziua de Duminică, odată cu învierea lui Iisus Hristos, Domnul nostru, s-a făcut înnoirea a toată lumea şi slobozirea neamului omenesc din robia

99. Ieş. 20, 8.

diavolului. Şi în întreagă această zi trebuie să părăsim toate treburile şi ostenelile noastre, ca să avem răgaz, pe toată lungimea zilei, să ne îndeletnicim cu rugăciuni şi să cugetăm la cele dumnezeieşti, pentru darurile pe care Dumnezeu ni le-a făcut. Aşa încît nici slugile şi robii de tot soiul să nu lucreze în acea zi, ca să aibă răgazuri pentru lucrurile dumnezeieşti şi să se roage, slăvind pe Dumnezeu. Prin această poruncă aveam îndatorirea să păzim şi toate celelalte zile pe care Biserica le-a rînduit să le sfinţim, cum ar fi sărbătorile împărăteşti ale Naşterii lui Hristos, Tăierii împrejur, Bobotezii, Întîmpinării Domnului, Învierii, Înălţării lui Hristos şi celelalte. La fel şi Sărbătorile Pururea Fecioarei Maria, ale apostolilor, mucenicilor şi ale celorlalţi sfinţi. Şi cum trebuie să fie cinstită ziua Duminicii, învaţă al şaselea sinod ecumenic în canonul 91. Iar pricina pentru care ziua sîmbetei s-a strămutat Duminica este aceasta : fiindcă Hristos este Domnul sîmbetei, potrivit cu Scriptura care spune : *Că Domn este şi al sîmbetei Fiul Omului* [100]. Iar dacă Hristos este, aşadar, Domn al sîmbetei, pe drept cuvînt sîmbăta s-a strămutat în ziua de Duminică, atît deoarece Hristos nu este supus nici unei ascultări, cît şi fiindcă în aceasta, şi nu în altă zi, Hristos a înviat din morţi şi în această zi s-a făcut prefacerea şi înnoirea lumii spre mîntuirea cea veşnică.

ÎNTREBAREA LXI

Care este a cincea poruncă ?

RĂSPUNS

Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, ca să-ţi fie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pămîntul pe care Domnul Dumnezeul tău ţi-l va da ţie [101] !

100. Mt. 12, 8.
101. Ieş. 20, 12.

ÎNTREBAREA LXII

Cum trebuie să înțelegem porunca aceasta ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta ne cere să ne cinstim părinții și să le arătăm tot respectul și pietatea, fiindcă ei ne-au născut și ne-au crescut. Dar și socoteala noastră firească (dacă n-am avea și poruncă de la Dumnezeu) ne învață că este drept să-i iubim și să-i cinstim pe părinții noștri, pentru că le sîntem datori pentru binefacerile pe care ni le-au făcut, pe care nu putem niciodată să le întoarcem, fiindcă nu putem să-i naștem în schimb și noi pe dînșii, cum au făcut ei cu noi. Așadar, fiindcă nu avem de la nimeni binefaceri mai mari (în afara darurilor duhovnicești) după cele primite de la Dumnezeu, decît ale părinților, avem datoria să le dăruim mai mare iubire și pietate decît altora. Porunca de față cuprinde, apoi, cînd spune : pe tatăl și mama, și pe toți cei de la care am primit unele faceri de bine, cum sînt duhovnicii, învățătorii, domnitorii, voievozii, împărații, cei în slujbe înalte și cei asemenea acestora. Lucru pe care Apostolul îl învederează cu aceste cuvinte : *Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri*[102], și, mai jos : *celui cu cinstea, cinste*[103]. Iar pe cei care nu ascultă pe părinții lor îi numește nesocotiți. La aceasta, de un lucru doar trebuie să ținem seama : cînd este vorba de slava lui Dumnezeu sau de porunca Lui cea sfîntă, atunci trebuie să ascultăm mai mult de Dumnezeu decît de părinți, după învățătura lui Hristos, care spune : *Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decît pe Mine nu este vrednic de Mine*[104]. La fel trebuie să gîndim și cu privire la toți mai marii noștri. Și, în sfîrșit, această pietate și dragoste pe care o datorăm întîi-stătătorilor trebuie să se arate în bunăvoința și supunerea față de dînșii, și în cuvinte de cinste ; și cele asemenea cu acestea.

102. Rom. 13, 1.
103. Rom. 13, 7.
104. Mt. 10, 37.

ÎNTREBAREA LXIII

Care este a șasea poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu ucizi [105] **!**

ÎNTREBAREA LXIV

Cum trebuie înțeleasă această poruncă ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta învață că nici un om care se teme de Dumnezeu să nu săvîrșească omor, nu numai față de trup, dar și de suflet. Cei ce ucid trupul iau viața vremelnică, dar cei care omoară sufletul îl lipsesc de viața cea veșnică. Și aceștia sînt mai mari ucigași, așa cum sînt ereticii, învățătorii mincinoși și creștinii răi, care dau pildă de viață desfrînată, cînd, adică, pricinuiesc sminteală. Pentru aceștia Scriptura spune : *Iar cine va sminti pe unul dintr-aceștia mici care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se atîrne de gît o piatră de moară și să fie afundat în adîncul mării* [106]. Uciderea se săvîrșește nu numai cu fapta însăși, ci și cu voința, cu ajutorul dat, cu îndemnul, cu învoirea la omor. În această poruncă se mai cuprind și toate acele patimi de pe urma cărora se întîmplă omorul, adică trufia, pizma, ura, setea de avuție și cele asemănătoare.

ÎNTREBAREA LXV

Care este a șaptea poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu fii desfrînat [107] **!**

105. Ieș. 20, 13.
106. Mt. 18, 6.
107. Ieș. 20, 14.

ÎNTREBAREA LXVI

Cum trebuie înțeleasă această poruncă ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta Hristos, Domnul nostru, a hotărît să o păzim și mai deplin, cînd a spus: *Oricine se uită la femeie, poftind-o a și săvîrșit adulter cu ea în inima lui* [108]. Numai că păcatul acesta este de două feluri: unul duhovnicesc și celălalt trupesc. Cel duhovnicesc se petrece cînd cineva se leapădă de credința ortodoxă sobornicească și trece la tot felul de erezii. Pentru acesta Scriptura spune: *Nimicit-ai pe tot cel ce se leapădă de Tine* [109]. Cel trupesc este lucrarea desfrînării, care se săvîrșește cu femeia altuia. Iar în această poruncă se cuprind și toate felurile de curvie și desfrînare: mijlocirile vinovate și codoșii, cîntecele nerușinate, dănțuirile deșuchiate, jocurile dezmățate; pe acestea, arătîndu-le, Apostolul grăiește: *Iar desfrîu și orice necurăție și lăcomie de avere nici să se pomenească între voi, cum se cuvine sfinților. Nici vorbe de rușine, nici vorbe nebunești, nici glume care nu se cuvin* [110].

ÎNTREBAREA LXVII

Care este a opta poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu furi [111] **!**

ÎNTREBAREA LXVIII

Cum trebuie să se înțeleagă această poruncă ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta învață că nu trebuie în nici un chip să

---

108. Mt. 5, 28.
109. Ps. 72, 26.
110. Ef. 5, 3.
111. Ieș. 20, 15.

ţinem un lucru străin, fără să avem dreptul. Aceasta se petrece, fie prin răpire, fie prin furt, sau poprind dreptul altuia. În aceasta se numără şi fapta celui care răpeşte cinstea altuia şi cînd ia vamă, adică haraci, de la supuşi, în afară de ce este îndreptăţit, sau cînd îi face să slujească mai mult, decît se cuvine. Aici intră şi camăta. Pentru toate acestea, Apostolul spune : *Nici furii, nici lacomii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu* [112]. Aici se cuvine să mai cugetăm şi la învoielile drepte care se fac, în care trebuie să se păstreze buna-credinţă şi nu unul să-l despoaie pe celălalt.

ÎNTREBAREA LXIX

Care este a noua poruncă ?

RĂSPUNS

Să nu mărturiseşti strîmb împotriva aproapelui tău [113] !

ÎNTREBAREA LXX

Cum trebuie să înţelegem această poruncă ?

RĂSPUNS

Porunca aceasta împiedică pe cineva să spună vreo minciună împotriva aproapelui său sau să defaime cinstea cuiva prin vreun vicleşug sau răzbunîndu-se şi, într-un cuvînt, trebuie să alungăm orice patimă, ca să nu ne facem fii ai diavolului, asemenea cu cei cărora Domnul le-a spus : *Voi sînteţi din tatăl vostru, diavolul, şi vreţi să faceţi poftele tatălui vostru. El de la început a fost ucigător de oameni şi nu a stat întru adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Cînd grăieşte minciuna, grăieşte dintru ale sale, căci este mincinos şi tatăl minciunii* [114]. Această poruncă trebuie să o păzească mai cu seamă cei ce au îndeletniciri în judecătorii, ca să nu încalce

112. I Cor. 6, 10.
113. Ieş. 20, 16.
114. In 8, 44.

dreptatea cu mărturiile mincinoase ale martorilor sau cele din înscrisuri; altminteri se vor face fii ai diavolului şi fii ai gheenei celei veşnice.

ÎNTREBAREA LXXI

Care este a zecea poruncă?

RĂSPUNS

Să nu doreşti casa aproapelui tău; să nu doreşti femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui, şi nici unul din dobitoacele lui şi nimic din cîte are aproapele tău [115]!

ÎNTREBAREA LXXII

Cum trebuie să înţelegem porunca aceasta?

RĂSPUNS

Porunca aceasta este cea mai desăvîrşită, cît priveşte dragostea de aproapele, fiindcă împiedică nu numai lucrările din afară, dar şi pe cele din lăuntru ale omului, care vin din mintea şi din voia omului de a făptui răul. Pe aceasta o împlineşte desăvîrşirea creştină. Şi cine păzeşte această poruncă împlineşte ceea ce datoreşte pe drept aproapelui său. Fiindcă ce tu nu-ţi doreşti, altuia să nu faci. Şi în aceasta stă mîntuirea tuturor creştinilor. Să nu poftească cineva împotriva lui Dumnezeu şi a aproapelui său. Mai degrabă să-L iubească pe Dumnezeu mai mult ca pe sine însuşi, iar pe aproapele, ca pe sine însuşi.

Săvîrşind pe deplin aceste fapte în această lume, cu harul Domnului şi Dumnezeului nostru, în credinţa sobornicească şi ortodoxă, nădăjduim fără şovăire că, în veacul ce va să vină, căpătînd desăvîrşirea dragostei, vom slăvi în ceruri pe Unul Dumnezeu, în Treime proslăvit, pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, în vecii vecilor. Amin.

SFÎRŞIT ŞI LUI DUMNEZEU MULŢUMITĂ*.

115. Ieş. 20, 17.

* Lămurirea care urmează se află în ediţia din 1942 (amintită de noi în Cuvînt înainte) însoţind textul «Mărturisirii».

Această carte trimeasă din Rusia Mică la Iași — prin mijlocirea prea învățaților soli *Isaia Trofimie* și *Ignatie* Oxenovici și *Iosif Cononovici* — către noi exarhii și trimișii Marii Biserici a lui Hristos, Prea Sfințitul Mitropolit al Niceii, Chir *Porfirie*, și eu *Meletie Sirigul*, dascălul Marii Biserici, tălmăcită din latinește în limba greacă de obște, și îndreptată în chipul în care este așternută aici, de către noi, pomeniții exarhi, am trimes-o Sinodului din Constantinopol, ca să primească întărirea sa, prin mijlocirea Prea luminatului și prea cucernicului Domn și Cîrmuitor a toată Moldovlahia, Chir Io *Vasilie* Voevod, în luna decembrie 30; 1642, indictionul al unsprezecelea. Și, după ce a căpătat întărirea și încuviințarea Sinodului aflător acolo, la acea vreme, s-a trimes iarăși Prea Sfințitului Mitropolit al Chievului și a toată Rusia, avînd această subscriere:

Partenie, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinopolei, Roma cea nouă, și patriarh ecumenic

Smerenia noastră, împreună și cu sfințitul sinod arhieresc de pe lîngă sine, am cercetat cartea trimeasă nouă de către sora noastră, Biserica Rusiei Mici, purtînd titlul:

Mărturisirea ortodoxă de credință a Bisericii sobornicești și apostolești a lui Hristos. Lucrarea se alcătuiește din trei părți: *credința, dragostea și nădejdea*. Iar credința se împarte în douăsprezece articole de credință, adică ale sfințitului Crez; iar dragostea, în zece porunci, și în celelalte lucruri de trebuință din sfințita și de Dumnezeu însuflata Scriptură, cea Veche și cea Nouă. Și nădejdea, în rugăciunea domnească și cele nouă fericiri ale sfințitei Evanghelii. Am găsit că această carte urmează învățăturile Bisericii lui Hristos și glăsuiește deopotrivă cu sfințitele canoane, neîmpotrivindu-se cu nimic acestei Biserici. Partea a doua a cărții care-i stă alături, este scrisă în limba latină și nu am cercetat-o. Întărim, așadar, numai pe aceasta, care se află scrisă în limba noastră, și hotărîm — cu încuviințarea de obște a sinodului — ca tot creștinul cucernic și dreptcredincios să o citească și să nu o năpustească. Pentru care s-a și subscris, pentru necurmată încredințare. În anul mîntuirii 1643, luna martie, indictionul unsprezece.

L.S. Iscălitura cu însăși mîna întru tot prea Sfîntului se înfățișează astfel:

Partenie, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinopolei, Roma cea nouă, și patriarh ecumenic

† Ioanichie, din mila lui Dumnezeu papă și patriarh al Marii cetăți Alexandria și judecător a toată lumea.

† Al Anchirei, **Lavrentie.** † Al Larissei, **Grigorie.** † Al Halkedonului, **Pahomie.** † Al Adrianopolei, **Partenie.** † Al Veriei, **Ioanichie.** † Al Rodosului, **Meletie.** † Al Methimnei, **Cornilie.** † Al Lachedomonei, **Gavriil.** † Al Iliosului, **Partenie.**

† Marele logofăt al Marii Biserici, *Lascaris.* † Marele ritor al Marii Biserici, *Mihail.* † Marele sachelar al Marii Biserici, preotul *Teologos.* † Al Sacheliului Marii Biserici, *Gheorghe.* † Marele hartofilax al Marii Biserici (loc alb). † Protecdicul Marii Biserici, *Toma Vlastos.* † Protonotarul Marii Biserici, *Filip.* † Protapostelarul Marii Biserici, *Constantin.* † Logofătul Marii Biserici, *Nicolae.* † Ipomnimatograful Marii Biserici, *Constantin.* † Dicheofilaxul Marii Biserici, *Mihail.* † Logofătul vistieriei Marii Biserici, *Hrisosculos.*

† **Macarie,** din mila lui Dumnezeu patriarh al Marii cetăți a lui Dumnezeu, Antiohia.

† **Paisie,** din mila lui Dumnezeu patriarh al sfintei cetăți, Ierusalim.

CUPRINS